KÖNYVTÁRI FIGYELŐ

Az Országos Könyvtárügyi
és Dokumentációs Tanács
a
Könyvtártudományi és
Módszertani Központ
folyóirata

1969
1

KÖNYVTÁRI FIGYELŐ

Az Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanács, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ folyóirata

1969. 1. SZÁM

Szerkesztő bizottság: Arató Attila, Arató Ferenc, Barabási Rezső főszerkesztő, Bóday Pál, Dobos Piroska, Domanovszky Ákos, Gallai Ervin, Héberger Károly, Kertész Gyula, Kovács Máté, Láng Imre, Lévai Tamásné, N. Rácz Aranka, Rejtő István, Sebestyén Géza, Somkuti Gabriella szerkesztő.

Szerkesztőség: Budapest VIII., Múzeum utca 3.
Telefon: 134—000, 260. m.
Megjelenik negyedévenként.
Előfizetési díj: 60,— Ft.
Egyes szám ára: 15,— Ft.

Kiadja a Népművelési Propaganda Iroda.
Felelős kiadó: NEMES IVÁN igazgató.
Készült a NPI sokszorosító üzemében 69,1964
Felelős vezető: Fehérvári Tibor
Példányszám: 500. Terjedelem: 12,5 A-5 ív.

KIADJA A NÉPMŰVELÉSI PROPAGANDA IRODA

T A R T A L O M

Az 1969. évfolyam elé (BARABÁSI Rezső) 3

A közművelődési könyvtárak helyzete és fejlődése (FUTALA Tibor - KOVÁCS Máté - SALLAI István)..... 5

Az OKDT vitája (sg) 23

A közművelődési könyvtárak Franciaországban. Egy munkacsoport jelentése (MOLNÁR Ágnes)..... 29

Könyvtári törvények. - Az 1964. évi dán és az 1961. évi finn közművelődési könyvtári törvény..... 42

A KMK feladatai 1969-ben..... 52

Könyvtár- és tájékoztatástudományi kutatások 1968-ban (FREY Tamásné)..... 58

1967-ben befejezett könyvtártudományi kutatások jegyzéke..... 64

1968. évi könyvtár- és tájékoztatástudományi kutatások jegyzéke..... 66

Tájékoztató bibliográfiai szolgáltatás az igénylések alapján (A.I. KACSINSZKIJ)..... 75

A KMK lyukkártyatanfolyama (SZEPESI Zoltánné)..... 80

A középiskolások és a könyv. Gereben Ferenc könyve (NAGY Attila)..... 82

Normák és tipustervek dán közművelődési könyvtárak számára (SZABADOS László)..... 84

Az OKDT hirei..... 90

A gyüjtőköri kooperáció hirei..... 91

Tudományos fokozatot nyert könyvtárosok..... 92

A tudományos és szakkönyvtárak módszertani munkabizottságának tapasztalatcsere-akciója..... 93

Felhivás az 1969. évi tapasztalatcserére..... 94

"Szabaditsuk ki a könyveket!" (KELECSÉNYI Gábor)..... 95

Külföldi hirek..... 96

A Könyvtártudományi Szakkönyvtár ujabb forditásaiból..... 97

Könyvtártudományi és Dokumentációs Szakirodalom. Referáló Lap..... 99

A LISA és a többiek (BÓDAY Pál)..... 99

AZ 1969. ÉVFOLYAM ELÉ

Formájában uj lap fekszik az olvasó előtt.

Tartalmában igyekszik megtartani mindent, ami az előző évfolyamokban előremutató volt. Ugyanakkor igyekszik lépést tartani a szakma gyors fejlődésével, tájékoztatni az érdeklődő könyvtárosokat a hazai és külföldi fejlődésről, kisérletekről, ujdonságokról.

A szerkesztőség egy érezhető hiányt is szeretne pótolni: a hazai jelentősebb könyvtári dokumentumokat szeretné olvasói elé tárni, részben tájékoztatás, részben azonban az okos polémia, a vita kiszélesitése, a döntések demokratikusabb előkészitése érdekében. Éppen ezért ezuton is kérjük olvasóink közremüködését a Könyvtári Figyelő továbbfejlesztésében. Szivesen fogadjuk leveleiket, kérdéseiket, kiegészitő, biráló irásaikat; ezeknek lehetőségeink szerint helyet adunk vagy a lapban válaszolunk rájuk.

Mint a cimlapon is látható, a lap az OKDT és a KMK közös kiadványa. 1969-től eléggé széles körü szerkesztő bizottság áll a lap élén, amely a lapterveket előzetesen megvitatja, módositja és jóváhagyja.

Változik a Könyvtári Figyelő megjelenésének gyakorisága: évente 4 számmal jelentkezik, az előző éviekkel azonos terjedelemben, de nagyobb formátumban. Tudjuk, hogy sok könyvtáros sajnálja a kisebb formátumot. Mégis a nagyobb mellett döntöttünk, mert igy a lap előállitása, a terjedelem kihasználása gazdaságosabb. Csak mellékesen jegyezzük meg, hogy külföldi testvérlapjaink is fokozatosan erre a nagy formára térnek át.

Szeretnénk olyan lapot adni a könyvtárosok kezébe, amivel elégedettek és ami munkájukat is segiti. Ehhez azonban minden kedves olvasónk személyes közremüködését is kérjük.

B A R A B Á S I Rezső

A közművelődési könyvtárak helyzete és fejlődése

A tanulmány anyagának összeállitásában egyes résztanulmányok megirásával az alábbiak vettek részt: Bencze Károlyné, Bereczky Lászlóné, Futala Tibor, Gerő Gyula, Gerő Zsoltné, Győri Erzsébet, Iszlai Zoltán, Juhász Margit, Kellner Béla, Kovács Máté, Markovszky Pál, Marót Miklós, N.Rácz Aranka, Páldy Róbert, Sallai István, Szente Ferenc, Szilágyi Tibor, Takács Miklós, Urbán László, Vadász Ferencné, Vargha Balázs, Verseghi György, Zirc Péter.
A nyersanyagot ezek alapján megszerkesztette, kiegészitette, megszövegezte N.Rácz Aranka.
Az OKDT elé kerülő referátum végleges szövegét kialakitotta Futala Tibor, Kovács Máté, Sallai István.

I. ÖSSZEFOGLALÓ MEGÁLLAPITÁSOK ÉS JAVASLATOK

Szocialista társadalmunk sokat tett a közművelődési könyvtárakért, husz év alatt kiépitette a hálózatokat, tömegessé tette az olvasást és a vezető intézményekben megvetette a korszerü könyvtári szolgálat alapjait. Társadalmunk mai fejlettségi szinvonalától a közművelődési könyvtárügy mégis elmaradt, sőt az utóbbi néhány évben több lényeges ponton hanyatlásnak indult. Ennek kétségtelen jelei a következők:

1. Annak ellenére, hogy könyvkiadásunk egyre változatosabb, a könyvtárak jórésze nem tudja megfelelően kielégiteni a már meglévő igényeket sem. Az állománygyarapitásra szolgáló összegek 1963-64 óta rohamosan csökkennek:

A tanácsi hálózatok összességében az alábbiak szerint:

	1964	1967	1968
Teljes keret	44,1	37,1	34,8 mFt
Költségvetési keret	29,0	24,1	18,1 mFt

A falu 1963-ban 24, 1967-ben 18, 1968-ban pedig már csak 16 millió forintot kapott könyvtári könyvvásárlásra.

A fővárosban az 1963-as állapothoz képest a gyarapitás összege egynegyeddel csökkent, holott Budapest városi könyvtári ellátottsága Magyarország leggyengébben ellátott megyéje alatt van.

A szakszervezetekben a csökkenés az utóbbi néhány év során évi 5-600 ezer Ft volt.

2. Megtorpant a könyvtárak megfelelő épületekbe helyezésének folyamata, felszereléssel való ellátása, személyzeti fejlesztése, a könyvtárosok fizetésének emelkedése.

Ebben az ötéves tervidőszakban még a központilag tervezett megyei könyvtárak felépitése is problematikussá válhatott. Nincsenek megfelelő városi kerületi /e tekintetben Budapest helyzete a legrosszabb/ és falusi körzeti könyvtárépületeink. 1600 községi könyvtárunk elhelyezése megoldatlan.

3. Amig az ellátás fokozása és szinvonalasabbá tétele érdekében az egész világon - beleértve természetesen a szocialista országokat is - a könyvtári integrációra való törekvés /vagyis a könyvtári szolgáltatások tervszerü egybefogása és a fő feladatokra való összpontositása/ a jellemző, addig nálunk az ország integrált nyilvános könyvtári ellátásának kifejlesztését mindinkább gátolja a "saját" intézményként felfogás, a könyvtárnak csupán a "saját" közösségbe való kivetitése, az érdemi kooperáció különböző ürügyekkel történő elutasitása. Itt egyaránt gondolnunk kell a tudományos és szakkönyvtárak, illetve közmüvelődési könyvtárak, az iskolai, illetve közmüvelődési könyvtárak, a tanácsi, illetve szakszervezeti könyvtárak, valamint a különböző tanácsokhoz tartozó könyvtárak között fellelhető kooperációs nehézségekre.

A tanácsi könyvtárhálózatokban ez az ellátási rendszerek kialakitásának fékezésében /pl. legutóbb a klubkönyvtárositás alkalmával/, illetve azokban a minduntalan meg-megujuló kisérletekben nyilvánul meg, hogy a könyvtárak váljanak a müvelődési otthonok szervezeti összetevőivé.

4. I s k o l a i könyvtári rendszerünk nem felel meg a korszerü pedagógiai követelményeknek. A nagyon időszerü fejlesztést a hagyományos pedagógiai szemlélet továbbélése /az 1965. évi iskolai tipustervekben nincs tanulói könyvtár!/ és az elégtelen dotálás /1968-ban 1 általános iskolai tanulóra 1,4 Ft könyvbeszerzési keret áll rendelkezésre!/ akadályozza.

5. A meghaladott funkcionális nézetek fokozódó érvényesülését és az ellátás visszaesését törvényszerüen követte az olvasólétszám fejlődési ütemének meglassulása, 1968-ban pedig már az olvasólétszám kezdődő csökkenése /a tanácsi könyvtárakban 7-8 ezer olvasóval van kevesebb/.

E jelenség okát semmiképpen nem szabad leegyszerüsitve a tömegkommunikációs eszközök terjedésére fogni. A világtendencia ui. az, hogy a könyvtári igénybevétel mindenütt állandóan növekszik, ha a feltételek megvannak.

Országunk közmüvelődési könyvtári ellátottsága messze elmarad a Szovjetunió és a többi szocialista ország könyvtári ellátottságától. Az utóbbi évek fejlemények miatt még elmaradottságunk mértéke is fokozódik. Kelet-Európa "kulturális ollójának" alsó szára vagyunk.

A negativ tendenciák fő okát abban látjuk, hogy a müvelődéspolitikai gyakorlatban nem sikerült levonnunk a megfelelő következtetéseket a "gyorsuló idő" tényéből, illetve a könyvtáraknak a "gyorsuló idő" jegyében módosuló feladataiból.

1. A KÖNYVTÁRAK HELYE ÉS SZEREPE A MÜVELŐDÉSBEN

A könyvtárak helyének, szerepének módosulását véleményünk szerint a következő körülmények és követelmények határozzák meg:

a/ A társadalmilag szükséges ismeretek növekedése pedagógiai robbanáshoz vezet. Ennek küszöbén vagyunk. Az iskola feladata a legszükségesebb ismeretek szilárd megalapozása mellett azoknak a készségeknek a megteremtése, beidegzése, amelyek az egyént képessé teszik az információk közötti szelekcióra, az információk önálló kikeresésére, az önképzésre és önálló tájékozódásra. A tanulóifjuságnak nálunk is hamarosan ki kell szabadulnia a "tanár-tankönyv-tanuló" kényszerü pedagógiai "szentháromságából", és az életre való készülésnek a kutatóforma lesz a leglényegesebb eleme.

b/ A kulturális és tudományos-müszaki forradalom körülményei között a tanulás az egész életet betöltő folyamattá válik: minden nemzedék a maga élete folyamán többször kényszerül arra, hogy müveltsége tartalmát felujitsa, terjedelmét bővitse, szinvonalát emelje.

c/ A hirközlő eszközök - különösen a TV - forradalmi fejlődése megbontotta a müvelődésügy korábban kialakult arányait. Megbomlott az egyensuly az időkoordinátához kötött információk tömege /rádió, TV, napilapok stb. információi/ és a feltárt, a könnyen visszakereshető információk tömege között. A világra zuduló információtömeg ellenére, vagy inkább annak következtében, a tömegek egyre nehezebben jutnak hozzá a szakmájuk viteléhez, a politikai-társadalmi kérdések helyes, önálló megitéléséhez szükséges információkhoz. A jelentkező és az időtényezőtől több-kevesebb függetlenséget kivánó információigény ki nem elégitése akadályozza a fejlődést. Hazánkban az uj mechanizmus körülményei tovább hangsulyozzák e gondolat fontosságát.

d/ A hirközlő eszközök fejlődésének másik vetülete az, hogy a szellemi időtöltés, szórakozás hagyományos formáinak /olvasás, amatőr müvészeti tevékenység stb./ a legkisebb közösségekben is osztozniok kell a hirközlő eszközök által teremtett alkalmakkal. A hagyományos formák továbbélése ennek ellenére lélektani szükségszerüség, a passziv fogyasztás ellensulyozója, s mint ilyen - a támogatás fokozását és az irányitást illetően - elsőrendü müvelődéspolitikai feladat.

A fentiekből következik, hogy az időkoordinátához kevésbé kötődő müvelődési rendszereknek és intézményeknek - köztük minden szempontból a könyvtáraknak - az időkoordinátához kötődő rendszerekkel /TV, rádió, sajtó, könyvkiadás/ lépést tartó, velük arányos fejlesztését a müvelődésügy központi tennivalói közé kell sorolni.

E követelmény megvalósitása azt jelenti, hogy a könyvtárat az iskolával azonos sulyu társadalmi szükségleteket kielégitő, azzal egyenrangu intézménnyé kell tenni. De hogy a könyvtár a szocialista ember kiteljesedésének, a tájékozódásnak és önnevelésnek igazi műhelyévé, központjává válhassék, biztositani kell, hogy a hatókörében társadalmilag szükséges irodalom tulnyomó részét magába foglalja, azt szakszerüen feltárja és a helyi társadalom egészének rendelkezésére bocsássa.

Mivel azonban még a legnagyobb könyvtár sem tud önmagában ennek az igénynek maradéktalanul megfelelni, szükség van a könyvtárak összefüggő, a teljesitőképesség alapján szintekre tagolt, nemcsak a közmüvelődési, hanem a tudományos és szakkönyvtárakat, az iskolai könyvtárakat is magába foglaló országos rendszerére. Ez nem valamiféle igazgatási, módszertani irányitó struktura /az észszerüség határai között természetesen ez is beleértődik müködésébe/, hanem az irodalommal való ellátás, a

közönségszolgálat hatékony szervezete. Éppen Lenin volt az, aki az ily módon müködtetett könyvtári ellátás hatékonyságát felismerte, és szervezésének szószólója volt.

A korszerü követelmény ma már nem lehet az, amit még 10 évvel ezelőtt is mint elérendő követelményt tüztünk magunk elé, azaz, hogy minden ember könyvtárak utján is jusson könyvhöz, hanem hogy minden ember elérhető távolságon belül olyan könyvtárhoz jusson, amely - vagy saját bázisából, vagy más könyvtárak állományának és szolgáltatásainak közvetitésével - az általános tudományos szintü tájékozódás és a gyakorlati ismeretek magas szintjéig elégiti ki az igényeket. Az önmagában álló, csak saját lehetőségeire támaszkodó kis könyvtárak ideje lejárt, akárcsak a kézmüiparé. A kis könyvtár csupán mint az általános tudományos szintet elérő könyvtártipus fiókja lehetséges és életképes.

2. A FEJLESZTÉS IRÁNYA

Az eddig mondottakból következően a közmüvelődési könyvtárügy feladata a hiánytalan területi ellátás /az irodalom eljuttatása a legkisebb lakott helyig, illetve a dolgozók munkahelyéig/, valamint minden korosztály és réteg számára az általános tudományos és szakmai tájékozódás és kulturális szórakozás biztositása /meghatározott mértékben az országos tudományos és szakkönyvtárak szolgáltatásainak közvetitése által/.

E feladatoknak a közmüvelődési könyvtári rendszer a következő tagolódásban tehet maradéktalanul eleget:

A hálózati rendszer eddigi formái megmaradnak. Erre a módszertani irányitás és szervezeti összefogás szempontjából feltétlenül szükség van.

A hálózatok központjának magasabb foku ellátóközpontnak kell lennie, fejlett prézens állománnyal, gazdag folyóiratgyüjteménnyel, külföldi dokumentumokkal, és differenciált tájékoztató apparátussal, valamint olvasói terekkel kell rendelkeznie. Minthogy szolgáltatásait nem korlátozza székhelyére, hanem - a regionális ellátás elvének megfelelően - azok határát a székhely vonzáskörzete szabja meg, szétsugárzó apparátusát ki kell fejleszteni..

Ezek az ellátási szempontból központi funkciót betöltő könyvtárak tartozhatnak a megyei, a járási, a városi tanácsokhoz, illetve közös fenntartásuak is lehetnek. Arra kell törekedni, hogy a városi központi könyvtár és a megyei vagy járási könyvtár egy - közös fenntartásu - intézmény legyen. A megyei székhelyek könyvtárainak esetében inkább a megyei, a városi rangu járási székhelyek könyvtárainak esetében inkább a városi tanács legyen a müködtető.

A városok külső kerületeit /a központtól távoli lakótelepeket/ - apró fiókok halmaza helyett - kerületi jelentőségü, nagy prézens anyaggal és helyi olvasási lehetőségekkel ellátott könyvtárak lássák el. Ezek fiókrendszerben müködjenek, racionális központi ellátással, ugy hogy a főgondjuk az olvasószolgálat legyen. A kerületi ellátásba a szakszervezeti könyvtárak is kapcsolódjanak be.

A nagyobb városokban müködő járási könyvtárak - pl. Baja, Pápa, Sopron - felfejleszthetők a hasonló nagyságu megyeszékhely-városok központi könyvtárainak szintjéig.

A községekben lévő járási könyvtárakat kb. a városi kerületi könyvtárak szintjére kell emelni. A járási székhely a közlekedés, a kereskedelem stb. fejlődésével egyre inkább a járás falvainak "belvárosa" lesz.

Önálló községi könyvtár az lehet, ahol legalább egy főfoglalkozásu könyvtáros van /függetlenitésre távlatilag kb. a 2000-3000 lakosu községekig bezárólag van lehetőség/. Ezen tul körzeti rendszerbe kell tömöriteni a községi könyvtárakat. A körzeti könyvtár főfoglalkozásu könyvtárossal rendelkezik, és a hozzá tartozó falusi könyvtárakat letéti rendszer formájában látja el. Természetszerüleg a klubkönyvtár könyvtárának is a körzeti könyvtár letéthelyeként, fiókjaként kell müködnie. /Az 1500-3000 lakos közötti községek könyvtárát egyelőre négy-hat órás mellékfoglalkozásu könyvtárossal kell müködtetni. A távlati tervekben ezeket részben főfoglalkozásu könyvtárossal kell ellátni, részben valamely körzeti könyvtár fiókjává szervezni./

A tagkönyvtárakon kivül fenntartandók az u.n. ellátópontok /a müvelődési autók és bibliobuszok állomásai, a tanyai, a külterületi, a szociális otthoni stb. kölcsönzőhelyek/. Ezek mint a hajszálerek behálózzák az ország egész területét, és minden társadalmi réteghez eljuttatják a könyvet, az irodalmat mint a tudás, a személyiségfejlesztés és a kulturált szórakozás eszközét, mindezt azonban életképes könyvtárak részeiként.

Minthogy Budapestnek tudományos és szakkönyvtári koncentráltsága igen nagy foku, ennek vidéki ellensulyozására az ország öt /a legujabb regionális fejlesztési tervekből következően hét/ fejlesztési régiójában u.n. regionális könyvtárakat kivánatos fejleszteni a három vidéki tudományegyetemi, valamint a győri és a miskolci /illetve még további két/ megyei könyvtárból. A regionális könyvtár nem hálózati központ, mint a megyei könyvtár /ill. csak saját megyéje vonatkozásában az/, hanem a régió területén levő szak- és közmüvelődési könyvtárak szakirodalmi kiegészitője, azaz könyvtárközi kölcsönzési és tájékoztatási bázis.

A főváros könyvtári rendszerének fejlesztésére a következő elgondolások látszanak kivánatosnak:

a/ Gondoskodni kell arról, hogy kerületenként rendelkezésre álljon a lakosságnak egy-egy olvasótermekkel felszerelt, korszerü információs értékü városi kerületi könyvtár. Ezek nagyságrendje megegyeznék a kaposvári vagy a veszprémi megyei könyvtáréval.

b/ A kerületi könyvtári program megvalósitása után meg kell épiteni a fővároshoz méltó központi könyvtárat, mivel a mai már tarthatatlan körülmények között müködik. Mégis, tekintve, hogy a főváros belső kerületeiben müködnek az ország legnagyobb nyilvános tudományos és szakkönyvtárai, a központ felépitésével szemben a kerületi könyvtáraknak kell előnyt adnunk.

c/ Mivel az ország legrosszabbul ellátott területei a Budapest környéki települések, ezek részbeni ellátását a közlekedési áramlás szerint telepitett kerületi könyvtáraknak kell vállalniok, részben e községek könyvtárait kell kiemelten fejleszteni. Az agglomerátum távlati tervét közösen kell a fővárosnak és Pest megyének kialakitania.

A szakszervezeti könyvtárakat a városi intézményrendszer részeiként kell felfogni, hiszen állományuk és olvasóik mindössze 10 százaléka van falun. Hangsulyozza fontosságukat, hogy a közmüvelődési olvasók mintegy 40 százaléka szakszervezeti könyvtári tag, s ezek többsége üzemi munkás. Célul kell kitüzni, hogy a szakszervezeti könyvtárak fokozottabb mértékben vegyenek részt a magasabb foku könyvtári ellátásban, szerepüket megosztva a tanácsi könyvtárakkal.

Javasolni kell, hogy a SZOT dolgozza ki a szakszervezeti könyvtárügy uj koncepcióját. A nagyüzemi könyvtárak további fenntartása mellett nem könyvtári elosztókat, hanem könyvtári funkciót is ellátó intézményeket kellene létrehoznia.

A közmüvelődési könyvtári ellátó szervezet nézagmentes kialakitásánál külön figyelemmel kell lenni a gyermekkönyvtárak telepitésére, minthogy a gyermekek életkori sajátosságaiból következően az őket ellátó intézmények telepitésénél speciális szempontok érvényesülnek, s követelmény az iskolai könyvtárüggyel való koordináltság is.

3. KÖNYVTÁRPOLITIKÁNK KÖZPONTI FELADATAI

A Müvelődésügyi Minisztérium Könyvtárosztályának látható törekvései egybeestek a kivánt fejlődéssel, és korszerüen kifejeződnek a közmüvelődési könyvtárügy harmadik ötéves tervében is. /Információs szerep erősitése, prézens állomány fejlesztése, regionális, valamint közös fenntartásu könyvtárak létrehozása, járási könyvtárak erősitése./ A valóságos fejlődés azonban nem követte az irányelveket, mindenekelőtt azért nem, mivel a fenntartás és az intézmények decentralizálása - akarva-nem akarva - maga után vonta az irányitás decentralizálódását is. Ezáltal a kulturális fejlődés mechanizmusa a rosszul felfogott helyi érdekeket követte és elaprózódáshoz vezetett. A teljes helyi fenntartás ellene mond a magasabb foku ellátás megvalósitásának. Azokban a városokban pl., ahol a különböző szintü és rangu tanácsok nem áldoznak szivesen olyan intézményekre, amely tulmegy hatáskörükön, a könyvtárak nem tudják megfelelően egyeztetni a helyi és regionális feladataikat.

A modern regionális könyvtári politika kialakitásának utja kormányzati szinten: nemcsak központi rendelkezésekkel, hanem a központi támogatás rendszerével, azaz állami alapok létrehozásával lehet a kérdést megoldani. A központi támogatás rendszere hozhatja csak szintézisbe az intézményi decentralizálást és az egyes irányelvek érvényesülését. A legszükségesebb beruházási és költségvetés-fejlesztési kereteket tehát országos szinten kell biztositani, illetve a későbbiekben elosztani. Az elosztásnál ugy kivánatos eljárni, hogy a központi alapok helyi keretek megnyitását ösztönözzék. A központi alapok tagolódása a következő lehetne: 1. beruházási hitelek regionális könyvtárak létrehozására, 2. felszerelési, felujitási hitelek a gazdaságilag elmaradt vidékek fenntartóinak, 3. állami gyarapitási alapok.

A közmüvelődési könyvtári hálózat fejlődésére vonatkozóan ki kell alakitani a telepitési és ellátási normarendszert, amely lehetővé teszi, hogy a legfelső szervezeti szintü intézményektől a települések legvégső pontjáig megfelelő szolgáltatások legyenek biztositathatók. A már elkészült, de még csak ajánlásként elfogadott épitési normarendszert kötelező erőre kell emelni.

Az elmondottakból egyértelmüen következik az is, hogy hatékonyabb integrációra van szükség a tudományos és szakkönyvtári, illetve közmüvelődési könyvtári szolgálat között. Ehhez a jelenleginél jobb előfeltételeket biztositana, ha az országos könyvtári szakfelügyelet a Müvelődésügyi Minisztériumon belül főosztályi rangra jutna.

Rendezésre szorul a könyvtárosok képzése, mégpedig a világszerte érvényesülő gyakorlat alapján.

A könyvtárosok fizetését, bérezési szinvonalát a könyvtári célkitüzések minél optimálisabb elérését szolgálóan kell javitani. A mai fizetési rendszer mellett nem várható a munka minőségi fejlődése.

Végül erősiteni kell a könyvtárosok testületi szellemét. Megfontolásra érdemes, hogy az OKDT és a Könyvtáros Egyesület összevonásával nem lehetne-e célszerübb egységes tanácsadó és szakmai szervezetet létrehozni. A központi szakmai lapoknak ugyancsak szorosabban kellene kapcsolódniok ehhez a szervezethez.

A fejlődés a fent megjelölt irányokban csupán meghatározott mértékü fejlesztés eredményeként képzelhető el. A negyedik ötéves terv előkészületei jó alkalmat kinálnak a fejlesztési terv kialakitására.

II. A KÖZMÜVELŐDÉSI KÖNYVTÁRAK HELYZETE

1. AZ ÖRÖKSÉG

A közmüvelődési könyvtári ellátást hazánkban - először történelmünk folyamán - általánossá és egységes müvelődéspolitikai célkitüzéseket szolgáló rendszerré az 1949 után kibontakozott kulturális forradalom tette.

Korábban - a dualizmus időszakától kezdve - az egyes közmüvelődési könyvtárak feltételei és feladatai aszerint változtak, hogy polgárosultabb város, hivatalos müvelődéspolitika, haladó vagy reakciós szervezet állt-e mögöttük.

A városi könyvtárak az akkor leghaladóbb angol-amerikai nyilvános könyvtárak mintájára, Szabó Ervin alapvetése nyomán helyesen szerveződtek meg és több helyen /pl. Budapesten, Szegeden, Debrecenben, Győrött, Szombathelyen, Veszprémben, Kecskeméten stb./ még a két világháboru közötti időben is viszonylag jó szinvonalon müködtek.

A teljesen német mintára visszamenő /falusi/ népkönyvtárak azonban már létrehozásuk pillanatában sem feleltek meg a korszerü könyvtári követelményeknek.Nem az egész lakosság, csupán az alacsonyabb néposztályok müvelését szolgálták. Állományuk "népnek való", vagyis nagyrészt alacsony szinvonalu, az akkori uralkodó osztályok érdekeinek védelmét szolgáló müvekből állott.

A népkönyvtárak egy-egy müvelődéspolitikai akciónak köszönhették létrejöttüket. Az elsőre a dualizmus idején, a másodikra pedig a két világháboru között került sor. Alapitáskor kész "könyvtárakat" adományoztak és ezeket a továbbiakban nem fejlesztették. A nagyobbak 360, a közepesek 250, a kisebbek 200 kötetből állottak. A közmüveltség alakulására alig volt hatásuk.

A kommunális ellátást egészitették ki az üzleti jellegü kölcsönkönyvtárak, valamint az egyes rétegek és osztályok könyvtárai. A fennálló társadalmi rend konzerválását elősegitő /kaszinói, polgári köri, gazdaköri, ipartestületi, kereskedő egyesületi, egyházi jellegü legény- és leányegyleti stb./ könyvtárakkal szemben a munkásság és a szegényparasztság is létrehozta a maga intézményeit és ellátási formáit, a szakszervezeti könyvtárakat és az olvasóköröket. E két forma olyan örökségként kinálkozott, amelyre - a Tanácsköztársaság idején a hivatalos könyvtárpolitika rangjára emelt Szabó Ervin-i koncepció mellett - bátrabban lehetett volna alapozni az uj szocialista könyvtári kulturát. Ez - az ötvenes évek elejének viszonyai között - nem következett be teljes mértékben.

A kapitalista Magyarország sokféle és különböző célkitüzéseket követő közmüvelődési könyvtára elszigetelten müködött. Hatókörük töredéke volt a mainak.

2. HELYZETKÉP A MÁRÓL

Az elmult nem egészen két évtized folyamán kialakultak a területi és üzemi könyvtári ellátás hálózatai, a tanácsi rendszer szintjeinek megfelelő területi, illetve a szakmák és a megyei szakmaközi szervek könyvtárai által irányitott önálló és letéti üzemi könyvtárak.

A társadalom szükségleteit tükrözve a könyvtárak teljesitőképességénél gyorsabban növekedett az olvasók száma, amely 1967 végén - a tanácsi és szakszervezeti könyvtárakban együttesen - 2 218 156 volt, az egész lakosság 21,1 százaléka /ebből a tanácsi közmüvelődési könyvtárak olvasója 1 605 331/.

A fejlődés nem volt egyenletes. Az ötvenes évek elejét a könyvtárak számának gyors felfutása jellemezte, de ezt nem tudta követni a megfelelő állományi és feltételi fejlesztés. Szolgáltatásaik lényegében a kölcsönzésnél rekedtek meg. A közmüvelődési könyvtári rendszer csupán a második 5 éves tervben indult szinvonalasabb fejlődésnek. Ekkor több mint félmillióval növelte olvasói számát, s vezető intézményeiben a fejlettebb szolgáltatások /helybenolvasás, tájékoztatás, könyvtárközi kölcsönzés stb./ is kialakultak. A jelenlegi terv első két évében - a lényegesen csökkent támogatás miatt - ismét lassubbá vált a haladás, sőt több lényeges ponton már hanyatlás következett be.

Feladat pedig lenne bőven. A felnőtt lakosságnak csaknem 40 százaléka se könyvtárból, se könyvtáron kivüli forrásokból - ma sem olvas könyvet, 36,3 százaléka pedig csak rendszertelenül, ezzel szemben a már olvasók igényeit a könyvtári rendszer nem képes differenciáltan kielégiteni.

Pontosabb lehet a kép, ha az olvasótábor főbb rétegeit külön is szemügyre vesszük.

3. A FŐ TÁRSADALMI RÉTEGEK ÉS KOROSZTÁLYOK OLVASÁSA ÉS KÖNYVTÁRI ELLÁTÁSA

A m u n k á s s á g kulturális tekintetben kettős arculatu: egy részük a szellemi dolgozók többségéhez hasonló magatartást tanusit, egy másik részük viszont, a parasztság többségéhez hasonlóan, nem olvas könyvet /22 százalék rendszeresen, 43,9 százalék időnként olvas, 34,1 százalék pedig nem olvas könyvet/.

1967-ben a közmüvelődési könyvtárak 524 000 ipari és nem mezőgazdasági fizikai dolgozót, ebből a tanácsi könyvtárak 228 000-et mondhattak olvasójuknak. Azok a tervek, hogy 1970-re kb. 700 ezer munkásolvasónk legyen /a munkásság 25 %-a/ - a tervezett fejlesztés elmaradása miatt - nem teljesülnek.

A munkások korszerü könyvtári ellátásának legnagyobb ellentmondása, hogy nagyobb részben kicsiny, alacsony hatásfoku kölcsönző könyvtárak /üzemi szakszervezeti könyvtárak/ állnak rendelkezésükre. Ezek a főként tiszteletdijas, illetve társadalmi munkás könyvtárosokkal müködő letéti könyvtárak már elérték teljesitőképességük felső határát, s nem várható, hogy a jelenleginél lényegesen több olvasót vonzzanak magukhoz.

A munkásság lakóhelyének /városok külső kerületei, uj lakótelepek, a bejárók lakóhelyéül szolgáló községek/ tanácsi könyvtárai ugyancsak gyengék.

A harmadik 5 éves tervben javasolt fejlesztésből eddig alig valósulhatott meg valami. Továbbra sem eléggé koordinált a munkásság ellátásában résztvevő szakszervezeti és tanácsi könyvtárak munkája.

Aggasztó tény, hogy a parasztság kb. 60 százaléka egyáltalán nem olvas könyvet. A második 5 éves terv végére a népesség paraszti kategóriájának 14 százaléka lett könyvtári olvasó. Ez is nagy siker volt, mivel 5 év alatt megközelitően annyival nőtt a parasztolvasók száma, mint a megelőző 10-15 esztendőben összesen.

A harmadik 5 éves terv irányelvei a mezőgazdasági lakosság 15 százalékának könyvtári tagságával számolnak. E célkitüzés megvalósithatónak látszik, bár a falusi fejlődés több jelensége arra figyelmeztet, hogy ez is aktiv könyvtárfejlesztést és rétegpropagandát kiván. Számitásba kell venni, hogy a községekben most válik tömegessé a televizió /1965-ben 275 218, 1968-ban 344 948, 1967-ben 436 328 készülék volt/, s köztudott, hogy a TV olvasó-elhóditó szerepe éppen azok körében a legnagyobb, akiknek iskolázottsági szinvonala alacsony.

Korábban a kisközséges /tehát kevesebb szórakozási lehetőséget nyujtó és zártabb településekkel rendelkező/ megyékben kedvezőbb volt az olvasóknak a lakossághoz mért aránya, mint a 3000 vagy annál több lakosu községekkel biró nagyközséges megyékben. Az utóbbi években az erőteljesebb, azaz a főfoglalkozásu könyvtárossal rendelkező intézmények megalapozottabban terjesztik ki hatáskörüket, eredményeik stabilabbak, mig a kis intézmények rohamosan vesztenek vonzásukból.

Szembetünő a tanyai ellátás javitásának holtpontra jutása is. A művelődési autók a tanyáknak csak kis részét látogatják. Nemcsak az autók számának növelése a probléma, hanem az alkalmas, illetve nagyobb teljesitményü tipusok /négykerékmeghajtásu autók, illetve bibliobuszok/ beszerezhetetlensége is.

A közmüvelődési könyvtárak olvasói között nagyon alacsony a szellemi foglalkozásuak aránya, holott ma már az összes keresők 18,2 százaléka /kb. 870 000 fő/ tartozik ebbe a kategóriába, s e réteg tagjai nagyrészt aktiv olvasók /64,7 százalék rendszeresen, 30,1 százalék esetenként olvas/.

Ennek az az oka, hogy közmüvelődési könyvtáraink hosszu ideig nem rendezkedtek be, sőt nem is készültek azokra a differenciált, az általános és szakmai tájékozódással összefüggő könyvtári szolgáltatásokra, amelyek az értelmiség bevonását tömegessé tehetnék. A közmüvelődési könyvtári statisztika eddig nem is regisztrálta kikülönitetten az értelmiségi olvasókat.

A kölcsönkönyvtári szolgálat e rétegeknek csakis a nyugdijas részét vonzza; az aktiv értelmiségi mindennapi olvasnivalóját maga is megvásárolja. Ezzel szemben számos cikk és tanulmány tanusitja, hogy a nagyobb általános tudományos és nyilvános szakkönyvtárakat nélkülöző s a vidéki városokban egyre nagyobb számban koncentrálódó értelmiségnek szüksége van mind az általános politikai és közéleti információkat, mind a szakmai információkat tartalmazó irodalomra, tájékozódását és kutatómunkáját legalább részben /az u.n. referensz szintig/ biztositó gyüjteményekre, illetve olyan általános /közmüvelődési/ könyvtári rendszerre, amely közvetitő funkcióját a jelenleginél sokkal hatékonyabban el tudja látni.

Az uj közmüvelődési könyvtári rendszer kezdettől fogva feladatának tekintette a gyermekek könyvtári szolgálatát. Jelenleg a közmüvelődési könyvtárakban 624 849 gyermek olvas. Ez az összes olvasók 38,9 százaléka és a megfelelő koru gyermekek 46,1 százaléka.

Az utóbbi években meglassult a gyermekolvasók számának növekedése, s kétséges, hogy az 1970-re kitüzött célt, a 6-14 éves gyermeklakosság 50 százalékának könyvtári olvasóvá tételét elérhetjük-e. Ez csak részben magyarázható a demográfiai hullám levonulásával. Egyéb okai között első helyen a helyhiányt kell megemliteni, amely sok könyvtárat arra késztet, hogy ne törekedjék a gyermekolvasók számának

növelésére. Az önálló gyermekrészlegek száma sem emelkedik ugy - főként Budapesten-, hogy a kitüzött norma /20-25 000 lakosu területre egy gyermekkönyvtár/ teljesüljön. Másik ok a gyermekkönyvtár jelentőségének lebecsülése. Ezzel magyarázható, hogy a takarékossági intézkedéseket elsősorban a gyermekkönyvtárak sinylik meg. Például az ujonnan épült megyei /Salgótarján, Zalaegerszeg/ és járási /Kiskunhalas/ könyvtárakból kimarad a gyermekszolgálat, holott eredetileg betervezték.

A z i s k o l a i könyvtárak a legutóbbi időben lényegében már helyes könyvtárpolitikai elveket kezdenek követni, ma még azonban csak kis mértékben járulnak hozzá a gyermekek olvasási kulturájának kialakulásához. Az iskolai könyvtárügy mind szemléletben, mind az ellátottság tekintetében a magyar könyvtárügy legelmaradottabb szektora. Jellemző erre, hogy a Művelődésügyi tipustervek 1965. évi katalógusa az általános és középiskolákban egyáltalán nem tervez ifjusági könyvtárat. Nem sikerült megoldani a közmüvelődési és az iskolai könyvtárügy kellő együttmüködését sem.

Az iskolai könyvtárügy - bár szükében van az anyagi eszközöknek - a kis iskolák külön könyvtárainak fenntartása mellett döntött. Ez főként a kis településeken konzervált egy szinvonaltalan, összesitve sok kiadással járó, de gyakorlati eredményeket nem produkáló könyvtártipust.

Egyes nagyobb közmüvelődési könyvtárak a 60-as évek eleje óta törekszenek arra, hogy külön foglalkozzanak a KISZ korosztállyal, s ezen belül elsősorban a serdülő koru munkás- és parasztfiatalokkal. Ennek köszönhető, hogy a tanácsi közmüvelődési könyvtáraknak 1967 folyamán 301 761 tizennégy-tizennyolc éves olvasója volt. Ez a megfelelő koru lakosság 33,3 százaléka, a teljes olvasótábor 18,8 százaléka. Közülük középiskolás és szakmunkástanuló kb. 80 százalék, tehát még mindig igen alacsony a ténylegesen dolgozó fiatalok száma és aránya.

Jelentős számu, kb. 60-70 000 fiatal olvas a szakszervezeti könyvtárakban. A tanulók egy része használja saját iskolai könyvtárát is, bár a közmüvelődési könyvtárakhoz képest csak kis mértékben.

Az utóbbi időben néhány középiskolában jobb elhelyezést kapott a könyvtár. Munkálatok folynak a szakmunkástanulók könyvtári ellátásának megoldása érdekében. Ha ez - s remény van rá - sikerül, az ifjuság könyvtári ellátása a közeljövőben lényegesen javulni fog.

Nem megoldott a kórházi és szanatóriumi betegek könyvtári ellátása, bár a kórházak kb. felében található valamiféle "szekrénykönyvtár". Az orvosok többsége helyesli a betegkönyvtárnak, mint a lelki terápia eszközének létrehozását, de a legtöbb egészségügyi intézmény - helyhiány miatt - nem tud klubszerü, szabadpolcos elhelyezést biztositani. Az uj intézmények többségében szintén nincsenek olyan helyiségek, ahol a lábadozó betegek kulturális - könyvtári ellátása megoldható lenne.

A betegek könyvtárainál is megoldatlanabb a szociális otthonok ellátása. Többségükben legfeljebb néhány kötet könyv van. Az egészségesebb öregek a település könyvtárát látogatják, ezt azonban sokhelyütt akadályozza a szociális otthonok munkarendje. A szociális otthonok könyvtári ellátása - fiókok létesitésével - a tanácsi hálózat feladata lenne.

Az ü d ü l ő h e l y e k ellátása is csak részben megoldott. A szakszervezeti üdülőkben a beutaltaknak ugyan rendszeres lehetőségük van a könyvolvasásra, az ujság- és folyóiratellátás azonban itt is kivánnivalókat hagy maga után.

Ezzel szemben üdülőhelyeken nincs egyetlen folyóiratolvasó, u.n. kursalon, ahol a hazaiak és a külföldiek legkedvesebb lapjaikat megtalálnák és rossz idő

esetén idejüket eltölthetnék. E területek illetékes szervei, a különböző intéző bizottságok a kulturális beruházásokat elutasitják, a helyi tanácsok erejét viszont meghaladja ez a feladat.

4. AZ OLVASÓK IGÉNYSZINTEK SZERINTI ELLÁTÁSA

A könyvtáraknak nemcsak a főbb foglalkozási, illetve életkori csoportok ellátottságának arányait kell tisztázniuk, hanem ezeken belül figyelemmel kell lenniük az ellátandó népesség igényeinek szintjére is. Az igényszintek számbavétele és ezek differenciált kielégitésének a biztositása az a kulcskérdés, amely továbbfejlődésük lehetőségeit megnyitja. Az első alapvető követelmény, hogy nemcsak a tényleges olvasókat, hanem az ellátandó népesség egészét vegyék figyelembe, tehát azokat is, akik egyáltalán nem olvasnak, vagy olvasnak ugyan, de a könyvtárnak még nem olvasói. A második, hogy az olvasók átlagos igényü, viszonylag nagyszámu rétegei mellett gondoljanak és következetesen gondoskodjanak az olvasók ama rétegeiről, amelyeknek az igényei alacsony szintüek, kezdő olvasók. A rendszeresen olvasók mellett törődni kell a rendszertelenül, esetlegesen olvasókkal is. Végül különösen gondosan kell foglalkozni a fejlett igényü olvasókkal, ezek olvasmányszükségletével. Ezek azok, akik jelzik egy-egy könyvtár olvasóközönségén belül az elérhető magasabb szintet, s akik példájukkal és hatásukkal vonzzák maguk után a többi rétegekből a fejlődésre képes olvasókat.

Ma a közmüvelődési könyvtári hálózatok a legtömegesebben a müveltségben középütt álló, átlagigényekkel jelentkező olvasókat elégitik ki, nagyrészt kölcsönzés utján. Évente 1 600 000 állampolgárral legalább 20 milliószor találkozni, több mint 53 millió kötetet kölcsönadni nekik, önmagában is jelentős teljesitmény, és szivós, feszitett munka tartja fenn a jelenlegi szinten. Évről-évre megujuló szervező és propagandamunka, milliókra menő, nem hivatalos, de emberi kapcsolat létesitése kell hozzá.

A közmüvelődési könyvtárak által forgalmazott irodalomnak kb. 20 százalékát teszi ki a szakirodalom. Ezen belül a legtekintélyesebb helyet a történelmi, a politikai, a jogi és a közgazdasági irodalom foglalja el. Tekintélyes mértékben van képviselve a mezőgazdasági és kisebb mértékben a müszaki szakirodalom. A szépirodalom az összforgalom mintegy 50 százaléka. A fennmaradó 30 százalék gyermekirodalom.

A szakirodalom forgalmának százalékos növekedése /két év alatt 2,5 százalékos volt/ irányzatszerüen mutatja a könyvtárak társadalmi szerepének átalakulását. Mig a kifejlesztés időszakában tulnyomórészt a tömegszórakoztatási szerepet mutatta a forgalmi statisztika, ma egyre inkább a tanulás, a tájékoztatást elősegitő szerep kap hangsulyt, főként a gyüjteményük szerint erre alkalmas, nagy kötetszámu könyvtárakban.

A szépirodalom iránti érdeklődésben erősödő tendenciával hódit a kortárs szépirodalom. Ezen belül azonban jelentős helyet foglalnak el a kevéssé értékes kalandregények és bestsellerek.

A forgalom fenntartásának sokféle, nagy volumenü munkát magában foglaló előfeltétele van. Tulajdonképpen ezekben az - olykor adminisztrativnak és mechanikusnak látszó - munkálatokban koncentrálódik az adekvát könyvtári nevelő módszerek java része. Ide tartozik az állományalakitás, a feltárás, az elhelyezés, a szabadpolcon való kiemelés és még sok olyan feladat, amelynek a szinvonalas használat

végső értelmet. E munkák jelentőségét növeli, hogy rendszeres, mind hozzáértőbb végzésük eredményeként akkumulálódnak fokozatosan a közmüvelődési könyvtári funkció kiteljesitésének igen fontos előfeltételei is.

Ez a kiteljesités napjainkban az átlagosnál müveltebbek és az átlagosnál müveletlenebbek megnyerésének társadalmi szükségességeként fogalmazható meg. A megoldás csak az intenziv és extenziv fejlesztés vállalásával, a magas foku és egységes ellátási rendszer egyidejü megteremtésével érhető el.

5. A KORSZERÜBB KÖNYVTÁRI MUNKA FELTÉTELEI

Ezen az uton a közmüvelődési könyvtárügy már elindult. Hogy meddig haladt rajta és mik az előrehaladás akadályai, arra a feltételek vázolásával kivánunk rávilágitani.

5.1 A könyvtárak területi elhelyezkedése, épületbeli adottságai

Ha a könyvtári szolgáltatásokat nyujtó intézmények és ellátó pontok mennyiségét nézzük /tanácsi hálózatok 5439, szakszervezeti hálózatok 4056 egység/, akkor meglepetésként hathat, hogy egyáltalán extenziv fejlesztésről beszélünk. Mégse mondhatunk le róla, hiszen az alsóbb foku ellátó pontok nem helyezkednek el a települési sajátosságoknak megfelelően, illetve ma még ott is csak alsófoku ellátó pontok /kisfiókok, könyvkölcsönzők, letéti könyvkölcsönzők/ vannak, ahol intézmények - körzeti könyvtárak, városi kerületi jelentőségü könyvtárak - kellenének. S minthogy nem rendelkezünk megfelelő mozgó ellátással, illetve az alsófoku ellátó pontok gyakorlatilag alig kapcsolódnak a felsőbb ellátási szintekhez, az alsófoku ellátás nem eléggé teljes, nem eléggé bővithető és vonzó.

Az intenziv fejlesztés gyengeségét mutatja, hogy mindezideig alig egy tucatnyi falusi körzeti könyvtár létesült a tervciklusban jelzett 70 helyett és a városi ellátásban nélkülözhetetlen nagyteljesitményü kerületi könyvtár is csak mutatóba akad.

A városok ellátásában mindenekelőtt Budapest helyzete kedvezőtlen. A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár központja - szükös elhelyezéséből kifolyóan - nem tudja ellátni azokat a funkciókat, amelyek helyzetéből következnének, kerületi könyvtárai és fiókjai pedig a hasonló nagyságrendü városok hálózataihoz képest csupán az olvasni kivánó lakosság mintegy harmadának fogadására képesek.

A külső nagy ipari kerületekben gyakran 100 000 lakosra jut 20-25 000 kötetes területi könyvtár. E könyvtárak nem alkalmasak a helyben olvasás biztositására, nincs megfelelő gyermekrészlegük, elhelyezésük szükös, és nem felelnek meg a korszerü követelményeknek. Területi könyvtárak szempontjából Budapest a müvelt világ egyik legrosszabbul ellátott fővárosa.

Rendkivül rossz a fővárost övező peremterületek könyvtári ellátása. Egy felmérés tanusága szerint a Budapest-központból mért 50 km-es sugaru körből a kereső népesség mintegy 70-75 százaléka ugyan Budapesten dolgozik, de a lakóhelyén jelentkezik könyvtári fogyasztóként. E települések 80 százalékában nincs alkalmas elhelyezésü, megfelelő kötetszámu, a dolgozók szabadidejében nyitvatartó könyvtár. Pontosan mutatják ezt Budapest, a vidéki városok és néhány pestkörnyéki község -

Budakeszi, Érd, Pilisvörösvár, Törökbálint, Dunakeszi, Vecsés stb.- adatai.

	állom. 1000 lakosra	olvasók a lakosság %-ában	forgalom 1000 lakosra	1 beiratk. olvasóra jutó könyv	1 olvasóra eső állom. gyarapodás összege
Budapest	760	8,9	3188	8,5	20,- Ft
Pestkörnyéki városok	670	9,8	3000	6,8	-
Vidéki városok	1488	13,8	4464	10,9	36,- Ft
Országos átlag	1434	15,7	4198	9,1	23,- Ft

Némileg jobb a helyzet a nagyobb vidéki városokban. Bár egy-két város /Székesfehérvár, Pécs, Debrecen/ kivételével sehol sem épült megfelelő méretü városkerületi vagy lakótelepi könyvtár, a helyi igazgatás mindenütt tett erőfeszitéseket, hogy a korábbi párszáz kötetes szükségkölcsönzőket 4-5000 kötetes kisfiókká fejlessze. Sajnos, ezek is jobbára a belső területeken létesülnek, s ezért még e városokban is találhatók "fehér foltok" /pl. a pécsi Uránváros, Ujszeged/. A városokban megnyilt és szép sikerrel müködő 16 hirlapolvasó ugyancsak a belső kerületek ellátását javitja.

Az utóbbi évek legjelentősebb központi könyvtári beruházásai szintén e városkategóriában összpontosultak. Tatabánya, Kaposvár, Salgótarján, Zalaegerszeg uj megyei könyvtárat kapott. Több megyei könyvtárat korszerüsitettek /Székesfehérvár, Békéscsaba, Hódmezővásárhely, Veszprém/, bár alapterületük a szükségesnek egyharmadát sem éri el. Előkészités alatt van - a tervekhez képest elmaradva - a miskolci, a szombathelyi megyei könyvtár épitése és az egri könyvtár korszerüsitése. A központilag tervezett győri és nyiregyházi épitkezést - más terveket helyezve előtérbe - levették a napirendről, holott mindkét városban türhetetlen a központi könyvtár elhelyezése.

A kis és közepes nagyságu városok könyvtárainak átlagos helyzete javulóban van. A városi tanácsok fenntartóként vagy társfenntartóként érdekeltté tétele azt eredményezte, hogy a legnehezebb helyzetben lévő központi könyvtárak /pl. Mohács, Pápa, Nagykanizsa stb./ tágasabb elhelyezéshez jutottak, és lehetővé vált, hogy fiókkönyvtárak létesitésével csökkentsék a központi könyvtár olvasószolgálatára nehezedő nyomást és ujabb rétegeket vonjanak a könyvtár hatókörébe. Ebben a települési kategóriában jött létre a legtöbb uj könyvtári intézmény, részben az ujonnan épülő járási-városi müvelődési otthonokon belül, részben más rendeltetésü épületek átalakitása révén /pl. Kalocsa, Szigetvár, Paks, Bonyhad stb./.

A városi ellátás problémáival szemben nem lehet érv, hogy az üzemekben szakszervezeti könyvtárak müködnek, minthogy ezek zártak a lakosság számára, gyermekkönyvtári szolgáltatásaik ugyszólván nincsenek. A városok tanácsi és szakszervezeti könyvtárainak 1967. évi főbb adatai egyértelmüen a területi funkcióju könyvtárak erős fejlesztését követelik és azt, hogy a területi ellátás javitásában a szakszervezeteknek is segiteniök kellene:

Városon	intézmények száma	kötetek száma	olvasók száma	kölcsönzések száma
tanácsi könyvtárak	869	5,4 mill.	525 ezer	17,6 mill.
szakszervezeti könyvtárak	3305	5,2 "	528 "	9,0 "

A kép: négyszer annyi intézmény ugyanannyi állományából ugyanannyi olvasónak feleannyit kölcsönöz, holott a kölcsönzés ez utóbbi intézmény szinte kizárólagos funkciója.

Megyei, járási és városi könyvtáraink korlátozott alkalmasságára utalnak a könyvtári szolgálat szempontjából igen fontos olvasói férőhelyek /ülőhelyek/. A nemzetközi norma szerint 50 beiratkozott olvasóra kell egy férőhelyet számitani. Ezzel szemben megyei könyvtárainkban 145, a járásiakban 170, a városiakban pedig 98 olvasóra jut egy férőhely.

Az uj létesitmények közül különösen szükek a művelődési otthonokban elhelyezettek. A rosszul értelmezett takarékosság azonban az önálló könyvtári beruházásoknál is érvényesül /Salgótarján, Zalaegerszeg, Kiskunhalas, Tatabánya/.

A 60-as évek elejétől kezdve figyelemre méltó fejlődés volt tapasztalható a nagyközségek, elsősorban az 5000 lakosnál nagyobb települések könyvtári intézményei ellátásában. A legszembetünöbb volt a fejlődés Békés, Bács és Csongrád megyében. Ezekhez később felzárkózott Szolnok, majd Hajdu megye is. Ezzel szemben nagyon lassan változik a helyzet a kisközséges megyékben. A klubkönyvtári besorolást sokhelyütt formálisan, a feltételek megléte nélkül hajtották végre, a körzeti könyvtárak létesitése pedig elakadt. Ki kell mondani, hogy a klubkönyvtár mint könyvellátó-szolgáltatási hely valamely magasabb foku (körzeti, járási stb.) könyvtár fiókja.

Községi vonatkozásban is a művelődési otthonokba helyezett könyvtárak jártak rosszul. Korábban átlag 10-25 m^2-t, ujabban 40-50 m^2-t juttatnak könyvtári célra többezer lakosu helyeken is, holott 1000 lakosu település számára 55 m^2 alapterületü könyvtár szükséges. Jelenleg 1600 községi könyvtár nem felel meg a minimális követelményeknek.

Az "Alapelvek a művelődési otthonok és közmüvelődési könyvtárak telepitéséhez és épitéséhez" c. művelődésügyi minisztériumi kiadvány /1966/ ugyan már - lehetőségeinkhez képest - elfogadható könyvtári normákat tartalmaz, kedvező hatása is lemérhető, de nem lévén jogszabály, nem kötelező a betartása.

A könyvtárak felszerelése és berendezése is nagyon elmaradott. A megyei-városi-járási könyvtárkategória hovatovább nem nélkülözheti a reprográfiai és leolvasó apparátust, a nagyobb községi könyvtárak pedig az irógépet, a telefont, valamint a könyvtári munkát szinesitő audio-vizuális eszközöket.

5.2 Állomány, feltárás, propaganda

1960-ban összesen 11,1 millió kötetből a tanácsi könyvtárakban 6,2 és a szakszervezeti könyvtárakban 4,86 millió állt a lakosság rendelkezésére. 1967-ig az állomány a közmüvelődési könyvtárak összességében 20,67, a tanácsi könyvtárakban 14,62 millióra emelkedett.

A második 5 éves terv időszakában lehetővé vált az is, hogy a könyvtárak állományából kikerüljenek a szakmai és politikai szempontból elavult müvek, s ezzel

együtt végbemenjen az állomány szerkezeti átrétegeződése a szakirodalom javára. A nagyobb, elsősorban a megyei-járási-városi könyvtárakban kialakult a kézikönyv-állomány.

Sikerült lerakni a helyismereti gyüjtemények alapjait. Ez annál fontosabb, mert a helyismereti információkra az utóbbi időben egyre nagyobb szükség van. Néhány helyen zenei különgyüjteményt létesitettek. A megélénkülő idegen nyelvtanulás hatására idegen nyelvü kiadványok gyüjtését is megkezdték.

A tárgyalt gyarapodás - sajnos - mintegy 40 százalékban költségvetésen kivüli támogatásból történt. Ez a könyvtárügy fejlődésének távlati szempontjából aggasztó, hisz az optimális állományalakitás mindenekelőtt a stabil keretek meglététől függ. S bár az 1965-ös irányelvek határozottan állást foglaltak az állománygyarapitás állami költségvetésből való biztositása mellett, nemhogy kedvező változást nem sikerült elérni e tekintetben, hanem sulyos visszaesést figyelhetünk meg.

Mig 1964-ben a tanácsi könyvtárak költségvetési beszerzési keretei 29 millió Ft-ot tettek ki, addig 1967-ben ez az összeg már a 25 milliót sem érte el. A helyzet 1968-ban tovább romlott, és ezt a költségvetésen kivüli összetevő sem tudta kiegyenliteni.

Ezek a tények veszélyeztetik az 1970-ig szóló könyvtári 5 éves terv egész programját, főként az alapvető társadalmi rétegekre vonatkozó elképzeléseit.

A csökkent költségvetés az információ szempontjából rendkivül fontos, kézikönyv jellegü, ujabban szép számmal megjelenő, drága összefoglaló kiadványok és a folyóiratok beszerzésétől fosztja meg a könyvtárakat, és a formális tervteljesitésre való törekvés az olcsóbb, a bestseller irodalom beszerzésének enged teret. /Ezt a jelen viszonyok között nem tudja kiküszöbölni, bármilyen szinvonalas is, az Uj Könyvek tevékenysége/.

Az állománygyarapitás pénzügyi korlátozása - legalább is egyelőre - lehetetlenné teszi a könyvtári szolgáltatás fokozását előiró klubkönyvtári program érdemi megvalósitását. A könyvállomány stagnálásának bekövetkezte annál sajnálatosabb, mert egyrészt általános törvényszerüség, hogy az állomány stagnálása olvasócsökkenést von maga után, másrészt a gyüjtemények belső megoszlása most érte el a kitüzött helyes arányokat. 1967-ben a gyüjtemények összességében 32,5 százalékkal képviseltettte magát a szakirodalom. /Ezen belül megyei könyvtáraknál 46,4, a járásiaknál 36, a városiaknál 38,3 százalékkal./

Minden könyvtár alapvető szolgáltatása, hogy állományáról katalógusai utján is tájékoztassa olvasóit. Sem korszerü gyarapitás, sem tájékoztatás katalógus nélkül nem valósitható meg. Korábban számos félreértés, helytelen szemlélet is akadályozta a katalógusépitést. A sok időt és energiát, nagy szaktudást követelő, mutatós sikereket nem igérő munkát nem ritkán a felső vezetés is lebecsülte. A könyvtárak elaprózottsága, a káderek képzetlensége mellett ez a fő oka annak, hogy jelenleg, amikor már 15 éve van hazánkban központi cédulaellátás, a közmüvelődési könyvtárak többsége még mindig nem rendelkezik a szükséges, szakszerüen elkészitett, az olvasókat pontosan tájékoztató alapkatalógusokkal.

A megyei és a járási, tehát általában a nagy központi közmüvelődési könyvtárak természetesen már tuljutottak a feltáratlanság fázisán. Katalógusrendszerük egyre inkább kielégiti az igényeket. Itt előbb-utóbb a korszerü feltárási technikák bevezetése a feladat.

A 60-as évektől kezdve a könyvtári és könyvpropagandára egyaránt jellemző, hogy a hagyományos propagandaeszközök és formák /kiállitások, irodalmi előadások, iró-olvasó találkozók stb./ továbbélése és szinvonalasabbá válása mellett uj eszközök is alkalmazásra kerültek. Erre az időszakra esik az alkalmi ajánló bibliográfiák hatékonyabb, tömegesebb készitése, az Eseménynaptár és az Uj Könyvek - mint központi propagandakiadványok - megjelentetése.

A könyvtárügy uj szövetségesekre lelt a különböző könyvtár- és olvasástámogató mozgalmakban /Könyvbarát, majd Olvasó Népért és Olvasó Ifjuság mozgalmak/, valamint a müvelődési rendszerek /müvelődési otthonok, TIT, sajtó, rádió, TV/ bizonyos propagandalehetőségeiben. E lehetőségek azonban optimálisan csak ugy lennének hasznosithatók, ha a müvelődési rendszerek munkamegosztásában a közmüvelődési könyvtárak bázis szerepét meg lehetne erősiteni.

Annak ellenére, hogy régi követelmény, a Népmüvelési Propaganda Iroda létrejötte után sem sikerült megszervezni bizonyos anyagok /albumkatalógusok, plakátok, bibliográfiai röplapok stb./ központi előállitását, a hazai könyvtárügy külföldi propagandáját.

A felsorolt nehézségek ellenére a közmüvelődési könyvtári rendszer vezető intézményeiben a 60-as évek kezdetétől fogva felhalmozódtak azok az előfeltételek /állomány, ezen belül kézikönyvtári és prézens állomány, folyóiratok és hirlapok, helyismereti dokumentumok, feltárás, elhelyezés és felszerelés, illetve személyzet/, amelyek birtokában a könyvtári szolgálat kibővülhetett és minősége javulhatott. Ez mindenekelőtt azzal jellemezhető, hogy a korábbi - szinte kizárólagos - kölcsönző tevékenységük mellett a tájékoztató, képzést segitő tevékenység is egyre nagyobb hangsulyt kap, egyre inkább képessé válnak arra, hogy városuk, megyéjük, illetve városuk, járásuk vonatkozásában folytassák a könyvtári szolgáltatások korszerü kifejlesztését és hozzáértően közvetitsék a tudományos és szakkönyvtári szolgáltatásokat.

5.3 A könyvtárak dolgozói

A közmüvelődési könyvtárak személyzeti ellátottságáról a következő adatok adnak tájékoztatást:

A megyei könyvtárakban a második 5 éves terv végén 530, a járásokban 388, a városiakban 413, ebből a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár hálózatában 160, a községiekben 187 főfoglalkozásu könyvtáros dolgozott. A szakszervezeti könyvtárakban ugyanakkor kb. 330 főfoglalkozásu dolgozó állott alkalmazásban.

A részfoglalkozásuak száma ezzel egyidőben a megyei könyvtárakban 147, a járásiakban 267, a városiakban 320, a községiekben pedig 264 volt.

Az utóbbi években csak lassan nőtt a létszám: a tanácsi könyvtárakban kb. 60 fő- és 230 részfoglalkozásuval, a szakszervezetiekben kb. 20 uj főfoglalkozásuval.

A könyvtárosok száma nem elegendő. A lakosság több mint fele csak tiszteletdijas könyvtárosokkal érintkezhet.

A személyi ellátottság - mennyiségi oldalát tekintve - csupán a megyei könyvtárakban megfelelő, olyan, amely lehetővé teszi a személyzet funkcionális és munkamegosztásos alapon való kialakitását. A járási könyvtárak ellátottsága azonban nagyon elégtelen. A nagyobb városok járási könyvtáraiban a helyi szolgálathoz, a sok községes járások járási könyvtáraiban pedig a módszertani tevékenység korszerüsitéséhez hiányzik a létszám.

A főváros kivételével, a városok kerületi könyvtáraiban főként részfoglalkozásuak látják el a szolgálatot. Igy a városi kerületi könyvtárak ugyanazokkal a személyi problémákkal küzködnek, mint az 5000 lakosnál kisebb községek könyvtárai.

Az 5000 lakosnál nagyobb községekben lényegében megvan az egy-egy főfoglalkozásu könyvtáros, ami a kisebb városnyi lakosságu alföldi falvakban korántsem megoldás. A főfoglalkozásu könyvtárosok rendszeresitése a 3000-5000 lakos községkategóriában a tervezettnél lassubb ütemben folyik. Az 1500-3000 lakosu községekben a részfoglalkozás, illetve a népmüvelő munka egészére való függetlenités látszik járható utnak. Eddig elmaradt a körzeti könyvtárosok beállitása, holott ennek müvelődéspolitikai jelentősége igen nagy.

A szakszervezeti könyvtárak sem tudták valóra váltani a függetlenitési irányelveket /2000 dolgozó, illetve 600 olvasó és meghatározott forgalom után egy főfoglalkozásu/. A főhivatásu apparátus itt is a módszertani hálózati intézményekben koncentrálódik.

A közmüvelődési könyvtárakban dolgozó főfoglalkozásuak döntő többsége egyetemet és főiskolát végzett, illetve érettségivel rendelkezik. Az ennél alacsonyabb iskolai végzettségüek részesedési aránya kismértékü, s az ilyen dolgozók többsége meghaladta a 40. életévét.

A szakképzettség tekintetében a helyzet nem megnyugtató. A felsőfoku munkakörökben dolgozók közül csak 50 százaléknak van felsőfoku, 36 illetve 26 százaléknak van középfoku szakképzettsége /szakszervezeti, tanácsi/. A középfoku munkaköröket ellátók 56 százalékának van képesitése.

A 333 felső fokon továbbtanulóból kétharmad rész a közmüvelődési könyvtáros; 60 százalékuk könyvtárszakot végez. Az elégtelen nyelvtudást mutatja, hogy a könyvtáros dolgozók a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár hálózatában 34, a szakszervezetiekben 66, a tanácsiakban 57 százalékban semmiféle idegen nyelvet nem ismernek.

A könyvtári szolgáltatások minőségének javitásához egyik legfontosabb előfeltétel a könyvtárosok felkészültségének fokozása.

A minőségi káderfejlesztést azonban gátolja, hogy a bérezés lényegesen elmaradt a hasonló szintü szakképzettségüekhez képest. A feszültség főként a pedagógusok bérrendezése után vált sulyossá.

A tiszteletdijas könyvtárosok havi dijazása 80-150 Ft között mozog és nincs semmiképp arányban azzal a munkamennyiséggel, amit ezért teljesiteniük kell. Ezért igen nagy a fluktuáció.

6. NEMZETKÖZI KITEKINTÉS

Az olvasás, ezen belül a könyvtári olvasás tömegessé tétele forradalmi tett volt, mivel az állományi, elhelyezési, felszerelésbeli, valamint személyzeti feltételeket csaknem teljesen ujonnan kellett megteremteni. Az elért eredmények, bármilyen jelentősek a hazai előzményekhez képest, mégse tévesszenek meg bennünket. A magyar közmüvelődési könyvtárak mennyiségi mutatói a szocialista országokra vonatkozó legutóbbi adatgyüjtés /1964/ tanusága szerint az alapvető feltételek fejlődésében elmaradnak, az igénybevételek tekintetében pedig elöljárnak a nemzetközi összehasonlitásban:

	állomány 1000 lakosra	egy könyvtárra eső kötetszám
Szovjetunió	2790	9060
Lengyelország	1070	6150
Csehszlovákia	1800	1910
Bulgária	2330	4060
Magyarország	967	1830

	olvasók a lakosság %-ában	1000 lakosra eső forgalom
Szovjetunió	25,4	4850
Lengyelország	13,4	2510
Bulgária	-	2910
Csehszlovákia	13,1	3080
Magyarország	13,8	3259

Az azóta eltelt években - az ujabb részadatokból következtethetően - a fenti arányok nem változtak. Igy továbbra sem megalapozatlan annak a feltételezése, hogy a népességben máris meglévő olvasási, tájékozódási vágy az azokat jobban kielégitő feltételek esetén még tovább erősödik és differenciálódik, ugyanakkor a jobb lehetőségek ösztönzésére az eddig lappangó igények is felszinre kerülhetnek, vagy ujabb magasabb igények is keletkezhetnek. Éppen ezért a mennyiségi és minőségi fejlesztésnek együtt kell haladnia.

(A referátumhoz tartozó táblázatokat csak kivonatosan közöljük, az eredetiekben valamennyi év adatai szerepelnek. Nyolc táblázatot, amelyek a közművelődési könyvtárak megyénkénti kimutatását, az olvasók kor szerinti megoszlását, a gyermekkönyvtárak adatait, a tanácsi könyvtári hálózatnak a lakosság számához viszonyitott adatait, valamint az állománygyarapitásra forditott összegekről és a könyvtári dolgozókról szóló kimutatásokat tartalmazzák, nem közöltük. A táblázatokat az 1968. évi statisztikai adatokkal kiegészitettük.)

1. tábla

A TANÁCSI ÉS SZAKSZERVEZETI KÖNYVTÁRAK ÉS KÖNYVKÖLCSÖNZŐK SZÁMA ÉS ÁLLOMÁNYA

Év	Intézmények +	Könyvállomány (kötet)	Kötet / Intézmény
1950	4333	2 246 300	520
1955	10146	7 801 150	770
1960	8885	11 114 838	1250
1965	7249	17 600 891	2430
1967	7162	20 679 175	2890
1968	6757	21 870 827	3237

+ Csak az önálló intézmények, fiók nélkül

2. tábla

A TANÁCSI ÉS SZAKSZERVEZETI KÖNYVTÁRAK FORGALMI ADATAI

É v	Beiratkozott olvasó	Kölcsönzött kötetek	Kölcsönzött kötet / olvasó
1950	402 600	--	--
1955	1 396 800	25 837 400	18,5
1960	1 627 008	30 169 114	18,5
1965	2 109 523	49 634 867	23,5
1967	2 218 156	53 233 193	24,0
1968	2 219 359	54 183 465	24,4

3. tábla

A TANÁCSI ÉS SZAKSZERVEZETI HÁLÓZATOK FŐBB ADATAI A LAKOSSÁG SZÁMÁHOZ VISZONYITVA

É v	10 ezer lakosra jutó intézmények és fiókok	1000 lakosra jutó		
		könyvállomány (kötet)	beiratkozott olvasók	kölcsönzött kötetek
1950	4,6	239	43	--
1955	10,8	789	141	2614
1960	9,8	1111	163	3015
1965	9,3	1737	208	4897
1967	9,3	2028	218	5220
1968	9,1	2145	218	5314

4. tábla

A TANÁCSI KÖNYVTÁRAK ÉS KÖNYVKÖLCSÖNZŐK SZÁMA

É v	Önálló könyvtárak és könyvkölcsönzők	Önálló intézmények fiókjai	Intézményekből és fiókokból		Művelődési autók	Kölcsönző állomások
			könyvtár	Könyvkölcsönző		
1950	1739	--	--	--	--	--
1955	3902	559	--	--	--	--
1960	3780	888	1664	3004	21	372
1965	3240	2163	2811	2592	63	474
1967	3106	2333	3136	2303	77	453
1968	2869	2528	3190	2207	73	422

5. tábla

KÖNYVÁLLOMÁNY, BEIRATKOZOTT OLVASÓK, KÖLCSÖNZÖTT KÖTETEK
A TANÁCSI HÁLÓZATBAN

É v	Összes könyv-állomány (kötet)	Beiratkozott olvasók	Kölcsönzött kötetek
1950	1 115 000	224 000	4 300 000
1955	3 746 550	854 279	18 132 000
1960	6 248 458	918 918	21 425 284
1965	12 279 653	1 551 427	40 221 031
1967	14 626 118	1 605 231	42 809 342
1968	15 571 524	1 597 556	43 364 821

6. tábla

A SZAKSZERVEZETI KÖNYVTÁRAK LEGFONTOSABB ADATAI

É v	Könyvtárak	Könyvállomány (kötet)	Beiratkozott olvasók	Kölcsönzött kötetek
1950	2594	1 131 300	178 600	--
1955	6244	4 054 600	542 500	7 705 400
1960	5105	4 866 380	708 090	8 743 830
1965	4009	5 321 238	558 096	9 413 836
1967	4056	6 053 057	612 925	10 423 851
1968	4094	6 299 303	621 803	10 818 644

Az OKDT vitájából

A közmüvelődési könyvtárakról szóló referátumot, amelyet ez év őszén az Országos Népmüvelési Tanács által megrendezésre kerülő országos népmüvelési konferencia elé terjesztenek, az Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanács Közmüvelődési tagozata 1969. március 31-én vitatta meg.

A vitában felszólalók egy kivételével valamennyien egyetértettek a referátum szellemével, fő mondanivalóival és célkitüzéseivel. Számosan fejezték ki elismerésüket a vitára bocsátott szöveggel és annak szerkezetével kapcsolatban. Többen kifejezést adtak annak a kívánságuknak, hogy a felsorolt tennivalókat még pregnánsabban, még élesebben fogalmazva kellene kifejteni. Az alábbiakban - a hozzászólások sorrendjében - közöljük a vita lényeges részeit.

Az elsőként felszólaló S E B E S T Y É N Géza (OSzK) alapelvként kívánta leszögezni az alábbi három tételt: 1. Egy könyvtári rendszerváltozás kidolgozása, elfogadtatása és végrehajtása 15-20 évet igényel, tervezni tehát hosszu távra kell, az akkori szükségletekből kiindulva. A jövő könyvtári szükségleteinek megállapitása szociológiai feladat. 2. Mivel a közmüvelődési könyvtárak olvasóközönségének müvelődési szintje elég széles skálán huzódik szét, a tervezés kiindulópontja a legigényesebb olvasókategória kell legyen. 3. Véglegesen szakitani kell a könyvtárügyben még mindig élő, századeleji "népkonyha" szemlélettel, amely ellen már Szabó Ervin is küzdött. A mai közmüvelődési könyvtárnak a tömegek felé is teljes kulturát kell közvetitenie, nem pedig szelektáltat. A konkrét tennivalókkal kapcsolatban elsősorban az önálló falusi könyvtárosok számának növelését és a megfelelő könyvtári épületek, ill. helyiségek biztositását sürgette.

S Z Ő K E Tiborné (FSzEK) a könyvtári rendszer integrációja ellenében a többszektoruság mellett emelt szót. Az egységes ellátási rendszer koncepcióját mondvacsinált problémának tartva, egyszerüen a könyvtárközi kölcsönzés megjavitását látta szükségesnek. Reálisabb irányelveket és tervezést kivánt, amely elsősorban a tömegigénnyel számol. Véleménye szerint a közmüvelődési könyvtáraknak még sokáig több közük lesz a müvelődésügy egészéhez, mint a tudományos és szakkönyvtárakhoz. A közmüvelődési könyvtárak szerinte még sokáig nem vállalkozhatnak az értelmiség egészének kiszolgálására. A referátummal még számos ponton nem értett egyet és cáfolta annak megállapitásait. Kifogásolta, hogy az ötvenes évek fejlődését nem kellően értékelték.

B A R A B Á S I Rezső (KMK) felhivta a figyelmet a magyarországi könyvtárosok csekély számára. A Szovjetunióban 10 000 lakosra több mint 10 könyvtáros jut, Magyarországon 3,7. Ha mi a szovjet szintet el szeretnők érni, 5-6000 könyvtárosra lenne még szükségünk.

M E Z E I György (Győr, Megyei Könyvtár) a könyvtári kiadások teljes összegének megjelölését hiányolta az egyéb kulturális ágazatokkal szembeni összehasonlitás céljából. Az állami alapokkal kapcsolatos elgondolás szerinte nem vihető keresztül, mivel ellenkezik az uj gazdasági mechanizmus decentralizáló tendenciá-

jával. Az állami támogatást inkább egy, a könyvtárak intézményi szövetségén alapuló könyvtáros egyesület tevékenységén keresztül látná biztositottnak. A klubkönyvtárak ügyében a referátum több szempontból negativ véleményét tulzottnak tartotta.

G E R Ő Zsoltné (KMK) cáfolta Szőke Tiborné megállapitásait és állást foglalt az igényesebb olvasóréteget alapul vevő fejlesztés mellett. Nem arról van szó, hogy valamennyi közmüvelődési könyvtárat általános tudományos könyvtárrá kell fejleszteni, zömükben ezt csak referensz szinten kell elérjék.

Z I R C Z Péter (MM Könyvtárosztály) nem értett egyet a regionális könyvtárügyről irottakkal, szerinte ezen a téren már vannak részeredmények.

S Z I L Á G Y I Tibor (KMK) hangsulyozta, hogy a közmüvelődési könyvtárügy legnagyobb hibája az elaprózott kis egységekben rejlik. Az apró egységek önállóságának megszüntetése feltételez egy ellátási, igazgatási centrumot. A fővárosban erről nem lehet beszélni, mert Budapestnek egyetlen megyei szintü kerületi könyvtára sincs, s igy ezek a megfelelő szolgáltatások (pl. helybenolvasás) nyujtására képtelenek.

B A L Á Z S Béla (Zala megyei Pártbizottság) véleménye szerint a könyvtári intézményrendszerre forditott összeg országosan általában növekszik - a helyi csökkenések ellen a könyvtárosoknak kell aktivabban harcolniok. A könyvtári integráció alatt egy bizonyos területen az ellátási kizárólagosság megszünését érti. A könyvtárak és a könyvtárosok társadalomban elfoglalt helye nagymértékben függ a könyvtári munka publicitásától. A könyvtári rendszerben mutatkozó hibák csak a szakma előtt ismeretesek, de a széles közvélemény előtt sajtó, folyóirat, TV, rádió stb. utján nem bizonyitottak. Pedig az állami támogatás mellett a könyvtáraknak társadalmi támogatásra is szükségük van. Szorosabb kapcsolatot javasolt a könyvtárak és a sajtó, ill. a közvélemény között. A járási székhelyeken müködő városi és járási könyvtárak esetében közös fenntartást javasolt. A könyvtári rendszer megtervezésénél figyelemmel kell lenni a közlekedés gyors és nagyarányu fejlődésére is.

A R A T Ó Attila (Debrecen, Megyei Könyvtár) hangsulyozta, hogy a közmüvelődési könyvtárügyben nemzetközi viszonylatban meglévő lemaradásunkat nem indokolja az ország gazdasági helyzete. A központilag előirt, kötelező területi ellátási normák szükségesek, különben a fejlődés szubjektiv, helyi tényezők függvénye lesz. A közmüvelődési könyvtári hálózatot egységes ellátási hálózatként kell felfogni. A könyvtárak technikai adottságainak fejlesztése elsőrendüen fontos, a további fejlődés feltétele. Szükséges a könyvtárak számára nagyobb jogkört biztositani - ma még a megyei és járási könyvtárak többsége nem önállóan gazdálkodó intézmény.

I S Z L A I Zoltán (KMK) szerint tovább nem tartható fenn az az állapot, hogy a könyvtárak ellátása kizárólag a helyi tanácsoktól függjön. Megfelelő állami biztositékok kellenek ennek ellensulyozására.

K O R D O S László (Miskolci Városi Könyvtár) egyetértett a könyvtári integrációval a kis könyvtárak esetében, de a nagyobb könyvtáraknál (városi, járási, megyei könyvtárak) jelenleg nem tartja időszerünek. A két könyvtár fennállása pl. Miskolcon egészséges versenyszellemet eredményezett. Sérelmezte az iskolai könyvtárak gyenge ellátását. Javasolta, hogy a könyvtárak az évi 3-5 forintos beiratási dijakat vagy szüntessék be, mert adminisztrációjuk többe kerül, vagy emeljék fel s a befolyt összeget forditsák a könyvtárak fejlesztésére.

K O N D O R Istvánné (MM Könyvtárosztály) megállapitotta, hogy a 3. ötéves terv irányelvei tervezésükkor nem voltak irreálisak, de nem könnyü öt évre előre ugy tervezni, hogy a költségvetés nem ismeretes. Hiányolta, hogy a referátum a

könyvtári törvényre nem utalt, holott ez már a koordináció hangsulyozasával az integrációt előlegezte. A koordináció sajnos nem valósult meg ugy, ahogy elképzelték. A könyvtári integrációt a többszektoruság (tanácsi, üzemi, iskolai könyvtárak) fenntartása mellett ugy értelmezi, hogy annak feladata az egyes könyvtárakat az ellátás megfelelő szintjébe besorolni, függetlenül a fenntartó szervtől. A szakszervezeti könyvtárak fejlesztése a referátumban nincs elég bőven kifejtve. A klubkönyvtári koncepcióval egyetért, sajnos ezek fejlesztése a körzetesités elakadása miatt nem az elképzeléseknek megfelelően alakul. A községekben 1500 lakoson alul letéti ellátást, azon felül önálló könyvtárat tart szükségesnek, amely a járási, ill. megyei könyvtár szolgáltatásait közvetiti. Egységes normativák kidolgozását és azoknak pénzügyi elfogadtatását sürgős feladatnak tartja. Központi alapokra is szükség van s ez nem jelentene centralizációt. A könyvtárak pénzügyi önállósága nem bizonyos, hogy minden szempontból előnyös lenne.

G Ö N C Z I Imre (SZOT Kulturális Osztály) véleménye szerint az előterjesztés megállapitásai nem nélkülözhetik a 3. ötéves terv irányelveinek kritikáját (pl. az olvasólétszámnak 25 %-ra való emelése nem volt teljesithető). Ki kell térni az uj gazdasági mechanizmus könyvtári vetületére is. Az uj mechanizmus kulturális programja, a szintentartás már eleve csökkenést, lemaradást jelent. (Árváltozások a nyomda- és épitőiparban stb.) Az integráció nem a hálózatok szervezeti egybeolvasztását, hanem az egyes könyvtárak tervszerü összefogását, a fő feladatokra való koncentrálást és erőteljesebb állami módszertani irányitást jelent. Kisebb könyvtári egységeket csak akkor szabad megszüntetni, ha helyette jobb ellátást tudunk biztositani. A szakszervezeti és a közmüvelődési könyvtári hálózat uj együttmüködését még az Országos Népmüvelési Tanács őszi konferenciája előtt ki kellene dolgozni. Az üzemi könyvtárak területivé tétele és az SzMT könyvtárak nyilvánossá tétele sok nehézségbe ütközik. (Üzemi ellenállás stb.)

S Z Ő N Y I László (Miskolc, Megyei Könyvtár) tarthatatlannak minősitette azt, hogy a könyvtárak müködési feltételeinek megteremtéséért a könyvtárosoknak kelljen harcolniok. Ez a helyi fenntartók felelőssége.

M A R Ó T H Miklós (FSzEK) szerint az integráció az egységes könyvtárosi szemlélet kialakulását is elősegitené, magukat a könyvtárosokat is integrálná. Meg kellene vizsgálni a könyvtáros személyének szociológiai helyzetét is.

B I R Ó Vera (MM Közmüvelődési Főosztály) véleménye szerint a referátumnak jobban ki kellene térnie az okok elemzésére s erősitenie kellene a hazai viszonyokra való utalást. A könyvtári munka megujhodásának, korszerüsitésének össztársadalmi hasznát is jobban ki kellene emelni. Az integráció problémakörében érdemes lenne megvizsgálni a könyvtárügynek a társadalom egyéb területeivel való integrációját is.

J U H Á S Z Margit (Miskolc, Megyei Könyvtár) az előterjesztésből a közgazdasági szemléletet hiányolta. Elmondotta, hogy pl. 1960 és 1965 között a megyék költségvetésében a kulturális ágazatnál 45,7 százalék emelkedés volt s ezen belül a népmüvelésre csak 2,2 százalék jutott. Még kevesebb lehetett a népmüvelésen belül a könyvtárak részesedése. Ezek az adatok hatásosan támasztanák alá a közmüvelődési könyvtárügy stagnálásáról, ill. hanyatlásáról mondottakat.

U R B Á N László (KMK) kérte, hogy a könyvtárak müszaki fejlesztésére bővebben térjen ki az előterjesztés.

Az előadók nevében S A L L A I István (KMK) válaszolt. A referátum továbbfejlesztésére vonatkozó megjegyzéseket tekintetbe fogják venni. Az integrációt

irányzatként kell felfogni, amelynek alapja az együttmüködés, célkitüzése az egységes ellátási rendszer, a fenntartóra való tekintet nélkül. Példának idézte a Szovjetuniót, ahol a könyvtárügyben a centralizálás nem a fenntartók egyesitését, hanem a nagyfoku együttmüködést jelenti, amely biztositja az ökonomikus ellátást. Nálunk az együttmüködést gátló tényező az "intézményi tudat" kifejlődése, a könyvtárak között a "két szomszédvár" helyzet kialakulása. Nincs arról szó, hogy a nagykönyvtár felfalja a kiskönyvtárat, de végre szakitani kell azzal a hiedelemmel, hogy egy halom könyvet könyvtárnak tekintsünk. A korszerü könyvtár fogalmát, a Szabó Ervin-i ideált mai szükségleteink szintjén kell realizálni. Az uj gazdasági mechanizmust kulturális vonalon is tekintetbe kell venni: a decentralizáltság növekedésével nem lehet többé csak felülről irányitani. Ezért kellenek a központi alapok és a kötelező normativák.

Az elnöklő K O V Á C S Máté (ELTE, Könyvtártud. Tanszék) zárszavában megállapitotta, hogy az elhangzott hasznos hozzászólások értelmében az előterjesztést ki kell bőviteni, ill. át kell dolgozni. Különösen fontos az integráció fogalmának egyértelmü meghatározása. Az ily módon kimunkált referátum nemcsak a tájékoztatás feladatát fogja betölteni, hanem tervezésünk és jövő fejlődésünk alapja is lehet.

(sg)

A közművelődési könyvtárak Franciaországban

egy munkacsoport jelentése*

Ismerteti M O L N Á R Ágnes

1966. november 18-án Pompidou miniszterelnök elnökletével tárcaközi bizottság tárgyalt a francia közművelődési könyvtárak fejlesztéséről. A bizottság a kérdés kidolgozására munkacsoportot hivott életre.

A munkacsoport elnökévé Étienne Dennery-t választották, a francia könyvtárak és közművelődési könyvtárügy igazgatóját. A 9 állandó tag között volt Paul Poindron könyvtári főfelügyelő és René Fillet, a Tours-i Városi Könyvtár és az Indre-et-Loire megyei Központi Kölcsönző Könyvtár igazgatója, továbbá a Miniszterelnökség, a Kulturális Ügyek Minisztériuma, a Közoktatásügyi Minisztérium, az Ifjusági és Sportügyek Minisztériuma, a Belügyminisztérium, a helyi hatóságok belügyminisztériumi főosztálya, a Rádió és Televizió Központ egy-egy képviselője. Más hatóságok (Pénzügyminisztérium, Tervhivatal, Párizs városa stb.) a csoport egyes ülésein képviseltették magukat. Ezenkivül közéleti személyiségek, polgármesterek, tanárok, kutatók, könyvtárosok, propagandisták, kiadók, könyvkereskedők segitették tapasztalataik ismertetésével és javaslataikkal a munkát.

1966. december 9. és 1967. február 23. között összesen 10 teljes ülést tartott a munkacsoport. Ezenkivül egyes speciális kérdéseket szükebb körü megbeszéléseken tárgyaltak meg.

A munkacsoport összehasonlitotta a francia közművelődési könyvtárügy helyzetét a külföldi eredményekkel, s rámutatott a hiányosságokra, amelyeket különben a könyvtárosok jól ismernek. Nem sok időt vesztegetett a jelenlegi helyzet történeti okainak elemzésére, elsősorban a tennivalókkal foglalkozott.

Hogyan lehetne Franciaországban behozni a nagy lemaradást, elérni a kellő szintet? Mindenekelőtt fel kell rázni a közvéleményt, felébreszteni benne az igényt a korszerü közművelődési könyvtárak megteremtésére. Össze kell hangolni mindazoknak az erőfeszitéseit, akik részt vesznek a nevelés, oktatás, tájékoztatás munkájában. Ez pedig megkivánja a hagyományos keretekből való kilépést, tehát a könyvtárak átalakitását is.

Vonzó városi könyvtárakat adni a közönségnek, szabadpolcon hozzáférhetővé tenni a könyvet és a tájékoztatási eszközöket, szaporitani a fiókkönyvtárak számát, olvasóhelyiségeket rendezni be a lakótelepeken, letéteket létesiteni a munkahelyeken, szabadpolcos bibliobuszokkal szolgálni ki a falusi lakosságot, lehetővé tenni a központi kölcsönző könyvtárak támogatását, ébresztgetni már a gyermekkorban az olvasási kedvet - ez a hatalmas program csak fokozatosan, jelentős beruházások segitségével valósitható meg. Ha a munkacsoport által megállapitott tervszámok bekerülnek az 5.,

---

* La lecture publique en France. Rapport du groupe d'études. = Bulletin des Bibliothèques de France. 1968. 3.no. 107-134.p.

6. és 7. Nemzetgazdasági Tervbe, és - amit remélni lehet - a városi hatóságok együttmüködnek az állammal, akkor valamennyi 200 000 lakoson felüli városnak s a 20-200 ezer lakosu városok felének korszerü és hatékony városi könyvtára lesz, nem beszélve a mintegy 400 lakótelepi és fiókkönyvtárról. Egy sereg bibliobusz egészíti ki majd a városi könyvtárak munkáját. Minden iskolásgyermek hozzájuthat a könyvhöz, az iskolai könyvtár és a bibliobusz utján.

Ezzel a végső következtetéssel zárul a munkacsoport jelentése, amelynek teljes szövegét közli a Bulletin des bibliothèques de France 1968. márciusi száma, s amelyet az alábbiakban ismertetünk.

A KÖZMÜVELŐDÉSI KÖNYVTÁRI POLITIKA ALAPELVEI

MI AZ A "LECTURE PUBLIQUE"?*

A "lecture publique" kifejezés 1945-ben született. Arra utal: amint azt kötelességének tekinti az állam, hogy biztositsa minden polgár számára az ingyenes tanulást, ugyanugy kötelességének tekinti, hogy minden polgárának rendelkezésére bocsássa azokat a könyveket, amelyek elolvasása hasznos vagy kellemes lehet, s alkalmasabbá teszi az illetőt társadalmi szerepének betöltésére. Lényegében ezeket az elveket vallja az UNESCO-nak az a manifesztuma is, amely a közmüvelődési könyvtáraknak a felnőttnevelésben betöltött szerepével foglalkozik. Mi a helyzet jelenleg Franciaországban a közmüvelődési könyvtárügy területén?

A francia közmüvelődési könyvtárügy szervezete

Az 1945. augusztus 19-i dekrétummal létrehozták a Francia Könyvtári Igazgatóságot (Direction des bibliothèques de France et de la lecture publique) mint a Közoktatásügyi Minisztérium önálló főosztályát, hármas feladatkörrel: irányitja és ellenőrzi a tudományos könyvtárakat, ellenőrzi a városi könyvtárakat, és megszervezi, valamint irányitja és ellenőrzi a közmüvelődésügyi könyvtárügyet (lecture publique).

Jelenleg közel 700 városi könyvtár müködik Franciaországban (ebből 79 párizsi, ezekkel a jelentés külön fejezetben foglalkozik). Lényegében valamennyi 15 ezer lakosunál nagyobb városnak van könyvtára.

Költségvetésük és személyzetük a városé. Az állam a könyvtári főfelügyelő utján ellenőrzi őket. A mintegy 50 un. kiemelt (classée) városi könyvtár tudományos személyzete azonban állami alkalmazott; javadalmazásukban a város 40-60 %-os arányban vesz részt.

E könyvtárakban a közmüvelődési jellegü olvasás rendszerint a tudományos kutatómunkától elkülönitve folyik, elsősorban a fiókkönyvtárakra támaszkodva, amelyek épitése a város feladata. Jelenleg összesen 80 fiókkönyvtáruk és 21 bibliobuszuk van a városi könyvtáraknak. Legjobban Bordeaux, Toulouse és Lyon van ellátva. Az esetek nagy részében nehéz a költségvetésből megállapitani, mennyit költenek a közmüvelődési jellegü könyvtári feladatok ellátására (könyvbeszerzésre, személyzetre).

A városi könyvtár müködéséhez az állam nem állandó jelleggel, szubvenció

---

* A "lecture publique" jelentése voltaképpen: "a társadalom olvasási tevékenysége", "az olvasás mint közügy". Megfelelőjeként cikkünkben többnyire a "közmüvelődési könyvtárügy" kifejezést használjuk. - A szerk.

(könyvajándék vagy pénz) formájában nyujt segitséget. Sokkal jelentősebb ennél az az összeg, amit épitkezésre, belső felszerelésre ad (a költségek 35 %-ának erejéig; kulturházak, sportlétesitmények esetében ez az arány az alsó határ).

3 hónappal az 1945. augusztus 18-i dekrétum után, az 1945. november 2-i rendelettel uj könyvtártipust hivtak életre Franciaországban: az un. központi kölcsönző könyvtárat (bibliothèque centrale de prêt), a 15 000 lakosunál kisebb települések könyvellátására. A rendszerint megyeszékhelyen lévő könyvtár szabályos időközökben bibliobuszok utján látja el a szétszórt településeken élő lakosságot. A letéti hely általában az iskola vagy a községháza. Az állam által létrehozott és fenntartott könyvtárat sok helyen a megye vagy a város is támogatja, az összes költségek 20 %-ának erejéig.

Az 1945. évi rendelet szerint minden megyében kellene létesülnie központi kölcsönző könyvtárnak, de számuk még ma is csak 41. (4 ujabb könyvtár megnyitásáról lábjegyzetben ad hirt a jelentés).

A hiányosságok. Összehasonlitás a külfölddel

A francia közmüvelődési könyvtárügy elmaradottságát az alábbi számok szemléltetik:

Franciaország 95 anyaországi megyéje közül 39-ben van központi kölcsönző könyvtár (2 a gyarmatokon müködik). A 37 582 olyan község, település közül, amelynek lakossága 15 ezren alul van, csak 16 435-öt keres fel a bibliobusz. Az itt élő 27 762 000 lakosnak kevesebb mint a fele, 13 681 762 lakos juthat ezuton könyvhöz. S ha azt is figyelembe vesszük, hogy a letéti felelős társadalmi munkában végzi a kölcsönzést, s gyakran csak saját barátait vagy tanitványait látja el könyvvel, a helyzet még sötétebbnek mutatkozik. Optimista számitás szerint is a felnőtt lakosságnak csupán 2-4 %-a, a tanulók 50-75 %-a (az érintett lakosságnak összesen kevesebb mint 10 %-a) használja a központi kölcsönző könyvtárakat.

Ami a városi könyvtárakat illeti: az un. kiemeltek - fiókkönyvtáraik és bibliobuszaik utján - körülbelül 1/7-ét elégitik ki a városi közmüvelődési könyvtári szükségleteknek. A többiben a helyzet még rosszabb: az állomány és az épület elavult; a személyzet kicsi, és csak 1/6-ának van könyvtárosi szakképzettsége. Az érintett 15,4 millió lakosnak kevesebb mint 3 %-a, 524 000 személy jár a városi könyvtárakba.

A legoptimistább statisztika szerint - Párizst és Szajna megyét is figyelembe véve - az egész lakosságnak mindössze 4,6 %-a olvas a közmüvelődési könyvtárakban. Ez az arány Kanadában 40 %, Dániában és a Szovjetunióban 31 %, Nagy-Britanniában 30 %, az Egyesült Államokban 20 %.

Nem kevésbé nyugtalanitóak a következő számok:

	Évi kölcsönzések száma lakosonként	Évi kiadás (uj frankban) lakosonként
Franciaország	0,74	0,65
Kanada	5,8	6,36
Szovjetunió	4,5	?
Nagybrit.	9,4	10,5
USA	5,4	12,6
Dánia	7	17,5

Nem volt tul pesszimista Pompidou miniszterelnök, mikor kijelentette, hogy ezen a téren még mindent ezután kell elvégezni.

De hogyan lehetséges, hogy Franciaország, amelynek irodalma a világon a leggazdagabbak egyike és ahol az analfabetizmust több mint fél százada lényegé-

ben felszámolták, az olvasás terén enynyire elmaradt a többi müvelt országtól?

A FEJLŐDÉS AKADÁLYAI A MULTBAN ÉS A JELENBEN

A lemaradás már a XX. század elején észlelhető. 1909-ben a brit közmüvelődési könyvtárak 60 millió (lakosonként 2,4) könyvet kölcsönöztek otthoni olvasásra. A XX. század elején a londoni és a New York-i közmüvelődési könyvtárak évenként és lakosonként átlag 2 könyvet adtak kölcsön (ez kétszerese a mai párizsi átlagnak). Franciaország a XIX. század második felében szalasztotta el a közmüvelődési könyvtárak fejlesztése szempontjából kedvező időt, amikor az angolszász országokban fellendült ez a munka. Franciaországban voltak ugyan városi könyvtárak, de ezek nagy része a forradalom alatt elkobzott egyházi, főuri könyvtárak anyagából létesült, azután már gyakran csak egy-egy tudós hagyatékából gyarapodott. A tények erejénél fogva olvasói a város müvelt lakói közül kerültek ki. A tudományos könyvtárosok, akik a Levéltárosi Főiskolán szerezték képzettségüket, a "magasabb" kulturát (lényegében a történeti kutatást) szolgálták; a raktárakat előnyben részesitették az olvasóteremmel, a megőrzést, köttetést az uj beszerzéssel szemben. A nem-tudományos személyzet pedig szégyelte volna a profán olvasók előtt kitárni a tudomány templomának kapuit.

Sem a kormány, sem a helyi hatóságok nem folytattak céltudatos könyvtári politikát. Megfelelő könyvtári hálózat hiján még a tankötelezettség is inkább káros hatásu az olvasás szempontjából. A könyv a fiatalság nagy részét csak kellemetlen iskolai kötelességekre emlékezteti, a nemolvasás felszabadulásnak tünik, az érettség, felnőttség zálogának. Az ünnepélyes és elavult városi könyvtárak cseppet sem vonzzák a "másodlagos analfabetizmus"-ba visszaeső fiatalokat.

De mindezek után nem késett-e el tulságosan Franciaország, érdemes-e óriási állami befektetésekkel próbálni behozni a lemaradást?

A csődöt mondott állami apparátust a társadalmi kezdeményezések váltották fel - hangsulyozzák sokan. Egész sereg közmüvelődési jellegü könyvtár áll ma már bizonyos társadalmi csoportok szolgálatában: az üzemi bizottságok (pl. a Renault-müvekben), ifjusági otthonok és müvelődési házak, az Actio Catholica, az Államvasutak stb. könyvtárai nagyon intenziv munkát végeznek. - Csakhogy az állam nem mondhat le annak a feladatnak az ellátásáról, amelyet maga tüzött maga elé.

Veszélyes is volna kizárólag a magánszektorra hagyni a közmüvelődési könyvtárak ügyét. Az UNESCO fent emlitett chartája szerint a közmüvelődési könyvtárakat teljesen vagy nagyobb nagyobb részben az államnak vagy a helyi hatóságoknak kell fenntartaniuk; e könyvtárak nyitva állnak a közösség minden tagja előtt, tekintet nélkül foglalkozására, vallására vagy társadalmi hovatartozására. Ha tehát összhangba kell és lehet hozni a társadalmi és hatósági akciókat, az állam tekintse megtisztelő feladatának az irányitást.

Gyakran érvelnek a közmüvelődési könyvtári hálózat fejlesztése ellen azzal is, hogy az ilyen jellegü olvasási igényeket ma már az olcsó papirfedelü sorozatok is kielégithetik. Ez az érv sem helytálló. Ma már kezd kiderülni, hogy ezek a füzetek főleg az értelmiségben találnak olvasókra, s igy a kezdeti óriási sikerek után piacuk egyre szükül. Nem vonzza ez a kiadványtipus sem a képregények olvasóit, sem a teljesen olvasás nélkül élőket (egy ujabb felmérés szerint ilyen a franciák 56 %-a). Semmit sem nyujt nekik abból, amire a jog, a technika, a mezőgazdaság, a müvészet terén való tájékozódáshoz szükségük volna; szinte semmit sem nyujt a gyermekeknek és ifjaknak.

Végül sokak szerint maga a könyv is kezd anakronisztikus jelenséggé válni, mivel a közönség a tömeghirközlés eszközein keresztül a legváltozatosabb, legmodernebb ismeretanyagot kapja meg. Ez az ellenvetés sem indokolt. A tömegkommunikációs eszközök lenyügöző hatásának nagyon is szükséges ellenszere az olvasás nyujtotta lehetőség a szabad válogatásra, elmélyedésre és önálló értékelésre. Az olvasás előfeltétele minden ember társadalmi előrehaladásának. Csak az olvasó ember szerezheti meg azt az általános müveltséget, amelynek birtokában felelős munkát tud végezni, mivel a részleteken tullátva a problémákat a maguk összefüggésében szemléli. Az oktatás demokratizálódásának mai korszakában egyedül az olvasás ad értelmet és jelentőséget a "permanens képzésnek".

S minden látszat ellenére is - az olvasás igénye általános. Ahol ötletes könyvtárosok és áldozatkész hatóság egyesitik erőfeszitéseiket, az eredmények hamarosan megmutatkoznak. Bordeaux-ban 285 000 lakosra 589 747 kölcsönzés jut, amihez még a 111 893 ifjusági kölcsönzést is hozzá kell venni. Tours-ban 110 000 lakosra 491 000, tehát egy lakosra 4,6 kölcsönzés jut; ez már a külföldiekkel azonos nagyságrendü adat. A kis, 18 000 lakosu d'Yerres-ben (Essone) a beiratkozott olvasók száma két év alatt 25-ről 900-ra nőtt. A kb. 40 000 lakosu Sarcelles, hála egy magánszemély kezdeményezésének s a hatóságok megértő támogatásának, 3 év alatt ilyen utat futott be: 1961-ben 24 875, 1962-ben 47 599, 1963-ban 70 516 volt a kölcsönzések száma.

Sem a multbeli lemaradás, sem a jelen nehézségei nem tartóztathatják fel többé az uj olvasáspolitikát, amelynek elvei most már világosan megfogalmazhatók.

A CSELEKVÉS IRÁNYELVEI

Ki kell használni a lemaradás nyujtotta lehetőségeket a közmüvelődési könyvtárügy korszerü kialakitására és a külföldi tapasztalatok felhasználására, különösen két területen:

1. A könyvtárak telepitésében. Akár városfejlesztésről, akár uj lakótelepek berendezéséről vagy a falu átalakitásáról van szó, a XX. század második felében a hatóságok olyan eszközökkel rendelkeznek, amelyek segitségével a tervezés nemcsak a jelen, hanem a közeljövő szükségleteit is meg tudja határozni.

2. A könyvtár épitésében, berendezésében, felszerelésében, a könyvbeszerzésben. Mindez csak az egész országra érvényes, egységes és racionális elvek szerint mehet végbe. Ez a racionalizálás az oktatásügy terén már meghozta gyümölcseit.

Végül maga a lemaradás nagysága is ösztönző erővé válhat: ráébresztheti az egész országot, hogy itt nemzeti ügyről van szó. Mind az érdekelt állami és helyi hatóságok, mind a magánvállalatok felismerhetik, hogy érdekeik és tennivalóik egybevágnak, s hogy az országos fejlesztési terv tökéletlen lenne, ha a közmüvelődési könyvtárak ügye nem kapná meg benne azt a szerepet, ami egy modern államban megilleti.

A jelentés egy sereg tennivalót javasol, amelyek megvalósitása nem ütközik áthághatatlan akadályokba. A szimultán intézkedéseknek nemcsak gyakorlati haszna lesz, hanem lélektani hatása, ösztönző ereje is.

A JAVASOLT AZONNALI INTÉZKEDÉSEK

A KÖZMÜVELŐDÉSI KÖNYVTÁRI SZEMÉLYZET

Az uj könyvtárosi funkciók

A közmüvelődési könyvtári munka a hagyományos könyvtárosi feladatok (gyarapitás, feldolgozás, megőrzés) mellett, sőt részben azok helyett uj feladatokat ró a könyvtárosokra: a passziv és aktiv olvasószolgálat, a tanácsadás és propaganda sokrétü tennivalóit. Ezek a feladatok több vagy más képzettséget és képességet kivánnak meg tőlük, mint amivel a hagyományos könyvtári munkát el lehetett végezni.

Az uj személyzet

Azoknak a már munkában álló tudományos könyvtárosoknak ("conservateurs"; egyetemet és utána 1 éves könyvtári főiskolát végzett dolgozók), akikre közmüvelődési könyvtár vezetését bizzák, gyakorlati uton el kell sajátitaniuk a könyvpropaganda technikáját. A segédkönyvtárosok ("sous-bibliothécaires", a könyvtár technikai dolgozói) számára lehetővé kell tenni, hogy előléptetéssel a közmüvelődési könyvtárosok státusába kerüljenek. Ezt az uj testületet (corps des bibliothécaires de lecture publique) azonban előbb létre kell hozni.

T o b o r z á s . A Közoktatásügyi Minisztérium felsőoktatási főosztálya most tanulmányozza egy uj főiskolatipus, az un. egyetemi technológiai intézet (institut universitaire de technologie, röv.: IUT) létrehivásának tervét. Az uj intézetek különféle társadalmi munkára (szociális, szaknevelői, társadalmi-kulturális szervező munkára) képeznék ki a jelölteket. A Könyvtári Igazgatóságnak lesz a feladata, hogy az IUT-diplomások közül előzetes tesztvizsgálatok és beszélgetés, majd versenyvizsga utján kiválassza (az összes közmüvelődési könyvtárosi helyek 80-85 %-ának erejéig) a közmüvelődési könyvtári gyakornokokat, akik 3-4 hónapos könyvtártechnikai képzés és egy évi gyakorlati idő után kaphatják meg a véglegesitést.

E l ő l é p t e t é s . A legalább 5 éve dolgozó s 35 évesnél nem idősebb állami segédkönyvtárosok közül belső versenyvizsgával választanák ki a közmüvelődési könyvtárosokat (a betöltendő állások 15-20 %-ának erejéig). Propagandamunkára való kiképzésüket legcélszerübb lenne az IUT keretében biztositani.

Á t m e n e t i i n t é z k e d é s e k . Ha létrehivják is az IUT-ket, legalább 2 évre van szükség, amig végzett növendékeik mint közmüvelődési könyvtárosok munkába állhatnak. A központi kölcsönző könyvtárak segédkönyvtárosait kell tehát alkalmassá tenni az uj feladatok ellátására. A 35 évesnél nem idősebb és a versenyvizsgán megfelelt segédkönyvtárosokat viszonylag rövid gyakorlati képzéssel be lehet vezetni a propagandamunka technikájába. Kivánatos számukra munkaidő-kedvezményt biztositani. Mihelyt az uj státus létrejön, közmüvelődési könyvtárosjelöltekké neveznék ki őket. Amikor az első generáció elvégzi az IUT-t, az átmeneti idő alatt kedvezményeket élvezett könyvtárosok válnának valamelyik IUT-tanfolyam hallgatóivá.

A legközelebbi 3-4 évben évenként mintegy 30 közmüvelődési könyvtárost lehetne toborozni. Számuk évi 50-re is emelhető, ha az olvasószolgálati munkában beváltják a hozzájuk füzött reményeket.

A s t á t u s . Bár a közmüvelődési könyvtárosok főiskolai tanulmányai maximálisan két évre terjednek majd, kivánatos, hogy az A kategóriába sorolják be őket. Funkciójuk lényegében nevelő jellegü, s a "permanens képzés" szervezetének kialakulásával - melynek középpontjában a könyvtárak állnak - méreteI-

ben és fontosságában egyre nő. A közművelődési könyvtárosok státusát tehát a pedagógus-státus mintájára kellene kialakitani. Besorolásuk, előléptetésük legalábbis az IUT-t végzett egyéb funkcionáriusokéhoz legyen hasonló.

A könyvtáron belül a közművelődési könyvtáros előlépése biztositva lesz. Öt éves szolgálat után jelentkezhet az Országos Könyvtári Főiskolára (École Nationale des Bibliothécaires), ennek elvégzésével tudományos könyvtárosi besorolást kap.

Eddig az állami személyzetről volt szó. De a városok is toborozhatnak a főhivatásu társadalmi-kulturális szervezők közül közművelődési könyvtárosokat. A városi könyvtárak jövője nagymértékben attól függ, hogy a városi hatóságok milyen intézkedéseket tesznek személyzeti politikájuk megjavitása érdekében (az utánpótlás biztositása, a besorolás reviziója terén).

A KÖZMÜVELŐDÉSI KÖNYVTÁRAK

A 20 000 lakosunál nagyobb városokban

Modern város közművelődési könyvtárügyének kiépitésénél az alábbi elveket ajánlatos szem előtt tartani:

1. A könyvtár főépülete legyen könnyen megtalálható.

2. Az épület ne annyira diszes, mint inkább barátságos legyen.

3. Az iskolaépületeknél jól bevált épitési anyagokat az uj városi könyvtárak épitésénél is használják fel.

4. A könyvtáron belül: A szabadpolc-rendszer elengedhetetlen; a hagyományos "kis olvasóterem - nagy raktár" helyett a forditott arány ajánlatos; néhány könyvtárban kisérletképpen teljesen meg lehetne szüntetni a raktárt, folyamatosan kivonva az agyonolvasott és elavult könyveket. A kölcsönzési nyilvántartás egyszerüsitésére a Tours-ban bevált magnetofonszalagos eljárás ajánlható.

5. A város nagyságához mérten szó lehet speciális rendeltetésü olvasóhelyiségek (pl. ifjusági olvasók) berendezéséről.

6. Nagyvárosokban minél több a fiókkönyvtár, annál jobb. Akár üzlethelyiségben is berendezhetők. Telepitsük őket a nagy forgalmu helyekre (pl. autóbuszmegállóhoz). Egyes külföldi városokban a metróban is van könyvtár. Az üzemekben és hivatalokban letéteket lehet elhelyezni.

7. A közművelődési könyvtár hatékonyságát nagymértékben növeli a bibliobusz, kivált a peremkerületek ellátásában.

8. Különösen mostoha helyzetben vannak, tehát a legsürgősebb beavatkozást igénylik a külvárosok (ezek a párizsi külvárosok kivételével valóságos kultursivatagok) és a nagy lakótelepek. Utóbbiak problémája olyan fontos és bonyolult, hogy a jelentés külön foglalkozik vele.

9. A nyitvatartási időt a lehető leghosszabbra kell tervezni. Bár városonként különbözők a szükségletek, az egésznapos folyamatos nyitvatartás egyre általánosabbá válik.

10. A tanulmányi csoport egymásnak ellentmondó véleményeket kapott a közművelődési könyvtárak használatának ingyenességéről. Hivei szerint az ingyenes tanuláshoz hasonlóan mindenkinek joga van a közművelődési könyvtár dijtalan használatához, ezenkivül a beiratkozás adminisztrálása felesleges terhet rak a személyzetre. Az ingyenesség ellenzői viszont azzal érvelnek, hogy a csekély beiratkozási összeg is jelent valamit a könyvtár fenntartása szempontjából, az olvasó pedig felelősebbnek érzi magát a könyvtárért, ha beiratkozási dijat fizet, bármilyen kis összeget.

11. Ahol erre lehetőség nyilik, ajánlatos a könyvtárakat más kulturális intézmények (müvelődési ház stb.) közelébe vagy mellé telepiteni.

Kisvárosban és falun

A müvelődési házak számát nem lehet korlátlanul növelni. A kis helységeknek be kell érniök a többféle kulturális célt szolgáló épülettel. Minden kulturális érdeklődés előbb-utóbb eljut a könyvhöz. Kézenfekvő, hogy a közmüvelődési könyvtár adjon otthont a többi kulturális tevékenységnek (lemezhallgatás, kiállitások, szinielőadások stb.). Azonban sok kisváros és a falvak többsége egyáltalán nem tud könyvtárat berendezni és fenntartani. Ezek számára hivták létre a központi kölcsönző könyvtárakat. Igazán hatékony munkát csak a szabadpolcos kölcsönzésü bibliobusz végez, de az egészen kis településeket továbbra is letétek utján kell ellátni könyvvel. A bibliobusz-park nagyarányu növelése komoly pénzügyi erőfeszitéseket követel az államtól. A tanulmányi csoport azonban meg van róla győződve, hogy ez elengedhetetlen, ha valóban hatékony közmüvelődési könyvtárpolitikát akarunk folytatni.

Két kiemelt terület:
az iskola és a hadsereg

Elvben minden fiu és leány jár iskolába, s minden fiu bekerül a kaszárnyába. Az iskola és a hadsereg könyvellátása tehát országos ügy.

A z i s k o l a . Az ideális a külön ifjusági könyvtár lenne, a közmüvelődési könyvtár mellett vagy önállóan. De a rendszeresen közlekedő bibliobuszok is szép eredményeket értek már el. Indre-et-Loire megyében a bibliobusz három hetenként minden iskolát felkeres s körülbelül 15 ezer gyereket lát el. Két körut között a gyerekek kicserélik egymás között a könyveket.

Az oktatásügy és a közmüvelődési könyvtárügy szervei megegyeztek az iskolai bibliobusz-rendszer általánossá tételében. A szolgálatot a Könyvtári Igazgatóság fogja ellenőrizni. A mozgókönyvtár adminisztrálását a központi kölcsönző könyvtár végzi, rendelkezésre bocsátva állományát, szolgálati helyiségeit és garázsát.

A h a d s e r e g . A katonaköteles korban szokták a fiatalemberek végleg elveszitení olvasási kedvüket.

A hadsereg, felelőssége tudatában, ellátta könyvvel valamennyi társas célokat szolgáló helyiségét: körülbelül 700 klubszobát, 50 kórházat és betegszobát s 50 ipari létesitményt. Vannak vándorkönyvtárak is, a mozgó alakulatok ellátására.

A tanulmányi csoport javasolja a Hadügyminisztérium és a Könyvtári Igazgatóság között a kapcsolatok kiépitését, hogy a jobb és gazdaságosabb könyvellátás érdekében összehangoltan történjék a könyvek vásárlása és szétosztása.

Közmüvelődési könyvtár a nagy lakótelepeken

Ritka ma még az olyan nagy lakótelep, ahol van könyvtár. Pedig erre az intézményre itt különösen fontos társadalmi szerep vár. A lakók általában nem ismerik egymást, nehéz társadalmi életet élni. Különösen a fiatal nők érzik magukat elhagyatottnak. A fő szórakozás a TV és az autó.

Az államnak minden erővel támogatnia kell a nagy lakótelepek könyvtárügyét.

Á l t a l á n o s s z a b á l y o z á s . A vonatkozó szabályzat (1961. aug. 24-i tárcaközi körlevél) revizióját most készíti elő a Fejlesztésügyi

Minisztérium épitésügyi főosztálya. Fontos, hogy a Könyvtári Igazgatóság is részt vegyen ebben a munkában. A könyvtárnak kifejezetten szerepelnie kell az uj lakónegyedek felszereléséhez szükséges létesitmények között.

K ü l ö n r e n d e l k e z é s e k .

a/ Biztositani kell a Pénzügyminisztérium hozzájárulását ahhoz, hogy a könyvtár épitéséhez telekvásárlás céljára is biztositsanak hitelt a városi hatóságok számára. Eddig ugyanis csak a könyvtárépitkezés költségei szerepeltek a vonatkozó rendeletben.

b/ A Könyvtári Igazgatóságnak megyei megbizottai utján részt kell vennie az uj lakótelepek tervezési munkálataiban.

c/ A Közoktatásügyi Minisztériumnak a közmüvelődési könyvtárakra vonatkozó terveket fel kell vetetnie a Gazdasági és Társadalmi Fejlesztési Alap elé terjesztendő anyagba; a megyei felelős győződjön meg róla, hogy a könyvtár szerepel-e minden nagy lakótelep épitési terveiben.

d/ A Minisztérium gondoskodjék a könyvtár számára biztositott telek fenntartásának meghosszabbitásáról, amennyiben az épitési engedély megadása igen soká huzódna.

E jogi rendelkezések azonban önmagukban nem elég hatásosak. Ha néhány kisérleti könyvtárat rendeznének be a nagy lakótelepeken, munkájuk meggyőzné a városi hatóságokat arról, hogy könyvtárra ugyanugy szükség van, mint egészségügyi vagy oktatási intézményekre.

ADMINISZTRATIV REFORMOK

Ezek célja hármas: ösztönözni a törvényhatóságokat, összefogni és összehangolni a szétforgácsolódó erőfeszitéseket, s végül megerősiteni a közmüvelődési könyvtárügy legfelső irányitó szervét, hogy eleget tudjon tenni a megnövekedett feladatoknak.

A helyi hatóságok ösztönzése

Dániában az 1964. május 27-i törvény, Norvégiában az 1947. évi törvény minden törvényhatóságot kötelez a közmüvelődési könyvtár müködésének biztositására. Franciaországban ilyen intézkedés ma még korai lenne. De különféle eszközökkel ösztönözni lehet a városokat közmüvelődési könyvtár létrehozására, illetve e szolgálat tökéletesitésére.

A v á r o s o k .

1. Az államnak az eddigi 35 % helyett a költségek 50 %-ának erejéig kell részt vennie a városi könyvtárak épitkezésében.

2. Fenntartási költségek:

a/ Az állam a város erőfeszitéseinek arányában adja a szubvenciót: ha a város lakosonként 2-4 frankot ad a közmüvelődési könyvtárakra, akkor az állam részesedése 5 %-os legyen; 4-6 frank esetén 10 %-os; 6 frank fölött 15 %-os. (Négy olyan város van Franciaországban, amelyik lakosonként 7 frankot szán erre a célra.)

b/ Uj könyvtár létesitésekor az állam alapállományt ajánlhat fel.

c/ Eddig a régi könyvekben való gazdagság döntötte el, hogy egy-egy városi könyvtár un. kiemelt könyvtár legyen-e. Ezentul egyre inkább azt kell tekintetbe venni, milyen erőfeszitéseket tesz a város az olvasás érdekében. A következő tiz évben mintegy 40 városi könyvtárat kell "kiemelni". A kiemelés előnyei: állami tudományos személyzetet és szabályos időközökben könyvküldeményt (4 lakosra évenként egy könyvet) kap a

könyvtár, s hamarabb jut bibliobuszhoz.

A m e g y é k . - Azokban a megyékben, ahol van már központi kölcsönző könyvtár, utasitani kellene a prefektusokat, hogy mozditsák elő az 1901. évi törvényben meghatározott egyesületek (a könyvtárügy barátainak társaságai) létrehivását. Az egyesület szubvenciót kaphatna a megyegyüléstől például ujabb bibliobusz üzembehelyezésére.

Az erőfeszitések összehangolása

Több hatóság is elősegitheti közreműködésével a közművelési könyvtárügy fejlődését.

P á r i z s b a n . A Kulturális Ügyek Minisztériuma, az Ifjusági és Sportügyek Minisztériuma, a Tájékoztatásügyi Minisztérium, a Belügy- és a Hadügyminisztérium, a Tervezési Kormánybiztosság, a Területrendezési Bizottság. Különösen fontos, hogy e szervek és a Közoktatásügyi Minisztérium (Könyvtári Igazgatóság) folyamatosan tájékoztassák egymást az őket közösen érdeklő tervekről. A kapcsolat fenntartása céljából a közművelődési könyvtárüggyel foglalkozó tárcaközi munkacsoportot kellene létrehozni.

A r e g i o n á l i s s z é k h e l y e n . - Itt csak a most folyó közigazgatási reform végrehajtása után lehet majd kiépiteni a különböző szervek közötti együttmüködést.

A m e g y e s z é k h e l y e n . Itt különösen feltünő az együttmüködés hiánya. A Könyvtári Igazgatóság megyei képviselőjének, a polgármesternek, a a városi könyvtárosnak, a középiskolai főigazgatónak, a muzeumigazgatónak, az ifjusági és sportügyek felügyelőjének rendszeresen megbeszéléseket kell tartania. Együttmüködésük megkönnyitené többek között vándorkiállitások rendezését és esetleg - kisérleti jelleggel - az angol "community college"-okhoz hasonló, többféle kulturális célt szolgáló intézmények létrehozását.

A v á r o s o k b a n . - Ahol van muzeum, szinház, müvelődési ház, ifjusági otthon, a közmüvelődési könyvtáros vegyen részt ezek rendezvényeinek előkészitésében. Tours-ban kitünő szolgálatokat tesz a "Könyvtár- és muzeumbarátok társasága". Az ifjusági otthonoknak általában mindenütt van már saját könyvtáruk vagy legalább néhány könyvállványuk; kivánatos, hogy a városi könyvtár vagy a központi kölcsönző könyvtár letéteket helyezzen el ezekben az otthonokban. A fenntartás költségeit természetesen az ifjusági otthon viselné, a közmüvelődési könyvtáros pedig elvégezné a könyvek feldolgozását és segitene az olvasóklubok munkájában. A müvelődési házban fiókkönyvtárat létesithet a közmüvelődési könyvtár, legalábbis kisérleti jelleggel.

A közmüvelődési könyvtárügy irányitó szervének megerősitése

A kormánynak a közmüvelődési könyvtárüggyel kapcsolatos átfogó programja megszaporitja az érte felelős Könyvtári Igazgatóság feladatait. Ezért az Igazgatóságon külön osztályra van szükség e feladatok ellátására. Gondoskodni kell továbbá a kutatási és tervezési hitelek növeléséről, hogy a Könyvtári Igazgatóság az olvasásról felméréseket végeztessen és a maga részéről is hozzájáruljon a könyvtártudományi kérdések tisztázásához. Az Igazgatóság ezen kivül kutatási szerződéseket köthet olyan egyetemi intézetekkel, amilyen például a bordeaux-i "Institut de littérature de masse" (Tömegirodalmi Intézet), amelyet Escarpit professzor alapitott 1959-ben, s amely már végzett néhány érdekes felmérést.

A KÖNYV ÉS A KÖZMŰVELŐDÉSI KÖNYVTÁR

A tanulmányi csoport foglalkozott azzal a kérdéssel is, hogyan járulhatna hozzá a könyvtárügy fejlődése a könyv árának lényeges csökkentéséhez, különös tekintettel alakjának és kötésének szabványositására. Megbeszélések folytak e tárgyban mind a kiadók, mind a könyvkötők szakszervezetével. A szabványositásnál is többet segitene a könyvek csoportos és folyamatos megrendelése már megjelenésük előtt, továbbá tárolásuk és szétosztásuk megszervezése. A Könyvtári Igazgatóság fontosnak tartja, hogy minden könyvpéldányhoz katalóguscédulákat csatoljanak.

Az előzetes válogatást központi bizottság végezné, a könyvtári Igazgatóság irányitásával. E bizottságban képviseltetnék magukat az ügyben leginkább érdekelt szervek (a Hadügy- és a Belügyminisztérium, a Kulturális ügyek Minisztériuma, az Ifjusági és Sportügyek Minisztériuma, Párizs városa). Más, sok könyvet rendelő szervek is csatlakozhatnának a bizottsághoz, hozzájárulva ezzel maguk is a könyvárak csökkentéséhez. Különösen a Külügyminisztérium Kulturális Kapcsolatok Főosztályára és az afrikai országokkal való együttmüködés szerveire gondolunk. Ezek részvétele a bizottság munkájában megkönnyitené és növelné a könyvkivitelt.

A könyvkiadás és a hatóságok együttmüködése jelentősen elősegitené a könyvvel kapcsolatos valamennyi probléma megoldását.

AZ OLVASÁSI PROPAGANDA

Közvetlen tennivalók

A helyi hatóságok figyelmét fel kell hivni arra, hogy a kormány milyen nagy fontosságot tulajdonit az olvasás terjesztésének.

Tours polgármestere felajánlotta a tanulmányi csoportnak, hivjanak össze a városban polgármesteri értekezletet, s ott ismertessék azt a munkát, amely Tours-ban a közmüvelődési könyvtárügy terén néhány éve folyik.

Másrészt magának az érdekelt közönségnek a figyelmét is fel kell kelteni az olvasás terjesztésére vonatkozó tervek iránt. Rádió, televizió, sajtó (a helyi sajtó is) tekintse az olvasást nagy nemzeti ügynek. Érdemes támogatni az olyan magánkezdeményezést is, amilyen a kiadók és könyvkereskedők "az olvasás két hete" mozgalma, vagy a könyvtárakat legaktivabban fejlesztő város számára kitüzött dij gondolatát.

Távlati program

A rádió és televizió, amely máris jelentős szerepet játszik a könyv és az olvasás propagálásában, állandó jelleggel részt vehet a könyvtárügy fejlesztésében, az alábbi módon:

- Az irodalmi, szinházi és tudományos adások előtt vagy után felhivja a figyelmet a téma bibliográfiájára. Ilyen bibliográfiákat a szakmai hetilapokban is lehetne publikálni.

- Az olvasásra alapozott játékos rádióadásokat sugároz; a közönség ugyis szereti az ilyen vetélkedőket, amelyek kitünően segitenék az olvasási kedv felkeltését és az ilyen adások szinvonalának emelését.

- Észszerü könyvtári propagandát folytat a TV-Hiradó regionális adásai utján; fontos, hogy a rádió és a televizió szorosan müködjön együtt a könyvtárügy vezetőségével, nehogy olyan könyvtárra terelje rá a közönség figyelmét, amely még nincs kellőleg felkészülve az érdeklődés kielégitésére (ahogy az már történt néhányszor).

- A könyvtár viszont hivja fel a figyelmet a kulturális érdekességü adásokra, ajánljon előkészitő olvasmányokat, szervezzen a tárgyról vitákat. A pedagógusok közremüködése is értékes lehet ebben a munkában.

Az ügyes propagandamunka végül is meggyőzheti a közönséget, hogy a korszerü könyvtár megteremtése van olyan fontos a város életében, mint mondjuk egy uszoda létesitése.

PÁRIZS PROBLÉMÁI

A volt Szajna megye

A régi megye részeit az uj külső kerületekhez csatolták. Ezen a területen központi kölcsönző könyvtárakat kell létesiteni, amelyekre - tekintettel a nagy népsürüségre - érdekes szerep vár. A tervbe vett uj városrészek pedig ideális területet jelentenek a legmerészebb kisérletek számára.

Párizs

Párizs város közmüvelődési könyvtárügye mind jogi, mind gyakorlati szempontból egyedi eset.

J o g i l a g : a Müvészeti Igazgatóság és a Városi Tanács, ha nem is vonja kétségbe elméletben a Könyvtári Igazgatóság illetékességét, bizonyos fokig fenn kivánja tartani a történeti okokra visszavezethető autonómiát. Kétségtelen, hogy amikor Párizs létrehozta könyvtárait, a közmüvelődési könyvtár még nem volt állami ügy. Az autonómiát, amely többek között abban is megnyilvánul, hogy a párizsi könyvtárak számára nem kérnek állami támogatást, észszerü tiszteletben tartani. Őszinte és baráti együttmüködésre kell viszont törekedni, mindkét fél érdekében.

G y a k o r l a t i s z e m p o n t b ó l : a párizsi városi könyvtárak hálózata mind régi volta, mind sürüsége révén tiszteletet érdemel. A hálózatnak van

a/ 20 kerületi "központi" könyvtára (a kerületi tanácsok épületében);

b/ 53 fiókkönyvtára a lakónegyedekben(ezek főként iskolai épülettömbökben müködnek);

c/ néhány speciális rendeltetésü könyvtára - például a Forney Könyvtár, amely főleg iparmüvészeti folyóiratokat kölcsönöz a szakembereknek -, 3 gyermekkönyvtára (amellett a kerületi könyvtárak többségének is van gyermekrészlege), 9 könyvtára az ifjusági otthonokban.

E könyvtárak együttes állománya mintegy 1 150 000 kötetet tesz ki. Az évi kölcsönzések száma kb. 3 millió, lakosonként 1,1; ez nagyobb az országos átlagnál.

A prefektura tervei impozánsak. Minden kerületnek nagy - 2000 m^2 alapterületü - önálló könyvtárépületet szánnak, különféle olvasószolgálati helyiségekkel (kölcsönző, olvasóterem, ifjusági olvasó, lemeztár stb.). 1970-ig 6 ilyen könyvtár megnyitását tervezik. A fiókkönyvtárak számát is növelik, a meglévőket tökéletesitik. E tervek párhuzamosak a kormánynak az egész országra vonatkozó terveivel.

Az állam és Párizs városa közötti együttmüködés módozataival a munkacsoport több ülésen foglalkozott. Közös munkacsoport létrehivását javasolták a Könyvtári Igazgatóság és a prefektura képviselőinek részvételével. Ez a munkacsoport lenne egyuttal a Könyvtári Igazgatóság és a párizsi könyvtárak közötti kölcsönös és rendszeres tájékoztatás szerve.

A legfontosabb aktuális problémák:

a/ Párizs városának hozzájárulása a közmüvelődési könyvtári vásárlási alaphoz, ami elősegitené a könyv önköltségének csökkentését.

b/ Az állami felügyelet esetleges kiterjesztése a párizsi városi könyvtárakra.

c/ Esetleges könyvtárostoborzás a párizsi városi könyvtárak számára, a Könyvtárosképző Főiskola közreműködésével.

d/ Párizs város központi könyvtári szerve, a "Service central technique des bibliothèques de la ville" elhelyezése abban a nagy közművelődési könyvtárban, amelyet az állam emel a régi Nagyvásárcsarnok helyén. Nyilvánvaló, hogy ez a nagy könyvtár, amelynek épitését az V. Nemzetgazdasági Terv biztositja, nem lehet vetélytársa egyik párizsi központi könyvtárnak sem; feladata a Nemzeti Könyvtár tehermentesitése.

A Közoktatásügyi Minisztérium nemrég ismertette programját nagy vonásokban Párizs prefektusával, aki teljesen egyetértett e programmal.

A közművelődési könyvtárügy problémái közül az V. Nemzetgazdasági Tervben (1966-1970) mindössze a központi kölcsönző könyvtárak és városi könyvtárak épitési és berendezési költségei szerepelnek, az iskolai, egyetemi és sportlétesitmények felszerelésére vonatkozó rész keretében.

A munkacsoport tizéves terv elfogadását javasolja, amelynek valamennyi pénzügyi vonatkozását kidolgozta.

Még a jelentés megszerkesztése előtt 11 065 371 frankra emelték fel azt az összeget, amelyet az 1968. évi költségvetésben a Könyvtári Igazgatóság számára biztositanak, a közművelődési könyvtárügy terén végzendő kisérletekre és egy középtávu terv megvalósitásának előkészitésére.

KÖNYVTÁRI TÖRVÉNYEK

A fejlődés időnként megkívánja könyvtári jogszabályaink vizsgálatát abból a szempontból, mennyiben felelnek meg a társadalom igényeinek, a könyvtárügy fejlődési irányának. Hogy olvasóink a más országok könyvtári törvényhozásában tükröződő problémák és eredmények ismeretében alkothassanak véleményt a magyar könyvtári jogszabályalkotás feladatairól, most és következő számainkban szemelvényesen bemutatjuk néhány ország könyvtári törvényeit.

Mindenekelőtt arra hivjuk fel figyelmüket, hogy a Könyvtári Figyelő 1959. évfolyama (9. sz. 28-32. p.) közölte a csehszlovák könyvtárak egységes rendszeréről szóló 1959. julius 9-i törvényt. Ez a törvény, mint cime is jelzi, elsősorban az országos könyvtári rendszer egységének biztositásáról, a hálózatok kialakitásáról, a könyvtárak munkájának irányitásáról és összehangolásáról gondoskodik.

Az alábbiakban az 1964. évi dán és az 1961. évi finn közmüvelődési könyvtári törvényt ismertetjük, felhasználva a törvényszövegek publikációjához csatolt kommentárokat is.

Az 1964. évi dán közművelődési könyvtári törvény *

Dánia első izben 1920-ban hozott törvényt a közművelődési (a dán szóhasználat szerint "nyilvános") könyvtárakról. A többi skandináv országhoz hasonlóan a közművelődési könyvtárak itt is állami támogatásban részesülnek, és az állam ellenőrzi müködésüket. A törvény meghatározza azoknak a szolgáltatásoknak a körét is, amelyeket a könyvtárnak teljesitenie kell ahhoz, hogy állami támogatásban részesülhessen.

Dániában a könyvtárak már 1882 óta kaptak államsegélyt, de egészen 1920-ig meglehetősen csekély összegben. Az 1920. évi törvény ugyanarra az elvre épült, amelyre 1882-től 1919-ig az állami támogatás egész rendszere: ösztönözni kivánta a helyi törekvéseket. Ez a közművelődési könyvtári törvény azonban mégis több volt az addigi állami szubvenciós politika egyszerü törvényesitésénél, mert az addiginál sokkal nagyobb mértékü anyagi támogatásra adott lehetőséget. Igy a helyi hatóságok számára még fontosabbá vált az állami támogatás megszerzése, még nagyobb mértékben törekedtek tehát arra, hogy könyvtáraik kielégitsék a támogatás feltételéül megszabott követelményeket.

A közművelődési könyvtári törvényt 1920 óta többször módositották, de nem változott az az elv, hogy az államsegély mindig a helyi hozzájárulás függvénye, annak meghatározott százaléka. A módositások során emelkedett az állami támogatás összege, de ugyanakkor egyre emelkedtek a közművelődési könyvtárakra vonatkozó követelmények is. Egészséges kölcsönhatási folyamat alakult igy ki, melynek során az egyre növekvő helyi hozzájárulások és az ennek nyomán ugyancsak növekvő állami szubvenciók fokozatosan emelték a közművelődési könyvtári szolgáltatások szinvonalát.

1920-ban létrehozták a Közművelődési Könyvtárak Állami Felügyelőségét, mely központi szervként meghatározta és kiosztotta az állami szubvenciókat, s gyakorlati utmutatásokat adott a könyvtárak számára. Vezetője a könyvtárügyi igazgató. Munkáját két helyettes igazgató és a felügyelők támogatják, akik mind szakemberek a könyvtárügy bizonyos területein (a falusi könyvtári munka, az ifjusági és gyermekkönyvtári munka, a könyvtárépités és berendezés, valamint az észszerüsités kérdéseiben). Az Állami Felügyelőség amellett a kormány tanácsadó szerve a közművelődési könyvtárakkal kapcsolatos mindenféle ügyben.

A Közművelődési Könyvtárak Nemzeti Tanácsa a kulturális ügyek minisztere mellé rendelt tanácsadó testület. A Tanács elnöke a könyvtárügyi igazgató, tagjai a városi, illetve a falusi vagy megyei hatóságoknak, továbbá a Dán Könyvtárosi Iskolának, a Dán Könyvtári Irodának és a dán könyvtárosegyesületeknek a képviselői.

Az 1964. május 27-én elfogadott uj törvény legfontosabb ujitása az, hogy országosan biztositja a könyvtári szolgáltatásokat, minden községnek kötelességévé teszi ezeknek a megszervezését.

---

* Gesetz über öffentliche Büchereien u. a. m. (Gesetz Nr. 171 vom 27. Mai 1964). - Erik A l l e r s l e v - J e n s e n : Das dänische Büchereigesetz vom 27. 5. 1964. (Kommentar.) = Büchereigesetze 1. Hrsg. Deutscher Büchereiverband. Arbeitsstelle für das Büchereiwesen. (Büchereidienst. Beiheft 18.) Berlin 1966. 19-41. p.

Dánia a sok kis, önálló helyi hatóság országa. Sok községének 1000-nél, sőt 500-nál is kevesebb lakosa van. A közigazgatási reformtervek értelmében kevesebb, de nagyobb méretü szervezeti egységet fognak létrehozni. Ez azt jelenti, hogy a könyvtárak száma csökkenni fog. - Jelenleg mintegy 1300 önálló közmüvelődési könyvtár müködik Dániában, de csak kb. 100-nak van főhivatásu dolgozója. A közigazgatási reform végrehajtása után csak legalább 4-5000 lakosu egységek alkothatnak majd községet; amikor tehát a törvény a legalább 5000 lakost ellátó könyvtárakban főhivatásu (és megfelelő képesitésü) könyvtáros alkalmazását irja elő, távlatilag minden községtől megkivánja, hogy biztositsa a könyvtár ilyen szinvonalu vezetését.

Az állami támogatás összege jelentősen emelkedik és térités jellegüvé válik. Az összes kiadások alapján számitják ki, és ugyanabban az évben utalják ki a helyi hatóság számára, amelyben a kiadások felmerültek.

Különösen lényeges változást hoz az 1964. évi törvény a körzeti könyvtárak (a dán szóhasználat szerint "központi" könyvtárak, centralbiblioteken) számára. Ezek száma először is csökken, mivel némelyikük tul kicsi volt ahhoz, hogy feladatainak jól megfeleljen. Körzeti (tehát székhelyükön kivül kifejtett) tevékenységüket a jövőben teljesen az állam és a járási hatóságok finanszirozzák. A törvényes rendelkezések eddig is ezen az alapon állottak, de a térités oly csekély volt, hogy a legtöbb helyi hatóságnak, amelynek területén körzeti könyvtár müködött, igen nagy összegeket kellett áldoznia a körzet megfelelő könyvtári ellátására.

A dán iskolai könyvtárak müködését eddig törvényhozási uton nem szabályozták. Az 1931. évi közmüvelődési könyvtári törvény alapján, amely szerint "az általános iskolákban községi gyermekkönyvtárak létesithetők", különösen a nagyobb községekben két különálló könyvtárat szerveztek, egyet a felnőttek részére és egy gyermekkönyvtárat, amely egyuttal iskolai könyvtár is volt. Igy az iskolai könyvtárak a közmüvelődési könyvtári rendszer szerves részeiként fejlődtek. Ez a kapcsolat egyre közelebb hozta a könyvtárosokat azokhoz a tanitókhoz, akik az iskolákban a könyvtári munkát végezték. Hiányzott viszont az iskolák befolyásának és felelősségének törvényes rögzitése az iskolai könyvtárral kapcsolatban. Az iskolai könyvtárakra vonatkozó pontok kifejezetten a már kialakult együttmüködés megőrzése, ill. ilyen értelmü fejlesztése érdekében kerültek be az uj könyvtári törvénybe.

Az állam már 1937 óta visszatartott 2,5 %-ot a közmüvelődési könyvtáraknak a támogatására forditandó évi összegből, olyan központi feladatok ellátására, amelyek az egész dán közmüvelődésügyi könyvtárügyet érintik - tehát például a központi katalogizálás müködtetésére (nyomtatott katalógus-céduláK) és különféle könyvtári segédletek (katalogizálási szabályzatok, osztályozási vezérfonalak, bibliográfiák, mintakatalógusok stb.) kiadására, valamint bizonyos (például a munkaszervezés észszerüsitését célzó) kutatások lebonyolitására.

Már 1946 óta térités fizet az állam minden dán szerzőnek, szépirodalmi vagy szakmunkáinak közmüvelődési könyvtári használatáért. Az 1964. évi törvény növeli a térités fedezetéül szolgáló alapot, s az elv alkalmazását a forditókra is kiterjeszti. Az összeget annak arányában osztják fel a szerzők között, hogy kinek hány kötete szerepel a dán közmüvelődési könyvtárak állományában.

És most lássuk a törvény szövegének lényegesebb részeit.

I. A KÖNYVTÁRAK CÉLJA

1. §

A közmüvelődési könyvtáraknak az a céljuk, hogy a müvelődést, képzést és a kulturális aktivitást könyveknek és más e célra alkalmas anyagoknak az ingyenes rendelkezésre bocsátása utján előmozditsák.

II. HELYI KÖZMÜVELŐDÉSI KÖNYVTÁRAK

2. §

1. A közmüvelődési könyvtár müködési köre egy községre, illetve két vagy több községet magában foglaló könyvtári közösségre terjed ki (ld. 3. § 1-2. bek.).

2. A közmüvelődési könyvtárak álljanak minden Dániában lakó személy rendelkezésére. Ahol különleges körülmények érvényesülnek, az állami könyvtárügyi igazgató e kötelezettség mértékét csökkentheti...

3. §

1. Minden község köteles akár egyedül, akár más községekkel közösen közmüvelődési könyvtárat fenntartani, amelyben mind gyermek-, mind felnőttrészleg müködik. Ahol két vagy több község iskolaközösséget épitett ki, ott ezek lehetőleg

közösen tartsanak fenn közművelődési könyvtárat. A községi közművelődési könyvtárat a községi elöljáróság által alakitott bizottság vezeti. Koppenhágában a vezetést a városi elöljáróság látja el.

2. Különleges körülmények esetén az állami könyvtárügyi igazgató engedélyezhetiazt, hogy az egyik községre háruló kötelezettséget egy másik községgel kötött megállapodás alapján ez utóbbi vállalja el, saját könyvtára utján...

3. Az 1. bekezdésben foglaltakat nem kell alkalmazni akkor, ha a községben már müködik olyan nem-községi könyvtár, amelynek müködési köre.... a községre terjed ki, továbbá ha van olyan könyvtári egyesület, amely e könyvtárat anyagilag támogatja - feltéve, hogy e támogatás más magánhozzájárulásokkal együtt a könyvtár összes kiadásainak legalább a tizedrészét fedezi. Az ilyen könyvtárak a községtől olyan mértékü pénzügyi támogatásban részesülnek, mely a többi helyi eredetü, valamint állami hozzájárulással együtt lehetővé teszi, hogy a könyvtár a törvény előirásainak eleget tegyen. A könyvtárak élén vezetőség áll; ebben a községet legalább 2 olyan személynek kell képviselnie, akiket a községi elöljáróság e célból megválasztott. Ha a nem-községi könyvtár beszünteti müködését, tulajdona a községre száll át.

4. Azokban a községekben, amelyekben a törvény hatálybalépésekor állami támogatásra jogositott könyvtár nem müködik, 1969. április 1-ig gondoskodni kell olyan könyvtári szolgáltatásról, amely e törvény előirásainak megfelel.

4. §

1. Minden községi könyvtár részére az elöljáróság szabályozatot készit... A nem-községi könyvtárak számára is ki kell dolgozni megfelelő tartalmu szabályzatot, amely a könyvtár tulajdonjogát is tisztázza....

5. §

1. Minden közművelődési könyvtár államsegélyt kap; ez, ha a teljes könyvtári költségvetés összege 275 000 koronánál alacsonyabb, a költségvetés 45 %-át érheti el, ennél nagyobb összegü költségvetésnek pedig a 30 %-át. Könyvtári közösségek és egyéb közösen fenntartott közművelődési könyvtárak esetében azonban az alacsonyabb hozzájárulási kulcsot csak olyan mértékben szabad alkalmazni, mint ha a támogatást mindegyik község számára külön-külön számitanák ki...

3. A támogatásra jogosult müködési kiadások közé tartoznak a tulajdonképpeni bérösszegen kivül a könyvtár helyiségére forditott egyéb kiadások is... A beszámitható kiadások összegét azon előirásoknak megfelelően kell megállapitani, melyeket a kulturális ügyek minisztere az állami könyvtárügyi igazgatónak és a Könyvtári Tanácsnak a javaslata alapján, a községi szervezetek meghallgatása után megállapitott. Az ilyen könyvtári helyiségek világitási és fütési kiadásai az állami könyvtárügyi igazgató által jóváhagyott összegbe beleértendők.

4. Uj épület épitése vagy lényegbevágó átépités esetében a költségekhez rendkivüli állami hozzájárulás adható, amely a teljes összeg 50 %-át is elérheti...

6. §

1. Ha a könyvtári munkát egy vagy több főhivatásu személy végzi, a könyvtár vezetőjének szakképzett könyvtárosnak kell lennie.

2. Az 5000 lakosnál nagyobb müködési körrel rendelkező könyvtárakban 1969. április 1-ig egy főhivatásu, szakképzett könyvtárost és megfelelő segédszemélyzetet kell alkalmazni.

3. Különleges körülmények fennforgása esetén az állami könyvtárügyi igazgató meghatározott időre felmentést adhat az 1. és 2. bekezdés rendelkezései alól.

7. §

1. Főhivatásu, szakképzett könyvtárost csak az állami könyvtárügyi igazgató előzetes állásfoglalása után szabad alkalmazni.

2. Más könyvtáraknál a vezetőség a könyvtárvezető alkalmazása előtt jelenteni köteles ezt a tényt az állami könyvtárügyi igazgatónak.

III. KÖRZETI KÖNYVTÁRAK

8. §

A kulturális ügyek minisztere az állami könyvtárügyi igazgató és a Könyvtári Tanács javaslata alapján dönt arról, hogy a jelen törvény hatálybalépése után mely könyvtárakat lehet körzeti könyvtárnak elismerni. Ennek megállapitásánál ügyelni kell arra, hogy a könyvtár müködése megfelelő nagyságu területre terjedjen ki, és hogy helyiségeit, könyvállományát

és személyzetét tekintve elérje azt a szinvonalat, amelyen a körzeti könyvtári feladatokat megfelelően elláthatja.

9. §

1. A körzeti könyvtár részesitse támogatásban a helyi könyvtárakat, kölcsönözzön, ill. szerezzen be számukra olyan könyveket, amelyekkel nem rendelkeznek, s adja meg nekik a szükséges tanácsokat és könyvtártechnikai segitséget. A körzeti könyvtár egyben saját székhelyének helyi közmüvelődési könyvtára is...

10. §

1. A körzeti könyvtár támogatására kötelezett valamennyi járás tanácsának egyik, erre megválasztott képviselője részt vesz a könyvtár emlitett (3. § 1. bek.) bizottságának munkájában, ha ez a bizottság olyan ügyeket tárgyal, amelyek kihatnak a körzet községeinek könyvtári ellátására. Ha nem községi tulajdonban levő könyvtár (lásd 3. § 3. bek.) tölti be a körzeti könyvtár szerepét, a támogatására kötelezett járási tanács (tanácsok) képviselője (képviselői) hasonló módon helyet foglal (foglalnak) a könyvtár vezetőségében.

2. Minden körzeti könyvtár mellett tanácsadó jellegü összekötő bizottságot kell szervezni a körzeti munka ellátása érdekében. A bizottság az elöljáróság választott képviselőjéből, a járási tanács választott képviselőjéből, a járás iskolaügyi tanácsosából, a körzeti könyvtár vezetőjéből és körzeti instruktorából, a vezető gyermekkönyvtárosból és a körzet területén müködő könyvtárak 3 képviselőjéből áll...

11. §

A körzeti könyvtárak az 5. § 1. bekezdésében emlitett müködési hozzájáruláson kivül külön juttatásban is részesülnek körzeti tevékenységük céljaira. Ennek összege azokhoz a kiadásokhoz igazodik, amelyeket - az elöljáróság és a járási tanács (tanácsok) által jóváhagyott költségvetés szerint - a körzet könyvtári ellátása igényel (nem számitva a könyvtár székhelyét). A körzeti könyvtár számára nyujtott támogatás alapösszege a 60 000 koronát nem haladhatja meg. Ehhez járul a körzet községeiben lakó személyek után fejenként 2 korona, nem számitva a könyvtár székhelyét, valamint a 20 000 lakosu vagy ennél nagyobb községeket. Ezek az összegek 3 %-kal növelhetők vagy csökkenthetők az 1963. márc.16-i 83. sz. törvényben meghatározott árindex szerint...

IV. ISKOLAI KÖNYVTÁRAK

12. §

1. Arra kell törekedni, hogy 1969. április 1-ig valamennyi általános iskolában a helyi iskolarendszer egyik szerveként iskolai könyvtár létesüljön, amely együttmüködik a közmüvelődési könyvtárakkal a költségvetés, a könyvbeszerzés és a könyvtári technika kérdéseiben.

2. Az iskolai könyvtárak célja az iskolai oktatás támogatása és a tanulók számára hasznos, fejlődésüket előmozditó olvasmányok biztositása. Gondoskodni kell arról is, hogy a tanulók a könyvek használatához szükséges utmutatásokat megkapják. Az elöljáróság dönt afelől, hogy a tananyagtól független olvasmányokkal az iskolai könyvtár vagy kizárólag a közmüvelődési könyvtár gyermekrészlege lássa-e el a tanulókat.

Az iskolai rendtartásba be kell iktatni az iskolai könyvtárak belső rendjére és müködésére vonatkozó rendelkezéseket, beleértve a helyi nyilvános könyvtárral folyó együttmüködés kérdéseit is.

14. §

1. A községi iskolabizottság a közmüvelődési könyvtár vezetőségével történt megállapodás után iskolai könyvtári bizottságot létesit, amely a község iskolai könyvtárainak ügyeiben az iskolai és könyvtári hatóságok tanácsadó szerve.

2. Az iskolabizottság a közmüvelődési könyvtár vezetőségével együtt közös bizottságot hiv életre az iskolai könyvtárak és a közmüvelődési könyvtári gyermekrészleg gyarapitási munkájának irányitására.

3. Az iskolai könyvtár mindennapi munkáját az illető iskola egyik tanitója (iskolai könyvtáros) vezeti, akit az iskola vezetője nevez ki.

4. Olyan községekben, ahol több iskola müködik, az iskolai könyvtárosok egyike vezető iskolai könyvtárosként müködhet, és az elöljáróság javaslata alapján iskolai könyvtári tanácsadónak sorolható be... Koppenhága városi iskolarendszerében egy iskolai könyvtári felügyelő müködik, aki maga nem iskolai könyvtáros; ő ellenőrzi a város iskolai könyvtárait. Más, megfelelő nagyságu iskolai hálózattal rendelkező községekben az oktatásügyi miniszter hasonló rendszert vezethet be.

15. §

A népiskolák iskolai könyvtárai számára az állam az 5. § 1-3. bekezdésében

részletezett módon nyujt anyagi támogatást. Az állami juttatás kiszámitásánál a község közmüvelődési könyvtárát és iskolai könyvtárait egyetlen egységnek kell tekinteni...

16. §

1. A körzeti könyvtár közremüködésével, az oktatásügyi miniszterrel egyetértésben a kötelező olvasmányokból és egyéb megfelelő irodalomból közös gyüjteményt lehet létesiteni a körzet községeiben müködő iskolai könyvtárak állományainak kiegészitésére...

4. E gyüjtemény szervezésének és kezelésének költségeit az érintett községek viselik, a közös munkában részt vevő iskolák tanulóinak száma arányában...

17. §

Az iskolai könyvtárak létesitésére és müködésére vonatkozó részletesebb szabályokat... az oktatásügyi miniszter a községi szervezetekkel és - amennyiben ezek a szabályok a nyilvános könyvtárakkal folyó együttmüködést is érintik - a kulturális ügyek miniszterével egyetértésben állapitja meg.

V. KÜLÖNLEGES KIADÁSOK

18. §

1. Az egyes könyvtárak számára biztositott müködési hozzájárulások összegéből 2,5 %-ot rendelkezési alapként visszatartanak a könyvtárak közös feladatainak megoldása céljából...

19. §

Az évi költségvetési törvényekben külön tételt képez egy összeg, amely az 5. § 1-3. bekezdésében emlitett müködési hozzájárulás 6 %-ának felel meg... Ebből az összegből 100 000 koronát... a fordítóknak juttatnak, mig a fennmaradó részt a szerzők, ill. örököseik között osztják fel, mintegy dijazásként müveik könyvtári használatáért.

VI. AZ ÁLLAMI KÖNYVTÁRI FELÜGYELET ÉS A KÖNYVTÁRI TANÁCS

20. §

A könyvtárügyi igazgató, aki az Állami Könyvtári Felügyelet élén áll, kiszámitja és elosztja az állami támogatást, s tanácsokat, utmutatást ad a könyvtárak számára.

21. §

1. A könyvtárügyi igazgató a Könyvtári Tanács elnöke. A többi 16 tag a következő:

Az Århusi Állami Könyvtár igazgatója, a Dán Könyvtárosiskola rektora, a Könyvtári Központ igazgatója, az iskolai könyvtári tanácsadó, a városok testületének 1 képviselője, a falvak testületének 1 képviselője, a mezővárosok testületének 1 képviselője, a járási tanácsok testületének 1 képviselője, Koppenhága városának 1 képviselője, a Dán Könyvtárosegyesület 5 képviselője (közülük négyen az egyesület 1. szakosztályának, a népkönyvtári szakosztálynak a négy csoportját képviselik), a Dán Iskolai Könyvtári Egyesület 1 képviselője, a körzeti könyvtárosok 1 képviselője...

4. Az évi költségvetési javaslatot a könyvtárügyi igazgató a Tanács elé terjeszti, mielőtt a kulturális ügyek miniszteréhez benyujtaná...

5. Olyan kulturális kérdésekben, amelyek a jelen törvényben tárgyalt könyvtári munka szempontjából elvi jelentőségüek, a kulturális ügyek minisztere halgassa meg a Tanács véleményét. Ilyen ügyekben a Tanács saját kezdeményezésből is javaslatokat terjeszthet a miniszter elé.

VII. ZÁRÓ RENDELKEZÉSEK

22. §

A kulturális ügyek minisztere... elkészitti a törvény végrehajtási utasitását...

23. §

1. A törvény 1965. április 1-én lép hatályba...

24. §

A törvény hatálya nem terjed ki a Faröer-szigetekre és Grönlandra.

Az 1961. évi finn közművelődési könyvtári törvény*

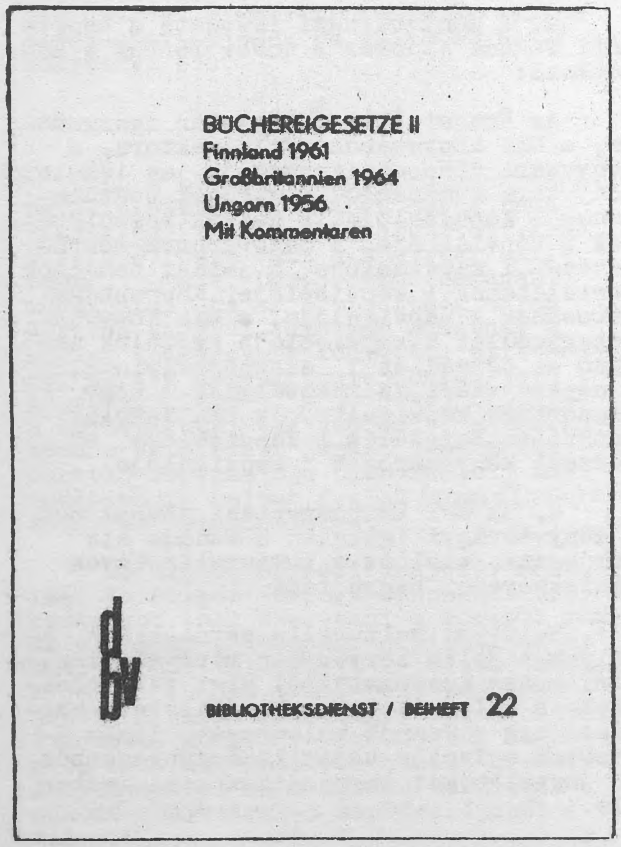

A finn közművelődési könyvtárak 1917-ig semmilyen állami támogatást nem kaptak, bár a finn parlament sokat fáradozott ennek érdekében. Az állami függetlenség kivivása után a parlament engedélyezte az első segélyeket, rendszeres állami hozzájárulás alapján, s ideiglenes Állami Könyvtárügyi Hivatalt állitott fel ennek a hozzájárulásnak a felosztására, felhasználásának ellenőrzésére. Amikor 1928-ban megszületett a közművelődési könyvtári törvény, ezt a hivatalt állandó jellegü központtá szervezték át. Az 1928. évi törvény jelentősen elősegitette a közművelődési könyvtárak fejlődését, főként falun. Az ország közigazgatási beosztásának megfelelően hét könyvtári felügyelői állást szerveztek. Idővel megmutatkozott, hogy a törvény kedvezőtlen korlátozásokat is tartalmaz, elsősorban a városok számára. A háborus évek azonban megakadályozták a további haladást ezen a téren, igy az uj törvény elfogadására csak 1961-ben kerülhetett sor.

Az 1961. évi törvény kötelezte az államot, hogy a könyvtárak anyagi ellátásának tekintélyes részét vállalja magára. Finn sajátság, hogy a községek kétszer olyan nagy arányu hozzájárulást kapnak, mint a városok (az előbbiek a 2/3-át, az utóbbiak pedig 1/3-át kapják meg könyvtári kiadásaiknak). A kórházi és hasonló könyvtárak kiadásainak 90 %-át fedezi az állam. Hozzájárul a könyvtári épitkezésekhez is, ismét előnyben részesitve a falvakat. Lényeges haladás, hogy felső határt nem szabnak a segélynek. Az államsegély élvezése viszont bizonyos feltételekhez van kötve, amelyek az egységes könyvtári szabványok érvényesitését célozzák. - A nagyvonalu törvényhozás hatékonyságát némileg csökkenti az a tény, hogy a segélyek kiutalását takarékossági okokból bizonyos fokig korlátozza az állam: épitési engedélyt például csak kevés tervre ad.

* Büchereigesetz gegeben in Helsinki am 3. Mai 1961.- Helle Kannila: Öffentliche Büchereien in Finnland. Kommentar. = Büchereigesetze 2. Hrsg. Deutscher Büchereiverband. Arbeitsstelle für das Büchereiwesen. (Bibliotheksdienst, Beiheft 22.) Berlin, 1967. 3-8. p. - A kommentár teljes szövegének (és a törvénynek) a forditása a Könyvtártudományi Szakkönyvtárban F 3980 számon, az eredeti mü a 2-2543/2 számon található.

Az uj törvény kapcsán a közművelődési könyvtári rendszer irányitását is uj alapokra helyezték. Az Állami Könyvtári Központ addig meglehetősen önállóan működött, külön bizottság irányitásával, bár a Közoktatásügyi Minisztériummal együttmüködve; most viszont a közművelődési könyvtárak irányitó szerve egyszerüen része a minisztériumnak.

A közművelődési könyvtárak ezáltal szoros kapcsolatba kerültek az iskolaüggyel és az iskolai könyvtárakkal. Szoros kapcsolatba kerültek amellett egyéb, államsegélyre támaszkodó szabad müvelődési intézményekkel is.

Az állam közművelődési könyvtári tevékenységéért a fő felelősséget a minisztérium egyik főtisztviselője viseli. A gyakorlati felügyeletet továbbra is a hét könyvtári felügyelő látja el.

1961-ben a finn városokban és nagyközségekben 1,75 millió lakos élt, 1966-ban 2,1 millió. A falusi lakosság ugyanezen idő alatt 2,73 millióról 2,55 millióra csökkent. A városiasodási folyamat következtében 600-nál több falusi iskolát kellett tanulók hiányában bezárni, s megszünt sok közművelődési könyvtár is, amely ezekben az iskolákban müködött. A falusi kulturális szolgáltatásoknak ez a csökkenése komoly problémát jelent a könyvtárügy számára.

Minden községben van közművelődési könyvtár; számuk 1966 végén 3300 volt, tehát átlag 1400 lakosra jutott egy. Állományuk 1966-ban összesen 9 millió kötetre rugott, egy lakosra 1,9 kötet jutott.

Az 50-es években a legtöbb falusi könyvtár csak kölcsönzéssel foglalkozott. Az uj közművelődési könyvtári törvény értelmében minden könyvtárban referenszrészleg is létesült, igy a könyvtárhasználat jellege erősen megváltozott. 1961-1966 között azonban a kölcsönzési forgalom is lényegesen megnőtt, 15,6 millió (lakosonként 3,4) kötetről 21,3 millió (lakosonként 4,6) kötetre.

Az alábbiakban teljes szövegében közöljük az 1961. évi törvényt.

1. §

A közművelődési könyvtárügyet az Országos Iskolaügyi Hivatal irányitja és ellenőrzi.

2. §

A közművelődési könyvtárügy általános és alapvető kérdéseinek rendezése céljából az Országos Iskolaügyi Hivatal mellett elnökből és 12 tagból álló könyvtárügyi bizottság áll, tanácsadó és javaslattevő szervként. A bizottság tagjai a Közoktatásügyi Minisztériumot, az Országos Iskolaügyi Hivatalt, a városokat, mezővárosokat és községeket, a közművelődési és a tudományos könyvtárakat, a könyvtárosképzést, valamint a közművelődési könyvtárügy és a szabad népmüvelési munka terén müködő, mindkét nyelvcsoporthoz tartozó szervezeteket képviselik.

3. §

Mindegyik helyhatóságnak joga van arra, hogy a törvények és rendeletek által megszabott keretek között maga szervezze meg közművelődési könyvtárügyét. Amennyiben a helyhatóság a jelen törvény szerinti anyagi hozzájárulást kap könyvtári kiadásaihoz, a közművelődési könyvtári munka irányitására könyvtári bizottsággal kell rendelkeznie. A bizottságba a községi (városi) tanács tagjai négyévenként elnököt és legalább négy tagot küldenek. A község (város) közművelődési könyvtárügyét amellett rendelet is szabályozni fogja, amelyet az Országos Iskolaügyi Hivatal ad ki.

4. §

A helyi könyvtári munkát tájkönyvtárak egészitik ki és támogatják. Ezek körzeti központi könyvtári jelleget kapnak.

A tájkönyvtári feladatkört olyan községek (városok) könyvtárára ruházhatja - az illető község (város) beleegyezésével - az Államtanács, amelyek a könyvtári munkához állami támogatást kapnak.

5. §

Községek a tényleges és a 6. § értelmében jóváhagyott könyvtári kiadásaik kétharmada, a mezővárosok és városok pedig a kiadásaik egyharmada erejéig kapnak állami támogatást.

Rossz anyagi helyzetü vagy gyéren lakott területü községek az 1. bekezdésben megszabott támogatás mellett 10-25%-os kiegészitő támogatásban részesülhetnek, a Közoktatásügyi Minisztérium határozata alapján.

Amennyiben a község vagy községcsoport az államnak, a községcsoportnak vagy a községnek a tulajdonában lévő kórházban vagy hasonló gyógyintézetben közművelődési könyvtárat tart fenn, ezzel kapcsolatos, a 6. §-ban meghatározott kiadásainak 90 %-a erejéig kap államsegélyt.

6. §

Az államsegély kiszámitásánál könyvtári kiadásnak minősül a szükséges könyvtári személyzet készpénzben kifizetett járandósága és a munkaadó által a járandóságok után fizetett családipótlék-hozzájárulás; az irodalom beszerzésére, kötésére és szállitására, mikrofilmek és mikrofilmleolvasó készülékek, oktatófilmek és egyéb audiovizuális eszközök beszerzésére és bérlésére forditott összegek; a berendezés, könyvtári felszerelés és irodaszerek, bibliobuszok és könyvesbárkák beszerzésére vagy javitására forditott összegek, nyomdai és hirdetési költségek, tüzbiztositási költségek; amennyiben a könyvtár a kizárólag számára fenntartott, rendeltetésének megfelelő bérelt szobában vagy helyiségekben helyezkedik el, ezeknek a bére; amennyiben a község (város) tulajdonában lévő épületben helyezkedik el, annak a fenntartási költségnek az összege, amelyet az Államtanács a tényleges átlagos költségek alapján a különböző könyvtári épületek és helyiségek számára évente megállapit; a könyvtári helyiség (helyiségek) fütésének, világitásának és takaritásának költségei, az Államtanács által megállapitott alapon.

7. §

Községek és mezővárosok könyvtárépületeknek, valamint a jelen törvényben előirányzott, népiskolai épületekben elhelyezett közművelődési könyvtáraknak és olvasótermeknek a létesitésére, illetve általános tatarozására ugyanolyan mértékben kapnak államsegélyt és kölcsönt, mint a népiskolai épületek épitésére, illetve általános tatarozására.

Városok a könyvtári épületek vagy helyiségek épitésére, illetve általános tatarozására az Államtanács belátása szerint az összes költség 10-40 %-ának megfelelő államsegélyt kapnak; amennyiben a költségek az 5. bekezdésben jelzett szabványárat meghaladják, e szabványár alapján számitják ki a segély összegét.

Az 1959. január 1. után létesült városok az 1. bekezdésben meghatározott célokra ugyanolyan mértékben kapnak államsegélyt és kölcsönt, mint a mezővárosok a népiskolai épületek épitésére és tatarozására.

A városoknak, mezővárosoknak és községeknek akkor van joguk a jelen §-ban előirányzott épitési segélyre és kölcsönre, ha az épitkezéshez megkapták a Közoktatásügyi Minisztérium engedélyét. Általános tatarozáshoz és 1 millió márkán aluli szabványköltségü épitkezéshez azonban nincs szükség erre az engedélyre.

Az Államtanács évente megállapitja az általános irányelveket, amelyek alapján az Országos Iskolaügyi Hivatal a tervrajzokat és kivitelezési előirásokat jóváhagyja s a jelen § alkalmazásához szükséges szabványárakat rögziti.

8. §

Az évi államsegély élvezésének feltétele,

1. hogy a közművelődési könyvtárak használatáért a község (város) lakosságától semmiféle téritést ne szedjenek;

2. hogy a könyvtárak rendeltetésüknek megfelelő helyiségekben müködjenek, és rendelkezzenek a szükséges berendezéssel, könyvtári felszereléssel;

3. hogy könyvállományuk mennyiségileg megfeleljen a község (város) nagysága, lakosságának jellege és nyelvi összetétele szerinti szükségleteknek, s hogy az állományt minden évben kiegészitsék;

4. hogy nyitvatartásuk az Országos Iskolaügyi Hivatal utasitásaihoz igazodjék;

5. hogy az ügyvitelükben részt vevő dolgozók rendelkezzenek az előirt képzettséggel, s hogy a rendeletileg részletesen meghatározott státusok be legyenek töltve, végül

6. hogy előző évi munkájukról jelentést készitsenek és kivánatra egyéb, felügyeletükhöz szükséges, rendeletileg előirt felvilágositást is megadjanak.

9. §

Olyan községek (városok), amelyek könyvtára tájkönyvtár, a fent meghatározott hozzájáruláson tul, rendeletileg közelebbről meghatározandó feltételek között, évi 3 millió márka államsegélyt kapnak. Ezenkivül évi 10 márkát kapnak a tájkönyvtár körzetének minden lakosa után; a könyvtár székhelyének lakossága nem számit bele ebbe a számba.

10. §

Finn állampolgárok, valamint belföldi testületek és alapitványok az állami költségvetés erre fenntartott ro-

vataiból a Közoktatásügyi Minisztérium belátása szerint államsegélyt kaphatnak a magánerőből fenntartott, kórházban, gyógyintézetben, aggmenházban és gyermekotthonban, munkahelyen, veteránotthonban, hajón, világitótoronyban és hasonló helyeken müködő könyvtárak fenntartásához - azzal a feltétellel, hogy a könyvtár müködtetésében követik az Országos Iskolaügyi Hivatal általános utasitásait.

12. §

Az Állami Könyvtárügyi Hivatal tisztviselői és alkalmazottai az Országos Iskolaügyi Hivatal megfelelő szerveihez kerülnek át.

13. §

A jelen törvény alkalmazására vonatkozó részletes előirások rendeleti uton jelennek meg.

14. §

A jelen törvény 1962. április 1-én lép életbe. Az 5. § szerinti államsegélyt azonban erre az évre már a jelen törvénynek megfelelően állapitják meg. Ezáltal az 1928. április 20-i (131/28.sz. közmüvelődési könyvtári törvény módositott fogalmazása érvényét veszti.

A Könyvtártudományi és Módszertani Központ feladatai 1969-ben

A magyar könyvtárügyben tiz éve szerepet játszó Könyvtártudományi és Módszertani Központ tevékenységében egyre határozottabb vonalakkal rajzolódnak ki az egyes feladatkörök, ha más-más hangsuly is esik rájuk az intézettel szemben támasztott követelmények, a könyvtárak és hálózatok elvárásai következtében. Jelenleg négy, egymástól megkülönböztethető, de ugyanakkor mégis szorosan összefonódó területre csoportosulnak a feladatok:

1. a könyvtárügy állami irányitó szervei könyvtárpolitikai döntéseinek előkészitése,
2. az egyes hálózatok és könyvtárak munkájának támogatása érdekében hálózati-módszertani tevékenység,
3. a könyvtári gyakorlatban hasznositható szolgáltatások,
4. a könyvtárakban folyó kutatómunka nyilvántartása, egyes kutatási témák közvetlen gondozása.

1. DÖNTÉSELŐKÉSZITÉS

A harmadik ötéves tervidőszak utolsó előtti évében számba kell venni a közmüvelődési, illetőleg a tudományos és szakkönyvtárak részére kiadott irányelvek valóraváltása érdekében kifejtett erőfeszitéseket, a könyvtári munka és ellátás egyes területein elért eredményeket, hogy a megtett ut felmérése után időben sor kerülhessen a 4. ötéves terv könyvtári irányelveinek kidolgozására. A KMK részvizsgálatok lefolytatásával járul hozzá ahhoz az összefoglaló értékeléshez, amelyet az MM Könyvtárosztálya készit a 3. ötéves terv végrehajtásáról; ezzel párhuzamosan a hálózati könyvtárakkal és az egyes könyvtárakkal együttmüködve keretjavaslatot dolgoz ki a 4. ötéves terv irányelveire.

Az ujabb tervidőszakra kiadandó irányelveket alapozzák meg a következő munkálatok:

- a munkások olvasási kulturájára vonatkozó vizsgálat eredményeinek összefoglalása,
- a hazai müvelődésszociológiai vizsgálatok eredményeinek könyvtári szempontok szerint történő feldolgozása és értékelése,
- ellátottsági és igényvizsgálat lefolytatása néhány társadalomtudomány (állam- és jogtudomány, szociológia stb.) területén,
- a közmüvelődési könyvtárak munkájának egyes részterületein helyzetfeltáró vizsgálatok, s ezek alapján a fejlődés irányainak a kijelölése (az állomány alakulása; a szakirodalmi állomány és kihasználtsága; az állomány katalógusokkal való feltártsága, a katalógusok minősége, katalógus-minimumok az egyes könyvtártipusok számára; a tájékoztató munka eddigi tapasztalatai, tovább-

fejlesztésének iránya; a gyerekkonyvtárak pedagógiai munkája; ifjusági szolgálat),

- a közmüvelődési könyvtárak hálózatfejlesztési elveinek kidolgozása (a tanácsi és szakszervezeti hálózatok különböző szintjein elhelyezkedő tagkönyvtárak müködési normativáinak megállapitása; a munkamegosztáson alapuló egységes könyvtári ellátási rendszer előkészitése; a községi könyvtárak fejlesztési, igazgatási, fenntartási problémáinak, továbbá a járási könyvtár és a járási népmüvelési intézmények együttmüködésének megvizsgálása).
- a könyvtárak müszaki fejlesztésére vonatkozó MM irányelvek kiadásának előkészitése,
- a káderfejlesztés néhány elvi kérdésének tisztázása (a specializált továbbképzés lehetőségei, ill. formái, az anyagi érdekeltség érvényesitése stb.).

A társadalmi változások szükségessé teszik, hogy a könyvtárügy helyzetét időnként szembesitsük a könyvtári ellátást alapvetően szabályozó jogszabályokkal, éppen a könyvtárak társadalmi hatásának növelése érdekében. E szélesebb kört érintő munkálat keretében a KMK-nak az a feladata, hogy gyüjtse össze és elemezze a szocialista országok, valamint néhány tőkés ország könyvtári törvényét és jogszabályait, állapitsa meg a világ könyvtárügyében érvényesülő fejlődési tendenciákat s vegyen részt azokban a munkabizottságokban, amelyek a társadalmi tevékenység egyes szektorainak könyvtári ellátásának vizsgálatával foglalkoznak.

2. HÁLÓZATI - MÓDSZERTANI TEVÉKENYSÉG

Ezen a munkaterületen két kiemelt feladat van:

- hazánk felszabadulásának 25., valamint Lenin születésének 100. évfordulójának megünneplése (a könyvtári rendezvények, szolgáltatások programjának kidolgozása, összehangolása, módszertani utmutató, segédanyagok kiadása),
- az Olvasó Népért mozgalomban való közremüködés.

A közmüvelődési könyvtárak irányában kifejtett hálózati-módszertani tevékenység számos részfeladatot foglal magába, s az egész tevékenységben a szakszervezeti könyvtárak sajátos problémái megkülönböztetett figyelmet nyertek. A feladatokat az alábbiak szerint csoportositathatjuk:

- hálózatfejlesztés (a könyvtári felülvizsgálatok uj rendszerének és módszereinek kidolgozása; a hálózatközi és könyvtárközi együttmüködés tanulmányozása a szakszervezeti és a müszaki könyvtárak vonatkozásában; a klubkönyvtárak müködésének megvizsgálása, ennek alapján utmutató kiadása; javaslat kidolgozása a tanácsi és szakszervezeti könyvtárak együttmüködésének továbbfejlesztésére; a hirlapolvasó termek és klubok tevékenységének elemzése; az egészségügyi intézményekben végzendő könyvtári munka szervezeti és tartalmi kérdéseinek kidolgozása),
- állománygyarapitás (a megyei, járási és városi könyvtárak gyüjtőköri szabályzatainak véleményezése; az önálló községi és a szakszervezeti könyvtárak minta-gyüjtőköri szabályzata elkészitése; a szakszervezeti könyvtárak állománygyarapitási munkájának vizsgálata; javaslat kidolgozása az elavult müvek kivonására, a fölöspéldányok kezelésére),
- feltárás (utmutató kiadása a tárgyszókatalogusról; bibliográfiai munkaközösségek szervezése),

- a szemléltető propaganda fejlesztésére javaslat kidolgozása,
- a gyermek- és ifjusági olvasók ellátása (módszertani utmutató a gyermekkönyvtárak pedagógiai munkájáról; közreműködés az Uttörő Szövetség kulturális programja kidolgozásában; a szakmunkásképző intézetek könyvtárainak támogatása),
- helyismereti munka (a közös bibliográfiai vállalkozások ösztönzése; a társintézményekkel való együttmüködés lehetőségeinek feltárása az évfordulók megünneplésére),
- munkaszervezés (a megyei könyvtárak 1968. évi tevékenységének gazdasági elemzése; a katalogizálás normáinak kidolgozása).

A tudományos és szakkönyvtárak területén jelentkező hálózati-módszertani feladatok:

- a termelési és beszámolási rendszer reformjának kidolgozása,
- javaslat a kötelespéldány-rendelet módositására, tekintettel az állománygyarapitási együttmüködést elrendelő jogszabályra,
- a hálózati rendszer továbbfejlesztésére javaslat kidolgozása (uj hálózatok létrehozása, további könyvtárak bevonása),
- az egyetemi könyvtárak részére norma-gyüjtemény összeállitása,
- a Módszertani Munkabizottság keretében tapasztalatcserék előkészitése, módszertani kérdések megvitatása, állásfoglalások kialakitása, eljárások elterjesztése.

Végül idesorolhatók a képzési és továbbképzési feladatok, mint:

- középfoku szaktanfolyamok szervezése, a tankönyvtárak munkájának támogatása,
- az alapfoku képzés tananyagának biztositása, a hálózati központok munkájának támogatása, a tapasztalatok értékelése,
- a központi továbbképzési program lebonyolitása (ld. a függeléket.)

3. SZOLGÁLTATÁSOK

A KMK szolgáltatásai az alábbiak szerint csoportosithatók:

- a Könyvtártudományi Szakkönyvtár szolgáltatásai,
- a könyvtári tájékoztatási rendszer keretében megjelentetett periodikus és egyszeri kiadványok (Könyvtári és Dokumentációs Szakirodalom. Referáló lap.- Könyvtári Figyelő. - Gyorstájékoztató a Magyar Könyvtártudományi Irodalomról. Melléklete: Tájékoztató a Magyar Hirlapok Könyvtári Cikkeiről.- Magyar Könyvtártudományi Bibliográfia 1962-64, 1945-61.).
- a közmüvelődési könyvtárak állománygyarapitó munkájának támogatására kiadott segédletek (Uj Könyvek. - Magyar nyelvü folyóiratok mintajegyzéke. - Pótfüzet /1967-68./ a kézikönyvtári jegyzékhez. - Törzsanyagjegyzék a román és a szlovák nyelvü irodalomról),
- a könyvtári és irodalompropaganda célját szolgáló kiadványok (Eseménynaptár, negyedévi és éves. - Irodalmi összeállitások a szocialista brigádok számára),
- tanácsadó szolgálat a könyvtárépités és berendezés, gépesitès, valamint a könyvkötés terén.

4. KUTATÁSOK

Ezen a munkaterületen egyelőre csak a kezdeti lépésekre kerülhet sor:
- mindenekelőtt a kutatásokról vezetett nyilvántartás bővitése a nem közvetlen MM-felügyelet alá tartozó könyvtárakban folyó kutatások adataival, s a kutatók egyéni bejelentéseinek szorgalmazásával,
- néhány országos érdekünek minősitett kutatási téma közvetlen gondozása, e témákon dolgozó kutatók munkájának koordinálása.

F Ü G G E L É K

A KÖNYVTÁROSOK SZAKMAI TOVÁBBKÉPZÉSÉNEK PROGRAMJA*

Tudományos és szakkönyvtárosok témái

1. Könyvtárigazgatók és helyetteseik részére:
   a/ Az állománygyarapitási együttmüködés jelentősége és távlatai.
   b/ A gyüjtőköri együttmüködés eddigi eredményei.
   1 napos konferencia Budapesten
   1969 október
2. Általános tudományos és társadalomtudományi szakkönyvtárak igazgatói, gyarapitási, ill. tájékoztatási részlegeinek vezetői számára:
   a/ A társadalomtudományok fejlődési irányai hazánkban.
   b/ Néhány társadalomtudományi terület ellátottsága és az igények vizsgálatának tapasztalatai és módszertani javaslatok.
   1 napos konferencia Budapesten
   1969 november

Szakkönyvtárosokat és közmüvelődési könyvtárosokat egyaránt érdeklő témák

3. Kézi lyukkártyák könyvtári alkalmazása.
   30 órás tanfolyam Budapesten
   1969 március-junius
4. Megyei és városi könyvtárakból, valamint a kisebb szakkönyvtárakból érdeklődő tájékoztató könyvtárosok részére:
   a/ Az állam- és jogtudományi tájékoztatás forrásai és szolgáltató intézményei.
   b/ A szociológiai tájékoztatás forrásai és szolgáltató intézményei.
   2 napos konferencia
   1969 szeptember

* A jelzett programok egy része lapunk megjelenéséig már lezajlott.

5. Megyei könyvtárigazgatók és SzMT könyvtárvezetők részére:

A közmüvelődési könyvtárak állományának alakulása az 1961-67. években.

1 napos konferencia vidéken
1969 április

6. A megyei könyvtárak igazgatói, gazdasági igazgatói és a kötészetek vezetői részére /két külön csoportban, de egyidőben/

Első napon — a könyvtárak igazgatói és a gazdasági igazgatók részére:

Az 1968. évi könyvtári tevékenység gazdasági értékelése.

a kötészetek vezetőinek:

gyakorlati tapasztalatcsere a helyi kötészetben.

Második napon — a könyvtárak igazgatói részére:

Az "Olvasó Népért" mozgalom és a könyvtárak.

Felszabadulásunk 25. évfordulójával kapcsolatos előkészületek.

a gazdasági igazgatók és a kötészetek vezetői részére:

Az állományvédelem időszerü kérdései

2 napos konferencia vidéken
1969 május

7. A szakszervezeti hálózati központok vezetői részére:

Országos módszertani konferencia. — 1 napos konferencia Budapesten
1969 november

8. A nemzetiséglakta községek könyvtárosai részére nemzetiségi csoportok szerint:

Nemzetiségi politikánkból következő könyvtári feladatok.

Négyszer 1 napos konferencia vidéken.
1969. julius-augusztus

9. A megyei módszertani csoportvezetők részére:

Uj feladatok és uj módszerek a könyvtári munkában.

1 napos konferencia vidéken
1969 április

10. A megyei feldolgozó csoportvezetők részére:

a/ A tárgyszókatalógus problémái.

b/ A cimleirási szabvány reviziója. — 2 napos konferencia vidéken
1969 november

11. A városi könyvtári funkciót ellátó könyvtárak olvasószolgálatosai és néhány nagyüzemi könyvtár vezetője részére:

A munkások olvasási kulturájáról készült felmérés eredményei és tapasztalatai.

1 napos konferencia Budapesten
1969 november

12. Ugyanez a téma a függetlenitett szakszervezeti könyvtárosok részére

1 napos konferencia Budapesten
1969 december

13. A megyei és fővárosi gyermekkönyvtárak módszertani irányitói részére:
Módszertani kérdések, különös tekintettel az iskolai könyvtárakkal való együttműködésre.
1 napos konferencia Budapesten
1969 május

14. A megyei könyvtárak ifjusági felelősei részére:
Módszertani konferencia
1 napos konferencia Budapesten
1969 julius

15. A helyismereti anyag feltárásával foglalkozó könyvtárosok részére:
A helyismereti forrásanyag feltárása, bibliográfiák és folyóiratrepertóriumok készitése.
1 napos konferencia vidéken
1969 október

16. A megyei könyvtárak propaganda munkával foglalkozó módszertanosai részére:
a/ Felszabadulásunk 25. évfordulójára az MSzBT által meghirdetett olvasási pályázat beinditása.
b/ Konzultáció az "Olvasó Népért" mozgalomról.
1 napos konferencia Budapesten
1969 március

17. A megyei könyvtárak propaganda munkával foglalkozó módszertanosai részére:
a/ Elméleti továbbképzés:
A propaganda tevékenység tömegpszichológiai ismeretei.
b/ Munkamegbeszélés:
A Tanácsköztársaság 50. évfordulója megünneplésének tapasztalatai és a felszabadulás 25. évfordulójára való felkészülés.
2-2 napos tájértekezlet vidéken
1969 május-junius.

Könyvtár- és tájékoztatástudományi kutatások 1968-ban

A KMK Tudományos és Szakkönyvtárak Módszertani Osztálya a könyvtáraktól beérkezett jelentések alapján 1968-ban is számbavette a könyvtár- és tájékoztatástudományi kutatásokat. Kutatás-szervező munkája összesen 103 intézményt érintett. Ezek közül 36 könyvtár küldött nemleges választ, 20 közölte az 1967-ben befejezett kutatásokat, 31 intézmény jelentett folyamatban lévő kutatásokat, a többi könyvtár viszont nem válaszolt.

A BEFEJEZETT KUTATÁSOK ADATAI

Befejezett kutatást jelentett 20 könyvtár. A kutatási témák száma 63. A különféle könyvtártipusok részesedése a befejezett kutatásokban: országos tudományos és szakkönyvtárak 37, egyetemi könyvtárak 16, közművelődési könyvtárak 5, kisebb szakkönyvtárak 5 téma.

Tematikus csoportositásban: 1967-ben 14 könyv-, sajtó- és könyvtártörténeti téma kutatása fejeződött be, közülük legjelentősebbnek a Csapodi Csaba által megjelentetett Bibliotheca Corvina tekinthető. A befejezett kutatások között nagy számmal szerepelnek a bibliográfiák, repertóriumok, katalógusok, adattárak, azaz különféle tájékoztató eszközök. Ezek egy része az egyes könyvtárak speciális állományrészeinek feltárását célozzák (pl. az MTA-ban folyó kutatások) más részük ajánló bibliográfia (pl. OPK tantárgyi bibliográfiái).

Akutális és hasznos összeállitás Péterváry Lászlónak a magyar könyvtárak és dokumentációs intézmények reprográfiai szolgáltatásairól készült munkája. Befejeződött a retrospektiv magyar nemzeti bibliográfia Petrik-féle első ciklusának, bővitett uj kiadásának előkészitéséhez végzett anyaggyüjtés is.

Könyvtár- és tájékoztatástudomány-elméleti kérdésekkel több kutató foglalkozott és fejezte be munkáját az elmult években. Ezek közül kiemelnénk Rózsa György, Csüry István, Szentmihályi János és Károlyi Zsigmond munkásságát.

Az olvasók, olvasás, igénykutatási tematika kedvelt volt az előző évben is; ezek közül a téma ujdonságánál és aktualitásánál fogva, figyelmet érdemel Szepesi Zoltánné "A Baranya megyei orvosok időmérlege", Déri Miklósné "Katalógushasználati igénykutatások" és "Igénykutatás módszertana" c. munkája. Az MM Könyvtárosztályának megbizásából Kováts Zoltánné és Károlyi Zsigmondné foglalkozott a pedagógusképzésben résztvevő hallgatók szakirodalmi ellátásának kérdésével, Kováts Zoltán pedig a kémikusok szakirodalmi igényeivel és ellátottságával.

A könyvtárgépesitési témában 2 kutató dolgozott, ugyancsak 2 tanulmány készült a mikrofilmek szabványositásáról és a szakirodalmi tájékoztatásban való felhasználásáról Tőkés László feldolgozásában. A feltárás problémáit vizsgálta 3 kutató. Végül 3 tanulmány foglalkozik a külföldi könyvtárügy egy-egy kérdésének

ismertetésével, - ezek között is jelentős Molnár Pál kutatása, mely a szocialista országok könyv- és könyvtártudományi koncepciójának összehasonlitó vizsgálatával foglalkozott.

Az 1967-ben befejezett kutatások jelentős része tehát közvetve, vagy közvetlenül kapcsolódik a könyvtárügy ötéves irányelveiben megjelölt célkitüzésekhez. Hiányoznak azonban a hálózatfejlesztés kérdéseivel foglalkozó kutatások. A tanulmányok nagy többségét a kutatók publikálták, mások eredményeit (pl. Dériné) felhasználták a könyvtári munkában.

Igen nagy ezenkivül azoknak a könyvtár- és tájékoztatástudományi munkáknak a száma és jelentősége, melyek nem szerepelnek a bejelentett kutatások között. Gondoltunk itt az OKDT kiadásában megjelent, illetőleg megjelenő önálló müvekre, vagy a különféle könyvtárak évkönyveiben /OSzK, BMEKK, EK, FSzEK/ és a szaksajtóban napvilágot látott kutatási eredményekre, tanulmányokra.

Végül meg kell emlékeznünk a KMK néhány olyan munkatervi feladatáról, melyek megkivánták a kutatómunkát, s amelyek eredményei publikussá váltak, vagy válnak a közeljövőben. Tanulmányok készültek a szemléltető propagandamódszerekről, a közmüvelődési könyvtárak funkciói és a könyvtári állomány összefüggéseiről. Elkészült az ajánló bibliográfiák ötéves terve, és folyamatban vannak az Uj Könyvek ötéves kumulációja tárgyszó-indexének munkálatai. Tanulmány készült a tudományos és szakkönyvtári hálózatok problematikájáról, a referensz-szolgálatról, a könyvtárügy müszaki fejlesztésének irányelveiről, a könyvtári normákról, a hazai könyvtárosok szakképzettségéről, a kézi lyukkártyák alkalmazásáról a szakirodalmi tájékoztatásban.

A FOLYAMATBAN LÉVŐ KUTATÁSOK ADATAI

Könyvtár- és tájékoztatástudományi kutatás, illetőleg adaptálási kisérlet 31 munkahelyen folyik, nevezetesen 7 országos tudományos- és szakkönyvtárban, illetőleg tájékoztató intézetben; 8 egyetemi könyvtárban; 7 megyei könyvtárban; 3 városi könyvtárban. Ezenkivül kutatást jelentett a Tanitóképző Intézet Könyvtára, Sárospatak, az Országos Takarékpénztár Szakkönyvtára, a "Humán" Oltóanyag Intézet Könyvtára, az Épitésügyi Tájékoztatási Központ, Budapest, továbbá az ELTE Könyvtártudományi Tanszék és a Könyvtártudományi és Módszertani Központ. A kutatóhelyek közül MM főhatóságu 21, egyéb főhatósághoz tartozik 10. A 31 kutatóhelyről jelentett 191 kutatási témát 155 egyéni kutató és 8 munkaközösség gondozta.

Ha az egyes könyvtártipusok, ill. intézmények részvételét a kutatásban hosszabb távon vizsgáljuk, azt találjuk, hogy 1959-et véve kiindulópontul, az országos tudományos és szakkönyvtárak és a közmüvelődési könyvtárak kutatásvállalása növekvő részvételi kedvről tanuskodik, mig az egyetemi könyvtáraknál és intézeti könyvtáraknál 1959-hez viszonyitottan csökkenés tapasztalható. Ugyanakkor az is kitünik, hogy 1965 höz viszonyitottan 1968-ra - a közmüvelődési könyvtárak kivételével - valamennyi könyvtárkategóriában növekedett a kutatásokat vállaló könyvtárak száma.(1)

(1) Az 1959-es és 1965-ös adatokat Fülöp Géza: "A Könyvtártudományi kutatás helyzete" (Könyvtári Figyelő 1965.5-6 sz. 423-450. p.) c. munkájából vettük át.

A 191 folyamatban lévő kutatásból 66 az 1968-ban induló kutatás, mig a témák 65,4 százalékának (számszerüleg 125) tanulmányozása már 1967-ben, vagy még régebben vette kezdetét.

Az 1968-ban folyamatban lévő kutatási témák tartalmi megoszlásáról a közölt jegyzék áttekintést nyujt.(2) Ahhoz azonban, hogy nagyobb távlatában is vizsgálhassuk a kutatások alakulását, szükségesnek látszik az 1968-as témáknak az 1959-es osztályozási sémába történő beillesztése. 1959-ben 2 nagy csoportot képeztek a kutatási témákból, nevezetesen:

A/ Könyvtörténet és könyvtártörténet. Ez a következőket foglalja magában: Könyv- és könyvtártörténet általában, egyes könyvtárak, könyvtárhálózatok története, helyi könyv- és könyvtártörténet, történeti jellegü könyvtári állomány, bibliográfiák.

A másik nagy csoport:

B/ Könyvtárügy. Résztémái a következők: könyvtárügy általában, gyakorlati könyvtártan, dokumentáció, bibliográfia.

A fentiek előrebocsátásával a kutatási témák - a csoportbeosztásnak megfelelően - közel 10 éves távlatban, a következőképp alakulnak:

	1959	1965	1968
A/ Könyvtörténet, könyvtártörténet	60,8 %	37,2 %	47,8 %
B/ Könyvtárügy	39,2 %	62,8 %	52,2 %

1959 és 1968 között tehát csökkent ugyan az A/ kategóriába eső kutatások száma és növekedett a könyvtárügyi, bibliográfiai és dokumentációs témaválasztás. A táblázat azonban azt is jelzi, hogy 1965-höz viszonyitva megnövekedett a könyv- és könyvtártörténeti kutatások volumene, amelynek egyik magyarázata az lehet, hogy igen jelentős az A/ kategóriába sorolandó történeti tematikáju katalógusok, repertóriumok száma, továbbá, hogy az OSzK történetének feltárásával kapcsolatos kutatómunka számos résztémát ölel fel.

Nem közömbös annak megvizsgálása sem, hogy az 1966-ban kiadott uj kutatási rendelet milyen irányban befolyásolta a könyvtárakban folyó kutatásokat. Tapasztalhatók-e jelentős változások például a könyvtárakban folyó könyvtártudományi és nem könyvtártudományi kutatások arányát illetően?

1966-ban az egy kutatóhelyre eső könyvtártudományi kutatások átlagszáma 3.2, 1967-ben 5, 1968-ban 6.1. Az egy kutatóhelyre eső nem könyvtártudományi kutatások átlagszáma 1966-ban 1.6, 1967-ben 3.2, 1968-ban szintén 3.2. Bár az igy nyert kép megnyugtató, meg kell jegyeznünk, hogy az egyetemi könyvtárak kategóriájában már más arányok érvényesülnek; az 1968-ban jelentett könyvtártudományi kutatások száma 48, mig a nem-könyvtártudományiaké 46.

(2) Az OMKDK kutatási témáit, kérésének megfelelően, nem közöljük.

Végül érdemes vizsgálat tárgyává tenni azt, hogy a könyvtártudományi kutatások globálisan hogyan oszlanak meg az MM főhatósága alá tartozó és egyéb főhatóságokhoz tartozó könyvtárak között, másrészt, hogy mely főbb témacsoportok kutatására összpontosulnak a különféle főhatóságokhoz tartozó könyvtárakban folyó kutatások.

Az elemzésnél kitünt, hogy a kutatások zöme az MM főhatósága alá tartozó könyvtárakban koncentrálódik (191 témából 157), továbbá, hogy a történeti kérdések, a feltárás és a felhasználás témacsoportokban a legnagyobb a kutatások száma. E három témacsoport mind az MM főhatóságu, mind az egyéb főhatóságokhoz tartozó könyvtárakban a legnépszerübb. (191 témából 67, 62, ill. 35). A történeti kérdések iránti érdeklődés immár hagyományosnak mondható. A feltárás témacsoportban azonban nemcsak a hagyományos és nem-hagyományos feltárási módokkal foglalkozó kutatások kaptak helyet, hanem ide csoportositottuk a bibliográfiákat, repertóriumokat és katalógusokat is, ez utóbbiak száma a csoportban a legmagasabb. Megjegyzendő, hogy a nem-hagyományos feltárási módokkal, a feltárás gépesitésével foglalkozó témákat elsősorban a nem az MM főhatóságu könyvtárakban müvelik. Ugyanakkor a felhasználás témacsoportba tartozó kutatások zöme az MM főhatóságu könyvtárakban folyik, éppugy mint a könyvtár- és tájékoztatástudomány elméleti kérdései, a könyvtárpolitika és könyvtárigazgatás, valamint a könyvtáros személyére és az állományra vonatkozó kérdéskörök.

A KÖNYVTÁRAK MINT A KÖNYVTÁR- ÉS TÁJÉKOZTATÁSTUDOMÁNYI KUTATÁSOK BÁZISAI

Bár a könyvtártudományi kutatást jelentő könyvtárak száma az utóbbi évben valamelyest emelkedett, ugyanigy a bejelentett kutatások száma is, - mégsem mondhatjuk még azt sem, hogy minden országos jellegü könyvtárban tervszerüen végeznek könyvtártudományi kutatómunkát. Példaként emlitenénk az OMgK-t, az Országgyülési Könyvtárat vagy a Közgazgasági Egyetem Könyvtárát. Különösen aggasztó ez a jelenség, ha azt vesszük tekintetbe, hogy nagyobb könyvtáraink többsége hálózati központi vagy alközponti funkciót visel, s ebben a minőségében felelős a hálózati könyvtárak szakmai tevékenységének fejlesztéséért. Távolról sem állithatjuk azonban, hogy valamennyi közmüvelődési, tudományos és szakkönyvtári hálózati központban módszertani munkára beosztott dolgozó végezne könyvtári vagy tájékoztatástudományi kutatómunkát. E téren határozott előrelépést jelentett a Tudományos és Szakkönyvtárak Módszertani Munkabizottságának megalakitása, mert ez nemcsak a hálózati együttmüködés gyakorlatát segitette elő, hanem a hálózatfejlesztés közös kérdéseinek közös vizsgálatát és feldolgozását is. A Munkabizottság eddig három kiadványt jelentetett meg, mindhárom a legközvetlenebbül kapcsolódik az irányelvekben megjelölt hálózatfejlesztési feladatokhoz.

Nem segiti elő viszont a könyvtártudományi kutatások fejlődését, a kutatók közötti szabad tapasztalatcserét, a kutatások eredményeinek kölcsönös hasznositását az a tény, hogy a müszaki könyvtári hálózatba tartozó könyvtárak és tájékoztató intézmények nemcsak tartózkodnak a kutatások bejelentésétől, hanem, mint pl. az OMKDK egyenesen kéri az ott folyó "adaptálási kisérletek" titkosságának megőrzését. Ha ez a tendencia felerősödik, akkor számolni kell azzal, hogy kialakul egy "nyilvános" és egy "titkos" könyvtártudomány.

A KÖNYVTÁR- ÉS TÁJÉKOZTATÁSTUDOMÁNYI KUTATÁSOK A HELYI ÉS AZ ORSZÁGOS SZÜKSÉGLETEK MÉRLEGÉN

Az 1968-ban folyamatban lévő kutatások céljukat tekintve két csoportra bonthatók: részben helyi, részben országos szükségletek kielégitését kivánják elősegiteni. Mindkét csoportban találunk olyan kutatásokat, melyek eredményei közvetlenül hasznosithatók. Ilyen például a készülő bibliográfiák, katalógusok, repertóriumok, a szakirodalomkutatás kézikönyvei stb.

A helyi jellegü kutatások egy másik jellegzetes csoportját azok a témák alkotják, amelyek egy adott könyvtárban jelentkező konkrét szükséglet, probléma gyakorlati megoldását keresik, vagy a könyvtári munka valamely területén szerzett tapasztalatokat, adatokat összegezik és elemzik, és ebből a továbbiakra nézve következtetéseket vonnak le.

Az előbbiekre konkrét példa a KSH Könyvtárában a statisztikai kiadványok legfontosabb adatsorainak dokumentációs rendszerének kialakitására végzett kisérletek és vizsgálatok, mig az utóbbi tipusra Kovács Miklós és Papp István kutatási témája jellemző, akik a Somogyi Könyvtár tájékoztató munkájának módszereit és lehetőségeit kivánják elemezni.

Ezek a kutatások többségükben a könyvtári munka aktuális, gyakorlati kérdéseivel foglalkoznak és kapcsolatuk az irányelvekben foglaltakkal nem tagadható. Értéküket a helyi alkalmazáson, ill. felhasználáson tulmenően az fokozhatná, ha a különféle könyvtárakban, azonos témakörben végzett kutatási eredmények összehasonlitó vizsgálatára, értékelésére, összegezésére mód lenne.

A könyvtárügy fejlesztése szempontjából azonban azok a kutatások a legnagyobb jelentőségüek, amelyek széles elméleti alapozással készülnek és eredményeik általános érvényüek. Ilyen jellegü kutatást igényelnek mindazok a kérdések, amelyeket az MM Könyvtárosztálya az irányelvekben az országos rendezést igénylő kérdések körébe sorol.

Az 1968-ban bejelentett kutatások között azonban e kérdések teljes problematikájára kiterjedő kutatási témák nem szerepelnek, inkább e kérdések egy-egy részletének vizsgálatára vállalkoznak a kutatók (ld. Balázs János, Csát, Tőkés László témáit.)

Emellett természetesen több olyan elméleti kutatás is folyamatban van, amely nem illeszthető be közvetlenül az irányelvek szabta tematikába (ld. Csüry István vagy Verbóczy Gyuláné kutatási témáit.)

Végül számos kutató foglalkozik könyv-, könyvtártörténeti, nyomdászattörténeti stb. kérdésekkel. Hogy ezek eredményei mennyire hasznosithatók a könyvtárügy aktuális feladatainak megoldásában, a kutatási eredmények ismerete nélkül nem lehet megitélni.

JAVASLATOK A KÖNYVTÁR- ÉS TÁJÉKOZTATÁSTUDOMÁNYI KUTATÓMUNKA TOVÁBBFEJLESZTÉSÉRE

Bár a könyvtár- és tájékoztatástudományi kutatások statisztikai adatai mind a kutatómunka bázisául szolgáló könyvtárak, mind a kutatási témák számának gyarapodásáról tanuskodnak, a könyvtártudományi kutatások állami irányitása ennek ellenére továbbfejlesztésre szorul: 1/ a kutatások korszerüsitése, 2/ a kutatások hatékonyságának fokozása, 3/ a kutatások tervszerüsitése tekintetében.

Az első pont értelmében a kutatómunka feladata a könyvtári munka korszerü szemléletének kialakitása, elsősorban a megváltozott követelményekhez igazodó gyakorlat szellemi előkészitése lenne. Ezzel kapcsolatban különösen két szempontra hivjuk fel a figyelmet. Az egyik a számitógép és más gépi eljárások alkalmazása; ennek előkészitése 3-6 évet is igényel. A másik a könyvtárak gazdaságos müködésének a problémája.

Mindez ma még nem érvényesül eléggé tervszerüen a könyvtár- és tájékoztatástudományi kutatások tematikai strukturájában.

A kutatások hatékonyságának fokozása érdekében célszerü volna, ha az MM Könyvtárosztálya a 158/1966 sz. utasitást kiegészitené. Ez az utasitás ugyanis az engedélyezés gondolatköréből indul ki, hiányzik azonban belőle a kutatási eredmények hasznositásának előmozditása. Kötelezni kellene a könyvtárakat annak jelentésére is, hogy miként hasznositották a befejezett kutatásokat: publikációval, intézeti vitával, alkalmazással stb.

A kutatások tervszerüségének fokozása a jelenlegi szervezetben, amely szinte teljes egészében az egyedi kutatókon és érdeklődésükön nyugszik - aligha lehetséges.

Célszerü lenne ezért a könyvtár- és tájékoztatásügy tervszerü fejlesztésében legfontosabb szerepet játszó feladatok kidolgozására a szellemi és anyagi erőket koncentrálni.

E célból elő kell segiteni a kutatócsoportok alakitását; ezekben való közremüködésre meg kell nyerni a témák legjobb hazai szakértőit - megfelelő tiszteletdij felajánlásával.

A kutatások személyi és egyéb költségeinek fedezésére kivánatos egyesiteni mindazokat az anyagi eszközöket, amelyeket a különféle főhatóságok könyvtár- és tájékoztatástudományi kutatások támogatására szoktak forditani. A közös alappal az MM, az MTA, az OMFB, az MKE és a SzOT képviselőiből alakult bizottság gazdálkodna; hatáskörébe tartozna ezenfelül a kidolgozandó témák kijelölése, a munkacsoportok megbizása, a kutatási eredmények hazai és külföldi publikálásáról, forditttatásáról való gondoskodás.

A főhatóságoknak a kutatások támogatásában való együttmüködése egyben megoldaná a különféle hálózatokba tartozó könyvtáraknak a kutatómunkába történő bekapcsolódását és a kutatási eredmények szabad hasznositásának kérdését is.

FREY Tamásné

1967-ben befejezett könyvtártudományi kutatások jegyzéke

B o d n á r Györgyné: A leiró katalógus elvi és gyakorlati problémái. - MTA Könyvtára

B o r o s Pál: A Nagy Októberi Szocialista Forrdalom megyei sajtóviszonyai. - Bp. Megyei Könyvtár

C s a p o d i Csaba: A Corvina-könyvtár állománya. - MTA Könyvtára

C s a p o d i Csaba: Filipec János könyvtára. - MTA Könyvtára

C s a p o d i Csabáné: A Corvina-könyvtár története. - OSzK

C s ü r y István: A tudományos ismeretközlés, mint a megismerő folyamat része. l.r. Az általános módszertan a filozófiai és szaktudományos diszciplinák rendszerében. - Debreceni Egyetem Könyvtára

D é r i Miklósné: Az igénykutatás módszertana. - Budapesti Egyetemi Könyvtár

D é r i Miklósné: Katalógushasználati igénykutatások. - Budapesti Egyetemi Könyvtár

D o b o s Piroska - M e i s z n e r Tamásné: A szépirodalmi állomány feltárásának problémái a közmüvelődési könyvtárakban. - FSzEK

F ü l ö p Gézáné: A Vörösmarty-, Csokonai-, Ady-gyüjtemények katalógusa. - MTA Könyvtára

H a l m a i Istvánné: A korszerüség néhány tartalmi jegyének vizsgálata a 37. sz. könyvtárban. /A természettudományi és a társadalomtudományi olvasmányok, ill. igények összefüggése./ - FSzEK

H a r a n g i László: A Korányi-hagyaték az MTAK Kézirattárában . - MTA Könyvtára

H ö l v é n y i György: Fábry Zoltán munkáinak bibliográfiája. - Budapesti Egyetemi Könyvtár

I z s é p y Dezső: Az orvosi technikai irodalom orvosi szemléletü rendezése.- Orvosi Müszerügyi Int. Könyvtára

J a n t s i t s Gabriella: A Bács-Kiskun Megyei Kórház olvasási viszonyai. - OOKDK

K a p l a y Imréné: A Földtani Intézet Könyvtárának története. - Magyar Állami Földtani Int. Könyvtára

K á r o l y i Zsigmond: A szakirodalmi információbázis tervszerü kiépitésének néhány kérdése. - BMÜEKK

K e l e c s é n y i Gábor: A debreceni nyomda első problematikus évtizede. - OSzK

K e r t é s z e t i é s S z ő l é s z e t i E g y e t e m Kvt-ának munkaközössége: A Kertészeti és Szőlészeti Főiskola Könyvtárának története 1860-1894.

K l i n d a Mária: A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár ősnyomtatványai. - FSZEK

K o v á c s Máté: A magyar könyv és könyvtári kultura a XX. században. - ELTE Kvttud.Tanszék

K o v á c s Zoltánné - K á r o l y i Zsigmondné: A pedagógusképzésben résztvevő hallgatók szakirodalmi ellátása. - OPK

K o v á c s Zoltán: A kémikusok szakirodalmi ellátottsága. - Veszprémi Egyet. Könyvtára

K ö z p o n t i S t a t i s z t i k a i H i v a t a l Kvt-ának munkaközössége: A FID C/3 Bizottságnak a statisztikával kapcsolatos reformjának kidolgozásához javaslatokat készitett elő.

K u c h t a Gyula: Könyvtári gépesitès. - Nehézipari Müszaki Egyetem Közp. Könyvtára, Miskolc

L e n g y e l Imre: Az Alföldi Hirlap története 1849-ben. - Debreceni Egyetemi Könyvtár

M a r k o v i t s Györgyi: Az OSZK tiltott és emigrációs anyaga 1920-1944.- OSzK

M e z e i György: Racionalizálás dán közmüvelődési könyvtárakban. - Győr, Megyei Könyvtár

M o l n á r István: Bibliográfia az Egyetem 600. évfordulója alkalmából . - Pécsi Egyetemi Könyvtár

M o l n á r Pál: A könyv és könyvtártudományi koncepció a szocialista országok szakirodalmában. - Debreceni Egyetem Könyvtára

O r a v e c z - T r a u t m a n - Z i m o n y i : Pedagógusok és egyéb értelmiségiek olvasmányai. - FSzEK

P á l v ö l g y i Endre: Az Egyetemi Könyvtár régi katalógusai. - Budapesti Egyetemi Könyvtár

P é t e r v á r i László: A magyar könyvtárak és dokumentációs intézmények reprográfiai szolgáltatásai.- MTA Könyvtára

R é t h i Sarolta: Magyarország könyvtártörténete. - KSH Könyvtára

R ó z s a György: A dokumentációs munka tervezése, szervezése. - MTA Könyvtára

R ó z s a György: A szellemi munka technikája. - MTA Könyvtára.

R u d a s Klára: Társadalomtudományi müvek forgalma a kerületi könyvtárakban. - FSzEK

S á f r á n Györgyi: Arany János hagyatéka az MTA Könyvtárában. - MTA Könyvtára

S á n d o r Ernőné: A "Renaissance" c. folyóirat története. - Budapesti Egyetemi Könyvtár

S c h e r Tiborné: Az ukrán irodalom Magyarországon 1945-ig. - MTA Könyvtára

S z e c s ő d i János: Természettudományos és müszaki könyvek forgalma hálózatunkban. - FSzEK

S z e n t m i h á l y i János: A tudományos tájékoztatás elméletének kifejlődése. - OSzK

S z e p e s i Zoltánné: A Baranya megyei orvosok időmérlege. - OOKDK

T ó t h Dezső: A pápai járás pedagógusainak irodalmi érdeklődése. - Veszprém Megyei Könyvtár

T ő k é s László: A mikrofilmezés szabványositása. - MTA Könyvtára

T ő k é s László: Mikrofilmek a szakirodalmi tájékoztatásban. - MTA Könyvtára

V i z k e l e t y András: Az OSzK középkori német kéziratainak leiró katalógusa. - OSzK

W i t t e k Lászlóné: A retrospektiv magyar nemzeti bibliográfia Petrik-féle első ciklusa /1712-1800/ uj bővitett kiadása előkészitéséhez szükséges anyaggyüjtés befejeződött. - OSzK

Z i r c z Péter: A miskolci Reggeli Hirlap története. - Miskolci Nehézipari Müszaki Egyetem Központi Könyvtára.

1968. évi könyvtár- és tájékoztatástudományi kutatások jegyzéke

Az 1968-ban bejelentett kutatások közül azokat, amelyeket az OKDT könyvtártudományi és Kiadványi Szakbizottsága a közérdeklődésre leginkább számottartónak tekintett, az alábbiakban közöljük. A tematikus csoportokba való besorolást csak a cimek alapján végezhettük el. Egy kutatási téma, függetlenül attól, hogy több kérdést is érint, csak egy helyen szerepel.

A KÖNYVTÁRTUDOMÁNY ÉS TÁJÉKOZTATÁSTUDOMÁNY ELMÉLETI KÉRDÉSEI

C s ü r y István: A tudományos ismeretközlés mint a megismerő folyamat része. (2.r. A lét, a munka és a közlés viszonyulásai a megismerés folyamatában.) - Debreceni Egyetemi Könyvtár

K o v á c s Máté: A bibliológia alapproblémái a szocialista társadalom viszonyai között. - ELTE Kvttud.Tanszék

K o v á c s Máté - B a b i c z k y Béla - K i s s István - K o v á c s Ilona - F ü l ö p Géza - S z e l l e Béla: A könyv és könyvtár a magyar társadalom életében. 2.köt. 1849-től napjainkig. - ELTE Kvttud. Tanszék.

K o v á c s Máté: A könyv- és könyvtári kultura egyetemes fejlődése a 20. században. - ELTE Kvttud.Tanszék

R o h l a Mártonné: A marxista könyv és könyvtártörténeti kutatás fontosabb tudományelméleti problémái. - Bp-i Müszaki Egyetem Közp. Könyvtára

K Ö N Y V T Á R

KÖNYVTÁRPOLITIKA

G a l á n t a i Béla: A könyvtár változó korunkban. - Dunaujváros, Városi Könyvtár

KÖNYVTÁRIGAZGATÁS, SZERVEZÉSI ÉS MÜKÖDÉSI KÉRDÉSEK

K o g e r Tamás: Az uj tipusu módszertani munka a Tatabányai Megyei Könyvtárban. - Tatabánya, Megyei Könyvtár

M e z e i György: Járási könyvtárak munkaszervezési kérdései.

M e z e i György: Mozgókönyvtárak szervezési és müködési kérdései. - Győr, Megyei Könyvtár

T ó t h Gyula: Funkciók, szolgáltatások, munkaszervezés a megyei könyvtárban, különös tekintettel az uj könyvtárépület adottságaira. - Szombathely, Megyei Könyvtár

W a l l e s h a u s e n Gyula: A könyvtárigazgatás kérdései. - Gödöllő, Agrártudományi Egyetem

KÖNYVTÁRI NORMÁK

T o m b o r Tibor: A könyvtári állomány tárolása. Könyvtárépitési és felszerelési normák. - OSzK

REGIONÁLIS KÖNYVTÁR

Z s i d a i József: Az NME Központi Könyvtárának regionális feladatai. Miskolc, Nehézipari Egyet. Közp.Kvt.

ISKOLAI KÖNYVTÁRAK

A r a t ó Ferenc - K i s f a l u d y Sándor: A korszerü iskolai könyvtár. (Módszertani, didaktikai kérdések.) - OPK

K o n d o r Imre: A muzeális iskolai könyvtárak. - OPK

MUZEUMI KÖNYVTÁR

H a r a s z t h y Gyula: A magyarországi muzeumi könyvtárak helyzete, fejlődésének irányai és az ezekkel kapcsolatos problémák. - OSzK

K Ö N Y V T Á R O S O K

K o v á c s Máté: A könyvtárosképzés és továbbképzés fejlődése, helyzete, problémái. - ELTE Kvttud. Tanszék

V a d á s z Ferencné - Z ö l d i Péterné: A könyvtárosok szakképzettsége. (1966. évi országos felmérés elemzése.) - KMK

A Z Á L L O M Á N Y

GYÜJTŐKÖR

H e v e s i József (Szeged Városi Somogyi Könyvtár) - K o r e k József (Szegedi E.K.): A Somogyi Könyvtár gyüjtőköre.

ÁLLOMÁNYGYARAPITÁSI EGYÜTTMÜKÖDÉS

B a l á z s János: A könyvtárközi állományfejlesztési együttmüködés különböző szintü formái és azok egymásra gyakorolt kölcsönhatása. - Bp-i Müszaki Egyetem Közp.Könyvtára

G o m b o c z István: A nemzetközi kiadványcsere elvi kérdései. A könyvtárügy nemzetközi kérdései. - OSzK

R o m á n Lászlóné: Gyüjtőköri kooperáció, gyüjtőkörök korszerü megoszlása. - Pécsi Egyetemi Könyvtár

ÁLLOMÁNYVÉDELEM

N é m e t h Mária: A magyar hirlapok és a XX. század előtti folyóiratok könyvtári problematikája, különös tekintettel az állományvédelem kérdéseire. - OSzK

NEM-HAGYOMÁNYOS DOKUMENTUMOK

L é c e s Károlyné: Speciális kisnyomtatványok a hazai könyvtári gyakorlatban. - OMKDK

T ő k é s László: Mikrofilmek raktározása. - MTA Könyvtára

F E L T Á R Á S

KATALOGIZÁLÁS, KATALÓGUSOK PROBLÉMÁI

B a b i c z k y Béla: A könyvtári tájékoztatás rendszerének elméleti problémái; osztályozáselméleti problémák. - ELTE Kvttud.Tanszék

H a r a s z t y Gyula: Az általános gyüjtőkörü nagykönyvtárak - elsősorban nemzeti könyvtárak - katalógushálózatának elvi és rendszerezési problémái, különös tekintettel az OSzK-ra. - OSzK

K o m j á t h y Miklósné: 18. századi magyarországi nyomtatványok cimleirási kérdései. - OSzK

P á l v ö l g y i Endre: Az Egyetemi Könyvtár tárgyszókatalógusának szabályzata. - Bp-i Egyetemi Könyvtár

S z e l l e Béla: A katalogizálás fejlődésének elméleti problémái. - ELTE, Kvttud.Tanszék

U h l m a n n Aladár: Az NME Központi Könyvtára katalógusának mutatózási problémái. - Miskolc, Nehézip. Müsz.Egy.Közp.Kvt.

OSZTÁLYOZÁS

B a b i c z k y Béla: A tudományok osztályozására irányuló törekvések és a könyvtári osztályozás Magyarországon a felvilágosodástól 1945-ig.

B a b i c z k y Béla: Az ETO fejlesztésének elméleti és gyakorlati problémái és a táblázatok kiadásának elvi kérdései. - ELTE Kvttud.Tanszék

P e t h e s Iván: Zenei osztályozási kérdések. - OSzK

BIBLIOGRÁFIAI KÉRDÉSEK

B á n l a k y Éva: A bibliográfia elméleti és gyakorlati kérdései. - MTA Könyvtára

A FELTÁRÁS RACIONALIZÁLÁSA, GÉPESITÉSE

C s á t József: A dokumentációban és könyvtári munkában alkalmazható un. kisgépek gazdaságosságának és hatékonyságának vizsgálata. - Bp-i Müszaki Egyetem Közp. Könyvtára

F e j e s Józsefné: Az épitésügyi tájékoztatási munkák gépesitése. - Épitésügyi Tájékoztatási Közp.

F o d o r Zoltán: A többdimenziós állományfeltárás egyes könyvtártipusok állományrészeiről. - ELTE Kvttud. Tanszék

P. J u h á s z Vera - N y i r i Mihály: A thesaurus fogalma, feladata, szerkesztése, fajai, különös tekintettel az orvosi tájékoztatásra. - "Humán" Oltóanyag Kutató Intézet Könyvtára

K ö z p . S t a t i s z t i k a i H i v a t a l Kvtárának munkaközössége: A beérkező statisztikai kiadványok legfontosabb adatainak, mutatóinak dokumentációs rendszerére vonatkozó vizsgálatok. 2ooo mutatót tartalmazó rendszer kidolgozása.

P é t e r v á r i László: A mikrofilmes lyukkártyák információtároló szerepe.

P é t e r v á r i László: Mikromásolatokkal müködő információs rendszerek. - MTA Könyvtára

S z ő t s Gyula: Az épitésügyi információ kódolása. (Dokumentáció gépesitése.) - Épitésügyi Tájékoztatási Közp.

T ó k é s László: A mikrofilmezés és dokumentációs másolás szakkifejezéseinek gyüjteménye. - MTA Könyvtára

NEMZETI BIBLIOGRÁFIÁK

F a z a k a s József: Pótlások Szabó Károly: Régi Magyar Könyvtárának I-III. kötetéhez. (Az OSzK-ban lévő, bibliográfiailag még le nem irt régi magyar nyomtatványok.) - OSzK

S z e n t m i h á l y i János: A magyar nemzeti bibliográfia fejlődésének fő irányai. - OSzK

BIBLIOGRÁFIÁK

H o r v á t h Lóránt: A magyarországi germanisztikai irodalom. - Bp-i Egyetemi Könyvtár

S z a b ó János: Magyar Irodalomtörténeti bibliográfiai kézikönyv összeállitásában való részvétel. - OSzK

T a m á s i Mihályné: A Pécsi Tudományegyetem 600 éves jubileumának bibliográfiája. - Pécsi Egyetemi Könyvtár

U j c z Pálné: Magyar Pedagógiai Bibliográfia 1919-1945.

U j c z Pálné: Régi magyar tankönyvek bibliográfiája.- OPK

V a v r i n e c z Veronika: Központi zenei nyilvántartás felállitása a Magyarország területén található 1850 előtt keletkezett zenemüvekről. - OSzK

V i t á l y o s László: Ady-bibliográfia. - MTA Könyvtára

W i x Györgyné: A retrospektiv magyar nemzeti bibliográfia Petrik-féle első cilusa (1712-1860) uj bővitett kiadásának előkészitése. - OSzK

KATALÓGUSOK

H o f f m a n n Magda: Orvoskari ülési jegyzőkönyvek feldolgozása. - Bp-i Orvostud. Egy. Könyvtára

K e c s k e m é t i István: Egressy Béni zenemüveinek tematikus katalógusa. - OSzK

N e m e s Erzsébet: Régi glóbuszok Magyarországon. - OSzK

T o l d y Sára: Az OPK iskolai értesitő-gyüjteményének feldolgozása. - OPK

V i z k e l e t y András: Magyarországi könyvtárakban őrzött középkori német kéziratok leiró katalógusa. - OSzK

REPERTÓRIUMOK, SAJTÓBIBLIOGRÁFIÁK

B o r s a Gedeon: "Clavis impressurae librorum saeculi sedecimi". (A XVI. századi nyomtatványok megjelentetésével foglalkozó személyek - nyomdászok, kiadók, kereskedők müködési helyének és időkörének áttekintő jegyzéke) - OSzK

B u s a Margit: Az Ephemerides Hungaricae sajtóbibliográfia-sorozat 2. kötete (1850-1867) anyaggyüjtésének folytatása. - OSzK

N a g y d i ó s i Gézáné: Az Ephemerides Hungaricae sajtóbibliográfia-sorozat 4. kötetének (1878-1890) anyaggyüjtése.- OSzK

N é m e t h Mária: Az 1945 utáni nyugati magyar sajtó bibliográfiája. - OSzK

S a l a m o n Józsefné: Pest-megyei sajtóbibliográfia.- Bp. Megyei Könyvtár

S i m o n Mária: A Vasárnapi Ujság repertóriuma.- MTA Könyvtára

S i n a y Jenő - J á s z b e r é n y i Ferencné: Győr-Sopron megye sajtóbibliográfiája. - Győr, Megyei Könyvtár

FELHASZNÁLÁS

TÁJÉKOZTATÁS, DOKUMENTÁCIÓ

B á n l a k y Éva: A magyarországi pszichológiai dokumentáció.- MTA Könyvtára

H a l á s z Béla: Az olvasószolgálat tájékoztató szolgálattá fejlesztésének kérdései. - Veszprém, Megyei Könyvtár

J a n t s i t s Gabriella: Az orvosok személyi dokumentációja.- OOKDK

K o v á c s Miklós - P a p p János: A tájékoztató munka és módszereinek, lehetőségeinek elemzése a Somogyi Könyvtárban. - Szeged, Városi Somogyi Könyvtár

M é s z á r o s Antal: A Megyei Könyvtár tájékoztató tevékenysége. - Tatabánya, Megyei Könyvtár

M o l n á r Ferenc: Könyvtári szakreferencia: beszerzés, tájékoztatás. - Debreceni Egyetemi Könyvtár

P ü s ö k Gyuláné - R o h l a Mártonné: Társadalomtudományi szakirodalomkutatási segédkönyv.- Bp-i Müszaki Egyetem Közp.Könyvtára

S z e n t m i h á l y i János: A szakirodalmi tájékoztatás mint társadalmi szükséglet. - ELTE Kvttud.Tanszék

W a l l e s h a u s e n Gyula: Az irodalomkutatás módszertana. - Gödöllő, Agrártud.Egy.Közp.Könyvtára

OLVASÓK, OLVASÁS, IGÉNYKUTATÁS

A r a t ó Antal: A szovjet szépirodalom olvasásának elemzése egy kerületi könyvtárban. - FSzEK

D é r Mária: A szabadidő és olvasás kérdései.

D é r Mária: Az olvasás és a termelőmunka összefüggései.- ELTE Kvttud.Tanszék

D e r s i Gyuláné: A kutatók és szakemberek irodalomkutatási igényeinek vizsgálata.- Bp-i Müszaki Egyetem Közp.Könyvtára

F e r e n c z i Zsuzsa: Középiskolás tanulók olvasási szokásai. - Győr, Megyei Könyvtár

F ő v . S z a b ó E r v i n K ö n y v t á r munkaközössége: Az olvasói szünetelés okainak vizsgálata. - FSzEK

H a r a s z t i Erika: Győri orvosok olvasási kulturája (rétegvizsgálat). - Győr, Megyei Könyvtár

H é b e r g e r Károly: A kutatók és szakemberek igényeinek vizsgálata. A tudományos és szakmai információk megszerzésének módszerei.- Bp-i Müszaki Egyetem Közp. Könyvtára

H o r v á t h Mária: Olvasás és hatásvizsgálatok a munkásolvasók körében. - Tatabánya, Megyei Könyvtár

K á r o l y i Zsigmondné: A pedagógusok olvasási kulturája. - OPK

K e m é n y István: Olvasásszociológiai vizsgálatok. - OSzK

K i r á l y Lászlóné és munkaközössége: Igénykutatás. Kulturális igényfelmérés a Bács-Kiskun megyei tanyai pedagógusok és mezőgazdasági szakemberek köréből.- Kecskemét, Megyei Könyvtár

K o r o m p a i Gáborné: Adatok a magyar parasztság olvasási szokásaihoz. - Debreceni Egyetemi Könyvtár

K a r u s z k i József: Elemzés a "tizenévesek" olvasmányairól - FSzEK

R e g u l i Ernőné: A Somogyi Könyvtár központjába járó munkások olvasási kulturája. - Szeged, Városi Somogyi Könyvtár

T o r d a y Aliz: Az orvosok olvasási kulturájának alakulása. - OOKDK

U r o s e v i c s Danilo: A magyarországi délszlávok népmüvelési és könyvtári viszonyainak alakulása és fejlődése 1944-től napjainkig. - KMK

PROPAGANDA

I s z l a i Zoltán: A TV és a könyvtár. - KMK

P e l e j t e i Tibor: A könyvtár és az irodalom népszerüsitése. 1. Szemléltetés. 2. Szóbeli propagandamunka. - KMK

V e r b ó c z i Gyuláné: A könyvtár és az audio-vizuális rendszerek. - Bp-i Müegyet.

V o i t Krisztina: Az irásbeliség és az uj technikai tömegközlési rendszerek. - ELTE, Kvttud. Tanszék

KÖNYVTÁRKÖZI KÖLCSÖNZÉS

B o t Györgyné: Hazai könyvtárközi kölcsönzési problémáink a 126/1963. M.K. 8/MMsz. utasitás és az OSzK Tájékoztató a könyvtárközi kölcsönzés szabályozásáról (1967) szóló tervezete tükrében. - Debreceni Egyetemi Könyvtár

TÖRTÉNETI KÉRDÉSEK

F ü l ö p Géza: A kapitalizmus időszakának (1789-1917) könyv- és könyvtári kulturája.

F ü l ö p Géza: Könyvkiadás, irodalom és társadalom a reformkori Magyarországon. (Az 1825-1848 közötti időszak olvasási kulturájának vizsgálata.) - ELTE Kvttud.Tanszék

M u n k á c s i Piroska: A magyar plakátkultura története 1914.-ig. - OSzK

S z é k e l y Sándor: Az orvosi tájékoztatás a felszabadulás előtt. - OOKDK

S z e l l e Béla: A kapitalista könyvkiadás Magyarországon és a számbavételére irányuló bibliográfiai törekvések. - ELTE Kvttud.Tanszék

V a r g a Zoltánné: Könyvtárpolitikai törekvések a 20. század első két évtizedében. - Debreceni Egyetemi Könyvtár

V o i t Krisztina: A társadalom tájékozódásának tömeghatásu formái(hirközlés, információ, recenzió, hirdetés stb.) a 19-20. századforduló magyar időszaki sajtójában. - ELTE, Kvttud. Tanszék

Z s i d a i József: A modern olvasóközönség kialakulása és rétegeződése a polgári radikalizmus korában. - Miskolc, Nehézip.Müsz.Egyet. Közp. Könyvtára

KÖNYVTÁRTÖRTÉNET

B a l o g h György: Az Országos Széchényi Könyvtár könyv- és folyóiratkölcsönzése 1851-1866-ban. - OSzK

B a r t a Józsefné: Az iskolai könyvtárak története 1945-1968. - OPK

B e r l á s z Jenő: Az Országos Széchényi Könyvtár története (1802-1918). - OSzK

B e z e r é d y István: A szegedi Somogyi Könyvtár története 1945-1965. - Szeged, Városi Somogyi Könyvtár

B i k á c s i Lászlóné: A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár gyermekkönyvtárainak története. - FSzEK

C s a p o d i Csaba: A Bibliotheca Corviniana német és angol kiadásának sajtó alá rendezése.

C s a p o d i Csaba: Janus Pannonius könyvtára. - MTA Könyvtára

C s a p o d i Csabáné: Vitéz János könyvtárának története. - OSzK

D e z s é n y i Béla: Az Országos Széchenyi Könyvtár története 1919-től. - OSzK

F a r k a s László: Az Országos Széchényi Könyvtárat érintő jogszabályok és kormányzati intézkedések 1945-ig. - OSzK

F e r e n c z y Endréné: Az Országos Széchényi Könyvtár állományának története a 20. században. - OSzK

F r á t e r Jánosné: A Magyar Tudományos Akadémia Kézirattárának Bolyai-gyüjteménye. - MTA Könyvtára

F ü l ö p Gézáné: Toldy Ferenc kézirati hagyatéka.

F ü l ö p Gézáné: A Teleki-könyvtár. - MTA Könyvtára

H e g e d ü s Lászlóné: Az Országos Pedagógiai Könyvtár 10 éve és tervei. - OPK

H e v e s i József: A Somogyi Könyvtár RMK anyaga. - Szeged, Városi Somogyi Könyvtár

I l l y é s Katalin: OSzK Hirlaptára állományának kialakulása. - OSzK

K a r d o s Pálné: A polgári kor gyüjtőpolitikája a debreceni Egyetemi Könyvtárban. - Debreceni Egyetemi Könyvtár

K e l e c s é n y i Gábor: Az OSzK ritkaságai. (A gyüjtemény története.) - OSzK

K e r t é s z e t i és S z ő l é s z e t i E g y e t e m Kvt-ának munkaközössége: A Kertészeti és Szőlészeti Főiskola Könyvtárának története 1895-1945.

K o s t y á l István: Az OSzK a sajtó tükrében (19 sz.).- OSzK

K o v á c s Ilona: Az Országos Széchényi Könyvtár olvasó- és kutatószolgálata a 20. században. - OSzK

L e n g y e l Imre: A debreceni Református Kollégiumban müködő olvasóegyletek története 1848-tól. - Debreceni Egyetemi Könyvtár

N a g y Ernő: A NME Könyvtárának története. - Miskolc, Nehézip. Müsz. Egyet. Könyvtára

P a j k o s s y Györgyné: Az Egyetemi Könyvtár története 1635-1690. - Bp-i Egyetemi Könyvtár

P a p p István - K o v á c s Miklós: A Somogyi Könyvtár régi állománya. - Szeged, Városi Somogyi Könyvtár

R e m é n y i Andrásné: Az iskolai könyvtárak története 1919-1945-ig. - OPK

S á n d o r Ernőné: Az Egyetemi Könyvtár gyüjtőkörének alakulása 1874 után. - Bp-i Egyetemi Könyvtár

S o m k u t i Gabriella: Az Országos Széchényi Könyvtár állományának története a 19. században. - OSzK

S z a b ó k i Györgyi: Az iskolai könyvtárak története 1868-1919. - OPK

S z é n á s s y Barnáné: Naptárak (kalendáriumok) története kulturtörténeti vonatkozásban. - Debreceni Egyetemi Könyvtár

S z e p e s i Zoltánné: Az OOKDK 20 évének története. - OOKDK

S z i g e t h y Jolán: Külföldi hungarikumok beszerzése az OSzK-ban. - OSzK

S z o m b a t f a l v y Árpádné: A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára 1944-1949. - MTA Könyvtára

T o m b o r Tibor: Az Országos Széchényi Könyvtár elhelyezésével kapcsolatos rekonstrukciós tervek az első világháboru után. - OSzK

T ó t h András: Az Egyetemi Könyvtár története (1561-1945) - Bp-i Egyetemi Könyvtár

T ó t h Bálintné: Az Országos Széchényi Könyvtár és a magyar társadalom (20. század). - OSzK

V é r t e s s y Miklós: Az Egyetemi Könyvtár története (1968-ban az 1900 utáni korszak). - Bp-i Egyetemi Könyvtár

V i l m o n Gyuláné: A Bp-i Orvostudományi Egyetem Központi Könyvtárának folyóirat beszerzése az elmult husz évben. (A beszerzési politika értékelése). - Bp-i Orvostud. Egyet. Könyvtára

W i t t e k Lászlóné: Az Országos Széchényi Könyvtár reformtörekvései a két világháboru között. - OSzK

KÖNYVTÖRTÉNET

B e r e c z József: A könyv- és könyvtárkultura tanitóképzőintézeteinkben 1868-tól napjainkig. - Sárospatak, Tanitóképző Int. Könyvtára

D u r z s a Sándor: Az Országos Széchényi Könyvtár Clmae 39.sz. kódexe (Ars dictando). - MTA Könyvtára

H e r m a n n Zsuzsa: A könyv mint érték a 16. században. - Bp-i Egyetemi Könyvtár

K é k i Béla: A magyar könyv története a felvilágosodás korától a szabadságharc bukásáig. - Bp-i Müszaki Egyetem Közp. Könyvtára

S o l t é s z Zoltánné: Magyar, illetve hungarikum jellegü könyvtörténeti kutatások. (Misztótfalusi Kis Miklós kiadványainak bibliográfiája.) - OSzK

SAJTÓTÖRTÉNET

H ö l v é n y i György: A "Tanu" cimü folyóirat története. - Bp-i Egyetemi Könyvtár

K i n d l o v i t s Kálmán: Nemzetiségi nyelvü folyóiratirodalom Magyarországon a 19. század első felében. A "Serbski Letopis" szerb nyelvü folyóirat. - OSzK

S. L e n g y e l Márta: Az 1848 előtti haladó osztrák röpiratirodalom és sajtó története, különös tekintettel annak magyar vonatkozásaira. - OSzK

NYOMDÁSZATTÖRTÉNET

K u n t á r Lajos: A szombathelyi nyomdászat története. - Szombathely, Megyei Könyvtár

CENZURATÖRTÉNET

D o n á t h Regina: A 18. század cenzuratörténete. - Bp-i Egyetemi Könyvtár

M a r k o v i t s Györgyi: Cenzuratörténet a két világháboru közötti korszakban. - OSzK

BIBLIOGRÁFIÁK

B o d a Miklósné: Fitz József könyvtárosi tevékenysége Pécsett. - Pécsi Egyetemi Könyvtár

B o d a Miklós: Jankovich Miklós és a Magyar Könyvtár. - Pécsi Egyetemi Könyvtár

J u h á s z Izabella: Gulyás Pál. - Debreceni Egyetemi Könyvtár

P á l v ö l g y i Endre: Sárossy Gyula bujdosása, elfogatása, elitéltetése.- Bp-i Egyetemi Könyvtár

V. W i n d i s c h Éva: Kovachich Márton György élete és munkássága. - OSzK

EGYÉB

K r u d y Zsuzsa: Krudy Gyula kéziratainak feldolgozása. - OSzK

N a g y Ernő: A szakirodalmi alkotómunka technikája. - Miskolc, Nehézip. Müsz. Egyet. Közp. Könyvtára

Tájékoztató bibliográfiai szolgáltatás az igénylések alapján*

A. I. KACSINSZKIJ

A tudomány és az ipar bibliográfiai ellátása a müszaki tudományos tájékoztatási szervek tevékenységének elengedhetetlen és nagyon fontos alkotórésze. Természetes, hogy azoknak a feladatoknak az alapján, amelyeket a Szovjetunió Minisztertanácsának 1966 november 29-i, "A müszaki tudományos tájékoztatás országos rendszere" cimü határozata előtérbe állit, e szolgáltatás megjavitására komoly gondot kell forditani. A bibliográfiai szolgálattal összefüggő problémák megoldását a müszaki tudományos tájékoztatás szervezésének a határozatban megállapitott ágazati elvére kell épiteni, párositva ezt a területi elvvel. Ez utóbbi vonatkozik az összszövetségi és a regionális tájékoztatási szervek - közöttük a regionális Központi Müszaki Könyvtárak - tevékenységére.

A bibliográfiai szolgáltatásokat két alapvető tipusra oszthatjuk fel: tájékoztatási munkára (bibliográfiai tájékoztatások összeállitása és szétküldése a legujabb irodalomról) és referenszre (szóbeli és irásos tájékoztatások az irodalomról, témaköri retrospektiv jegyzékek összeállitása az olvasók kérésére). A két tipus szorosan összefügg egymással, de külön-külön is nagy jelentőségüek, beható vizsgálatot érdemelnek. Mindkettő számos konkrét, különböző irányu, jellegü és tartalmu teendőt foglal magában, mindkettőnek megvan a maga problematikája, mindkettőnek a további fejlődése bonyolult és egyelőre megoldatlan kérdéseket vet fel.

Jelen cikkünkben csak az olvasók kérésére összeállitott témaköri bibliográfiák jelenlegi helyzetét és tökéletesitésük módját tárgyaljuk.

A tájékoztató bibliográfiai munkának ezek a problémái nemcsak a technika területén időszerüek, hanem a természettudomány, az épitésügy, az orvostudomány és a mezőgazdaság területén is, különösképpen most, amikor a minisztériumoknak és főhatóságoknak kell biztositaniuk a szakterületükhöz tartozó vállalatok és szervezetek tájékoztatási és bibliográfiai ellátását, s amikor az egységes tájékoztatási rendszer kialakitása megkivánja a tájékoztató bibliográfiai ellátás módszereinek egységesitését és a szoros kapcsolatot az ágazati tájékoztatási központok között, beleértve a könyvtárakat is.

Ezuttal lényegében a müszaki és ipargazdasági bibliográfia problémáival kivánunk foglalkozni.

A bibliográfiákat eléggé operativa kell összeállitani, a legjobb irodalom kiválogatása mellett nagyfoku teljesség re törekedve. Az igény, kérelem jellegétől függően ezeket a feladatokat kétféleképpen lehet megoldani. Az egyik lehetőség: rövid - ahogyan sokszor nevezik, operativ - bibliográfiai tájékoztató összeállitása és kiadása. Ez rendszerint rövidebb időszakot fog át, és kevés cimet tartalmaz, amelyek rendszerint a legfontosabb bibliográfiai forrásokból származnak. A másik lehetőség: alapvető bibliográfia összeállitása, amely nagyobb időszak irodalmát tartalmazza, s amelynek összeállitásához sokféle bibliográfiai forrást használnak fel és átnézik magát a téma legujabb irodalmát is.

A legnagyobb nehézségek természetesen a másik tipusu bibliográfia összeállitása során adódnak. Ezt a feladatot eredményesen csak a tudományos és a müszaki tudományos könyvtárak bizonyos kategóriáinak egyesitett erőfeszitéseivel oldhatjuk meg. Miért csak bizonyos kategóriákról beszélünk? Azért, mert azoknak a könyvtáraknak, amelyeket ebbe a munkába bevonunk, rendelkezniük kell a feladat eredményes megoldásához szükséges adottságokkal: megfelelően képzett sze-

---

* Kacsinszkij, A.I.: Szpravocsno-bibliograficseszkoe obszluzsivanie po zaproszam. = Tehnicseszkie biblioteki SzSzSzR. 1967. 5/6. sz. 97-103. p.

mélyzettel, megfelelő mennyiségü bibliográfiai forrásmunkával stb. Amellett feltétlenül világosan el kell határolni közöttük a feladatokat, tekintetbe véve szakmai és regionális hovatartozásukat (ami a gyakorlatban sokszor eléggé nehéz). Röviden: megbizhatóan müködő koordinációs rendszerre van szükség, amely minden résztvevőre egyformán kötelező és a megfelelő dokumentumokban rögzitett elvekre épül.

A tájékoztató bibliográfiai tevékenység eredményeképpen nagyon sok könyvtárban van elég sok olyan bibliográfia, amelyet külön kérésre állitottak össze, s amelyet rendszerint sehol sem publikálnak. Felmerül a kérdés, hogyan lehetne ezeket széles körben hasznositani. A probléma csak ugy oldható meg, hogy ha ezekről a bibliográfiákról másolatokat készitenek, és megküldik őket mindazoknak a szerveknek, amelyeknek szükségük van rájuk.

Ehhez azonban meg kell szervezni az ujonnan összeállitott bibliográfiákról a teljes és operativ tájékoztatást, és meg kell teremteni sokszorositásukra a megfelelő müszaki bázist. Röviden: szükség van egy törvényesitett és pontosan müködő össz-szövetségi tájékoztató bibliográfiai szolgáltatási rendszerre.

A probléma jelenlegi helyzetét jellemezve megállapithatjuk, hogy az ipar tájékoztató bibliográfiai ellátásában már értünk el bizonyos eredményeket.

Az utóbbi években kialakult a müszaki vonatkozásu bibliográfiai munka koordinálásának rendszere, amelyben több mint 200 nagy könyvtár és néhány egyéb, bibliográfiai tevékenységgel foglalkozó szerv vesz részt. A Szovjetunió Állami Müszaki Könyvtárába, amely az együttmüködést irányitja, rendszeresen érkeznek be az adatok a kérelemre elkészült bibliográfiákról. Évente körülbelül 4500 publikálatlan bibliográfiát vesz nyilvántartásba a könyvtár, s tájékoztatást közöl róluk "A Szovjetunió könyvtáraiban összeállitott müszaki bibliográfiák katalógusa" cimü havi kiadványában. Ez az esetek jelentős részében elkerülhetővé teszi azt is, hogy a már feldolgozott témáról másutt ujra bibliográfiát állitsanak össze. A koordináció hatékonyságáról a következő számok alapján alkothatunk véleményt: 1966-ban csupán a Szovjetunió Állami Müszaki Könyvtárától körülbelül 16 ezer témáról kértek bibliográfiát, s közben a koordinációs rendszerhez tartozó összes könyvtárban csupán 4500 uj bibliográfiát állitottak össze; a többi igényt a már korábban elkészült bibliográfiák másolataival elégitették ki. Ily módon nagyon sok bibliográfus munkáját takaritottuk meg, ami elképzelhetetlen lett volna a koordináció és a nem publikált bibliográfiák nyilvántartása nélkül, valamint a róluk adott rendszeres tájékoztatás nélkül.

El kell azonban ismernünk, hogy egészében véve a tájékoztató bibliográfiai szolgáltatás rendszere még nincs precizen megszervezve, nem funkcionál teljesen megbizhatóan.

Az ipar tájékoztató bibliográfiai ellátásának rendszerében mutatkozó komoly hibák jelentős mértékben azzal magyarázhatók, hogy a könyvtárak hivatalosan nem kötelesek részt venni az együttmüködésben. Ez az együttmüködés jelenleg a nagy könyvtárak között kialakult "gentlemen's agreement"-ek eredménye, végső fokon tehát ezeknek a könyvtáraknak a jószándékától függ. Amelyik könyvtár nem akar közremüködni a koordinációban, mindig az objektiv lehetőségek hiányára hivatkozik. Ez az indokolás gyakran el is fogadható, mivel - az ágazati és regionális központi könyvtárakat is beleértve - nem minden könyvtár rendelkezik megfelelő lehetőségekkel a szinvonalas tájékoztató bibliográfiai munka megszervezésére. Az erre vonatkozó határozatoknak és ajánlásoknak nincs kötelező érvényük, mivel ezek rendszerint a könyvtári dolgozók különböző értekezleteitől és a könyvtári társadalmi szervezetektől származnak, amelyeknek semmilyen hivatalos hatáskörük nincs.

Az igénylésekre bibliográfiákat összeállitó 200 könyvtár és szervezet között 102 önálló (ágazati, köztársasági, regionális stb.) könyvtárat, 57 vállalati és tudományos intézeti könyvtárat találunk, valamint különböző szervek tájékoztatási szolgálatait. Az egyes könyvtárak közremüködése ebben a munkában teljesen különböző jellegü, mind mennyiségi, mind minőségi szempontból.

A kérdés jellemzésére szeretnénk felsorolni néhány számadatot, amely a munka méreteit és helyzetét megvilágitja. A Szovjetunió Állami Müszaki Könyvtárához 1966-ban érkezett 16 000 igényből a könyvtár által korábban készitett bibliográfiák másolataival 9618 igényt tudtak kielégiteni. A 2100 téma közül, amelyről uj bibliográfia készitését irányozták elő, körülbelül 500-ról állitottak össze rövid bibliográfiát. A többi, több mint 1600 témáról alapvető bibliográfia összeállitása volt szükséges. A koordinációban részt vevő összes többi könyvtárnak a megfelelő bibliográfia elkészitése végett 1241 igényt továbbitottak, tehát alig több mint 50 százalékát annak, amelynek a kielégitését a Szovjetunió Állami Müszaki Könyvtára vállalta.

Az ilyen aránytalan elosztást az indokolja, hogy a Szovjetunió Állami Müszaki Könyvtára kénytelen maga összeállitani mindazokat a bibliográfiákat, amelyek az egy könyvtár profiljába sem vágó, több szakterületet átfogó vagy különböző szak-

területek határára eső témákra vonatkoznak, illetve olyan témákra, amelyek feldolgozását az ágazati szakkönyvtárak nem tudják teljes mértékben ellátni. Az épitőipar és a vegyipar területéről például a Szovjetunió Állami Müszaki Könyvtára ugyanannyi, sőt olykor több bibliográfiát állit össze, mint az illetékes ágazati központi müszaki könyvtárak. Mindez jelentős mértékben meghosszabbitja a bibliográfiák összeállitásának határidejét, ugyhogy az igénylőnek ma már hónapokig kell várnia. A feldolgozást amellett mesterségesen korlátozni kell az utolsó öt év anyagára (ezt bizonyos mértékig indokolja is a tájékoztatás elméleti "élettartama"). Nem ritka eset, hogy el kell utasitani az igénylőt, ha nagyobb időszakra vonatkozó bibliográfiát kér.

Az elkészült müszaki tárgyu bibliográfiák megoszlását elemezve bizonyos következtetéseket vonhatunk le az egyes szakterületek ellátottságáról. Az 1965-ben a könyvtárak által összeállitott 4655 bibliográfia közül például összesen 8 foglalkozott a nyomdaiparnak, 9 a foto- és filmtechnikának, 38 együttvéve a közuti, a vizi és a légi közlekedésnek a kérdéseivel. Ezek a számok országos méretekben nézve rendkivül alacsonyak, még akkor is, ha számitásba vesszük, hogy nem minden könyvtár közöl adatokat az általa összeállitott nem publikált bibliográfiákról a Szovjetunió Állami Müszaki Könyvtárával. A legtöbb regisztrált bibliográfia gépgyártási és fémtechnológiai (több mint 1000), kémiai és kémiai technológiai (körülbelül 500), épitőipari (több mint 400) tárgyu. Ezeket a számokat sem tekinthetjük azonban elegendőnek, ha számitásba vesszük, hogy a kereslet rendszerint sokszorosan meghaladja a kinálatot.

Ami a bibliográfiák minőségét illeti, sok vidéki könyvtár termékei nem kielégitőek. Ennek leglényegesebb oka az, hogy a bibliográfusok kevesen vannak és nem eléggé képzettek.

Eddig egyetlenegy tanintézet sem foglalkozik müszaki könyvtárak számára bibliográfusok (tehát nem általában könyvtári dolgozók, hanem kifejezetten bibliográfusok) képzésével. Pedig ehhez a munkához szükség van a konkrét technikai szakterületnek és legalább két idegen nyelvnek az alapos ismeretére, nem is beszélve a speciális bibliográfiai készségekről. Sajnos, a sokoldaluan képzett bibliográfusok hiánya állandóan érezhető még a nagy moszkvai könyvtárakban is.

Sok bibliográfia alacsony szinvonalának másik oka az, hogy vidéken hiányoznak a szükséges bibliográfiai segédkönyvek, különösen a külföldiek. A hazai bibliográfiák természetesen összehasonlithatatlanul könnyebben hozzáférhetők valamennyi könyvtár számára. Sajnos, ezeknek gyakran komoly hiányosságaik vannak, nem szolgálhatnak megfelelő bázisul a tájékoztató bibliográfiai munka számára. Elsősorban vonatkozik ez a különböző tájékoztató katalógusokra, amelyeket számos szervezet előfizetésre ad ki és terjeszt. A Szovjetunió Minisztertanácsa mellett müködő Állami Tudományos és Müszaki Bizottság utasitásai ezekkel az anyagokkal kapcsolatosan csak általános irányvonalakat tartalmaznak; konkrét módszertani dokumentumok sajnálatos módon nem léteznek. Ennek az eredménye, hogy jóformán nem is találhatunk két olyan tájékoztató katalógust, amely azonos módszertani elvek alapján készült volna. A Szovjetunió Állami Müszaki Könyvtárának módszertani osztálya például megvizsgálta a legjobban elterjedt kb. 25 ilyen katalógust, és megállapitotta, hogy kivétel nélkül különböznek egymástól mind a forrásanyagok meghatározásának elvei, mind a válogatás módszerei, a tartalom feltárása és az anyag rendszerezése tekintetében.

Sok kifogást hozhatnánk fel a VINITI kiadásában megjelenő Referativnüj Zsurnallal szemben is. Ennek használatát például megnehezíti, hogy az anyag nagyon szét van szórva, tükrözésének elvei igen gyakran változnak, gyenge a tárgymutató stb.

A kérésekre készült sok bibliográfia hiányosságát bizonyos mértékben azzal magyarázhatjuk, hogy összeállitásuk módszertana alig van kidolgozva, s a meglévő módszertani anyagok részben ellentmondanak egymásnak.

Hogy ezt a helyzetet valahogyan megváltoztassa, a Szovjetunió Állami Müszaki Könyvtára hozzálátott a bibliográfiák összeállitására vonatkozó módszertani utmutató kidolgozásához. Ennek folyamán elemzik a bibliográfiai forrásmunkák használatának hatékonyságát. A vizsgálat eredményei megkönnyitik annak a meghatározását, hogy milyen kézikönyveket kell feltétlenül átnézni a különböző témák bibliográfiájának összeállitása során, és melyeket lehet figyelmen kivül hagyni, mivel kevés tájékoztatást adnak vagy más forrásmunkák teljesen pótolják őket. Az utmutató végeredményben tanácsokat fog adni a bibliográfiai kézikönyvek állományának kiegészitésére, s meg fogja határozni ennek az állománynak a minimumát, amely lehetőséget nyujt a könyvtárnak arra, hogy bekapcsolódjék a koordinált tájékoztató bibliográfiai szolgálat rendszerébe.

Mindezen hiányosságok ellenére a kérésre összeállitott bibliográfiák nagyon értékesek. Épp ezért merül fel a kérdés, hogyan lehet terjeszteni másolatait a vállalatok és szervezetek szükségleteinek kielégitése érdekében.

Nem szükséges részletesen bizonygatnunk az ilyen jellegü bibliográfiai szolgálat hatékonyságát és gazdasági értékét. Illusztrációként elegendő annyi, hogy a Szovjetunió Állami Müszaki Könyvtárában összeállitott uj bibliográfiákat átlag 10 alkalommal kölcsönzik ki és némelyikről 30-40 másolat készül. Az utóbbiakat gyakran felveszik a kiadványtervbe, megfelelő módon kiegészitik és azután előfizetés utján terjesztik.

Amint már előzőleg mondottuk, a másolatok terjesztése csak akkor lehet eredményes, ha jól megszervezik a tájékoztatást az igénylésre készült uj bibliográfiákról, és biztositják a megfelelő bázist sokszorositásukra.

"A Szovjetunió könyvtáraiban összeállitott müszaki bibliográfiák katalógusa"nagyon jól teljesitené feladatát, az érdekelt szervek operativ és teljes tájékoztatását az igénylés alapján készült uj bibliográfiákról, ha valamennyi könyvtár, amely részt vesz a koordinációban, rendszeresen közölné a szükséges adatokat az Állami Müszaki Könyvtárral.

Mivel azonban itt is a teljes önkéntesség elve érvényesül, ezeket az adatokat a résztvevő könyvtáraknak csak mintegy fele küldi meg rendszeresen, tehát a bibliográfiák jelentős részéről semmiféle kiadványban sem történik említés. Csökkenti az emlitett katalógus értékét az is, hogy a Szovjetunió Állami Müszaki Könyvtára a más könyvtárban és szerveknél készült bibliográfiákról csak a beküldött cédulák alapján közli az adatokat; ezért olyan bibliográfiákat is megemlit, amelyeket alacsony szinvonaluk miatt nem volna érdemes propagálni, hiszen ez mintegy megtéveszti azokat, akiknek tájékoztatásra van szükségük. Az is baj, hogy a katalógus aránylag alacsony példányszámban jelenik meg (1967-ben például 3000 példányban).

A nem publikált bibliográfiákról más források is nyujtanak tájékoztatást, de ezek rendszertelenül jelennek meg és csak szük körben terjedtek el.

Egyes könyvtárak, amelyek eléggé intenziv tájékoztató bibliográfiai munkát végeznek, azért nem közölnek róla adatokat a havonta megjelenő katalógusban, mivel hiába igényelnének tőlük másolatokat, nincs módjuk ilyenek készitésére. Ugyanezért a katalógusban közölt adatok egy része is másodlagos információ marad, mivel az illető bibliográfiát ugysem lehet megszerezni. Nem alakult ki egységes rendszer a másolatok terjesztésében sem (téritéses vagy ingyenes terjesztés, ármegállapitás stb.). Ezeket a kérdéseket csak a Szovjetunió Állami Müszaki Könyvtárában és néhány nagy könyvtárban rendezték, de ott sem egyformán.

Mindez azt bizonyitja, hogy szükség van hivatalos, mindenki számára kötelező dokumentumokra, amelyek szabályozzák a tájékoztató bibliográfiai munkát.

Nagyon megkönnyitené ezt a munkát, ha volnának alapvető retrospektiv bibliográfiák a technika fontosabb szakterületeiről és problémáiról, amelyek nagyobb időszak irodalmát ölelnék fel és könnyen hozzáférhetők volnának valamennyi érdekelt szerv számára. Igy a szükséges bibliográfiai adatokat helyben meg lehetne találni, s nem kellene a nagy központokhoz fordulni és a válaszra várással időt veszíteni. Azonban a retrospektiv bibliográfiák összeállitása és kiadása ügyében sem történt semmiféle rendezés; nincs semmilyen dokumentum, amely legalább azt meghatározná, hogy kinek mit kell vagy szabad kiadnia, nem készült megalapozott, összesitő távlati terv ilyen bibliográfiák összeállitására. A Szovjetunió Állami Müszaki Könyvtára egyelőre évi összesitő terveket dolgoz ki, lényegében azért, nehogy ugyanazt a munkát több helyen is elvégezzék. Ez a feladat önmagában véve is nagyon fontos, de nem öleli fel valamennyi problémát. Nem kevésbé fontos volna a távlati tervezés abból a célból, hogy pótoljuk a bibliográfiai irodalom hézagait, s hogy meghatározzuk az ujonnan felmerült és különösen aktuális müszaki problémák irodalmáról készitendő bibliográfiák témakörét. Ezt a munkát, amelyhez hozzátartozik a meglévő anyagok elemzése és annak megállapitása, hogy milyen témakörben van szükség retrospektiv bibliográfia összeállitására, természetesen az ágazati tájékoztatási szerveknek célszerü elvégezniük, szoros együttmüködésben a könyvtárakkal.

Egyelőre a Szovjetunió Állami Müszaki Könyvtára évi összesitő tervében csak azokat az adatokat dolgozhatja fel, amelyeket a bibliográfiákat összeállitó szervek (de azok se mind) közölnek vele. Megpróbálja erre a célra felhasználni azokat az adatokat is, amelyeket az Állami Tudományos és Müszaki Bizottságnak küldenek be az illető szervek, a kiadási tervbe való beillesztésük céljából - de az ilyen kisérletek eredménye sem kielégitő, mivel ezek az adatok rendszerint nem tartalmazzák a téma megfelelő kifejtését. Biztositani kell, hogy minden kiadásra tervezett bibliográfiáról teljes adatok érkezzenek be; igy hatékonyabbá válhat az egyes könyvtárak és tájékoztatási szolgálatok koordinációja és együttmüködése a szakmaközi témákra vonatkozó bibliográfiák összeállitása terén.

A tájékoztató bibliográfiai szolgálat további javitásához számos szervezeti és módszertani intézkedésre van szükség.

A Szovjetunió Állami Müszaki Könyvtárának a központi tájékoztatási szervekkel és az ágazati központi müszaki könyvtárakkal együtt ki kell dolgoznia s az Állami Tudományos és Müszaki Bizottság elé jóváhagyásra be kell terjesztenie a természettudományos és müszaki bibliográfiai tevékenység koordinálására vonatkozó szabályzatot, amely a munka alapelveit és a rá vonatkozó követelményeket tartalmazza.

Miután a Bizottság ezt a koordinációs szabályzatot jóváhagyja, a szabályzat hivatalos alapját képezheti egy olyan tájékoztató bibliográfiai szolgáltatás kiépitésének, amelyben nem önkéntesen, hanem kötelezően vesz részt valamennyi nagy könyvtár és egyéb, bibliográfiai tevékenységet végző szervezet.

A Szovjetunió Állami Müszaki Könyvtára keretében meg kell szervezni a müszaki és ipargazdasági tárgyu, nem publikált bibliográfiák össz-szövetségi gyüjteményét, az ágazati központi müszaki könyvtárak keretében pedig a megfelelő szakgyüjteményeket. A természettudományok terén hasonló gyüjteményt kell létesiteni a Szovjetunió Tudományos Akadémiájának leningrádi könyvtárában. Egyidejüleg ki kell dolgozni és ki kell adni a "Rendelet a nem publikált természettudományi és müszaki bibliográfiák országos és ágazati gyüjteményeiről" c. dokumentumot.

Az össz-szövetségi gyüjtemény megszervezése révén lehetőséget kapunk számos fontos feladat megoldására: azonnal készithetünk másolatot az állományban lévő bármely bibliográfiáról; elemezhetjük a beérkező bibliográfiákat, hogy megállapitsuk minőségüket és további terjesztésre érdemes voltukat, s hogy módszertani segitséget nyujtsunk a bibliográfiát összeállitó szervnek; pontosabban és gyorsabban tájékoztathatjuk az érdekelt szerveket az ujonnan összeállitott, nem publikált bibliográfiákról; a folyamat központositásával és a további széleskörü gépesitéssel olcsóbbá tehetjük a másolatok készitését. Ezen kivül jóval hatékonyabban koordinálhatjuk a tájékoztató bibliográfiai ellátást, mivel az össz-szövetségi gyüjteménybe nemcsak a kész, hanem a készitésre elvállalt bibliográfiákról is érkeznek adatok.

A Szovjetunió Állami Müszaki Könyvtárának igen fontos feladata az is, hogy kidolgozza a bibliográfiák összeállitásának módszertanát s ezzel elősegitse szinvonaluk emelkedését, valamint hogy szemléket tegyen közzé a technika egyes szakterületeire és problémáira vonatkozó bibliográfiai forrásmunkákról. Ez megkönnyiti a bibliográfusok számára annak meghatározását, hogy az adott konkrét téma irodalmának kiválogatásához milyen forrásmunkákra van szükségük.

A központi, ágazati és regionális müszaki tájékoztatási szervek nyujtsanak konkrét segitséget azoknak a könyvtáraknak, amelyek bibliográfiai munkát végeznek: beszéljék meg velük az összeállitandó bibliográfia témakörét, nézessék át szakemberrel a különösen nehéz feladatot jelentő bibliográfia anyagát stb.

Azoknak a problémáknak a megoldása, amelyekről itt beszéltünk, nagyon fontos előfeltétele annak, hogy lényeges javulást érjünk el a tájékoztatási tevékenység egyik nagyon fontos területén, az ipar tájékoztató bibliográfiai ellátásában.

A Könyvtártudományi és Módszertani Központ lyukkártyatanfolyama

A Könyvtártudományi és Módszertani Központ régi kívánságot teljesitett, amikor 1969. március 3 - 14. között megrendezte első többnapos továbbképző szaktanfolyamát a kézi lyukkártyák könyvtári alkalmazásáról. Régi kívánságot és igényt, mert a lyukkártyák elterjedése az irodai technikában egyre inkább éreztette hatását a könyvtárakban és az egyes kutatók témafeldolgozási munkájában, a megvalósitás utját azonban - néhány jól müködő rendszer mellett - számos sikertelen, befulladt, dilletáns kisérlet jelezte.

A kézi lyukkártya néhány évtizeddel ezelőtti virágzását és az iránta megnyilvánuló lelkesedést világszerte - hazánkban is - pangás és lemondás követte, annak a véleménynek az elterjedése, hogy a kézi lyukkártya nem egyéb látványos játéknál, a jövő a gépi lyukkártya rendszereké és a kézi lyukkártyákkal folytatott kisérletek egyetlen eredménye az, hogy ismereteket adnak a gépi lyukkártyákhoz, mintegy közbülső szakaszát képezik a klasszikus módszerektől a gépi adatfeldolgozáshoz vezető utnak.

Az utóbbi időben azonban ujra nagy az érdeklődés a kézi lyukkártyarendszerek iránt, mivel rájöttek, hogy a kézi lyukkártya önmagában is kiváló és jól használható rendszer, csak jól kell felépiteni.

A kézi lyukkártyáknak ez a reneszánsza mutatkozott meg a KMK akciójában is. Előzetes, tapogatozó igényfelmérésük során ui. még alig egyharmada jelentkezett azoknak, akik a tanfolyam meghirdetésekor részvételi szándékukat bejelentették. A jelentkezők nagy száma miatt a KMK kénytelen volt egy helyett két tanfolyamot rendezni, egyelőre budapesti résztvevőkkel. A 74 jelentkező (és mindvégig résztvevő) szakember munkahelyi megoszlása mutatja a széleskörü érdeklődést. A nagy könyvtárakon (OPK, KSH, Főv. Szabó Ervin Könyvtár, Egyetemi Könyvtár, OOKDK, Agroinform) kivül a képzésben számos kutatóintézet (mezőgazdasági, orvosi, filmtudományi, piackutató) könyvtárosa vett részt, de képviseltette magát a Magyar Nemzeti Bank, a Magyar Szabványügyi Hivatal, az Országos Mentőszolgálat, az Egészségügyi Felvilágositási Központ, a Csehszlovák Kultura, a Mezőgazdasági Muzeum, az Országos Vetőmagfelügyelőség stb. is. A hallgatók között a könyvtárosokon kivül mezőgazdászok, orvosok, kémikusok, jogászok is voltak.

A 6 napig tartó tanfolyamon 14 előadás hangzott el, amelyeket általános konzultáció fejezett be.

A "tanterv" az előirt módon az általánostól haladt a részletes felé, igy szó volt a lyukkártyák fajtáiról, helyükről a könyvtárban és a dokumentációban, ezután következtek a peremlyukkártyákról, a kiválasztó kódokról, majd a fénylyukkártyákról szóló előadások. A hallgatók megismerkedhettek a deszkriptorok fogalmával és a velük folytatható müveletekkel. Különösen érdekes volt a rendező kódokról és a szuperpozicióról szóló két előadás, ezeket azonban a hallgatóság általános véleménye szerint meg kellene ismételni, vagy hosszabb időt szánni a magyarázatra.

Az oktatók nehéz helyzetben voltak, mert a hallgatók összetétele, előképzettsége különböző, némelyikük már dolgozott lyukkártyákkal, számosan pedig akkor ismerkedtek meg az alapfogalmakkal. Az oktatók ennek tudatában igyekeztek lépésről-lépésre haladni, egyes esetekben mégis tudottnak feltételeztek megszerzendő ismereteket. Sokat nyujtott a látogatás a KGMTTI Prospektustárában és az OMKDK lyukkártya rendszereinek bemutatása. A vártnál kevesebbet nyujtott a lyukkártyák kutatásban való gyakorlati alkalmazásának a bemutatása (több és közkézre adható bemutató eszközre volna szükség) és az adatdokumentációról szóló előadás. Általában több gyakorlat és még több példakidolgozás kellene ahhoz, hogy a hallgatók a tanfolyam végére a "lyukkártyázást" valóban meg is tanulják.

A tanfolyam, amely az érdeklődés felkeltésének szándékával és az alapismeretek elsajátitásának igényével indult, célját messze tulteljesitette. A tanfolyam résztvevői itt szerzett ismereteik birtokában hozzáfoghatnak az elmélet gyakorlati megvalósitásához, legfeljebb egy-két konzultációra van még szükségük.

Elismeréssel kell szólnunk a kifogástalan, gördülékeny szervezésről és dicséret illeti valamennyi előadót: Dezső Lászlót, Horváth Tibort, Hosszu Ferencet, dr. Kováts Zoltánt, Molnár Imrét, Orosz Gábort, Szabó Sándort, Szepesváry Tamást, Urbán Lászlót és Vajda Eriket. A könyvtárosok véleménye szerint a lyukkártya tanfolyamot folytatni kell és jó volna, ha a KMK hasonlóan szinvonalas tanfolyamokat rendezne például a szakozási rendszerek összehasonlitásáról, a visszakereső rendszerekről, a könyvtári kisgépesitésről és még számos, uj ismeretet megkivánó könyvtári munkáról.

SZEPESI Zoltánné

A középiskolások és a könyv

GEREBEN Ferenc könyve*

Egy érdekes felmérés eredményeit ismerhetjük meg Gereben Ferenc könyvéből, a középiskolás és a középiskolát néhány éve befejezett fiatalok és a könyv kapcsolatáról. A felmérés három budapesti középiskolában és egy közművelődési könyvtárban azzal a céllal készült, hogy képet adjon a jelzett réteg olvasási gyakoriságáról, olvasmányairól és könyvbeszerzési forrásairól, valamint arról, hogy "a könyv és az olvasás szempontjából milyen változásokat eredményez a fiatalok életében középiskolai tanulmányaik befejezése; mennyiben él és hat tovább, vagy halványul el tizenkét iskolában eltöltött év izlés- és olvasásranevelő hatása, illetve milyen alapnak bizonyul a továbbfejlődés számára."

Vizsgálódásait a szerző három fő témakörbe gyüjtötte össze: 1. a sajtó olvasása, 2. könyvolvasás, 3. az olvasmányok beszerzése. A tanulmány az adott vonatkozásban általában kedvező képet rajzol a vizsgált rétegről. A felmérés leginkább örvendetes megállapitása mellett, miszerint a megkérdezett 631 fiatal közül mindenki olvas könyvet, igen pozitivan értékelendő a sajtó olvasottságának mértéke is. (Napilapot minden fiatal rendszeresen olvas, hetilapot 80 százalék, folyóiratot 53 százalék.) Kevésbé biztató azonban a Nők Lapja és az Ifjusági Magazin szilárd vezető helye a lapok népszerüségi rangsorában. Különösen meggondolkoztató ez a tény a tanulmányi átlag és a hetilapolvasás, ill. folyóiratolvasás közötti összefüggés fényében. (Az Ifjusági Magazin, ill. a Nők Lapja olvasóinak aránya a tanulmányi átlageredmény csökkenésével, a Kortárs, Uj Irás, Élet és Irodalom, Élet és Tudomány, Magyarország olvasóinak tábora a tanulmányi átlag emelkedésével növekedett.)

A tanulmány a könyvolvasásról szóló fejezetében nyujtja a legtöbb érdekes megállapitást. A szerző szerint az olvasóvá válás folyamatában az olyan kétségtelenül hatékony tényezők mellett, mint az iskolatipus, a nem, a könyvtári tagság, a könyvvásárlás, a tanulmányi átlag, a családfő iskolai végzettsége és foglalkozása mellett a döntő tényező maga a középiskola elvégzése.

A felmérés legértékesebb tanulságai azokban a fejezetekben találhatók, melyekben az olvasásintenzitás változásainak tendenciáit igyekszik felderiteni a szerző. Ugy találta, hogy az olvasásintenzitás vonatkozásában a középiskola befejezését követően egy nivellálódási tendencia jelenik meg: azok a rétegek, akik korábban általában kevésbé intenziv olvasók voltak /fiuk, technikumok tanulói, nem könyvtári tagok/, a középiskola befejezése után a többi csoporthoz

* Gereben Ferenc: A középiskolás fiatalok és a könyv. Bp. Könyvkiadók és Terjesztők Tájékoztató Központja, 1968. 78 p.

viszonyitva az olvasási kedv erőteljesebb növekedéséről számolnak be. A kiegyenlitődési tendencia mellett gyengébben, de megjelenik egy polarizációs folyamat is. Azoknak, akiknek "olvasásintenzitása a középiskola befejezéséig nem ért el egy bizonyos minimálisnak mondható szintet, a könyvekkel való kapcsolata tovább gyengült." Az tehát, hogy a középiskola elvégzése után milyen mértékben válnak aktiv olvasókká, öntevékeny, önmegvalósitó, személyiségüket folyamatosan gazdagitó egyénekké, jelentős részben attól függ, hogy a középiskola milyen mértékben tette hatékony, élő szükségletté a tudatos, szelektiv információszerzésnek ezt a módját, az olvasást. És ezzel a kérdéssel a tanulmány egyuttal a jelen pedagógiájának is egyik égetően fontos problémaköréhez jutott el. Hiszen ma már nyilvánvaló, hogy a mindenkori szükséges mennyiségü információ átadása, az ismeretanyag egyre gyorsuló felszaporodása miatt egyetlen lehetőség a tanulókban még a középiskolában "lángralobbantani a fáklyát", eleven szükségletté tenni számukra az aktiv, a soha nem szünő önképzést. Mindez meggyőzően bizonyitja, hogy az eddigieknél sokkal többet kell tenni a középiskolások olvasóvá nevelésének érdekében.

Feldolgozza még a tanulmány a kedvelt olvasmányfajták strukturáját és a könyvkiadással szemben jelentkező olvasói igények, valamint a fiatalok "olvasástörténetének" kérdéseit. A zárófejezet az olvasmányok beszerzésének különböző módjait, azoknak egymáshoz való viszonyát igyekszik felderiteni.

A szinvonalas, gondolatgazdag tanulmánnyal szemben nem hallgathatjuk el kritikai megjegyzéseinket sem. A vizsgálat eredményeinek statisztikai feldolgozásában a szerző egyetlen matematikai módszert használ. A százalékszámitással azonban nem lehet elég meggyőzően bizonyitani az egyes tendenciák jelentékeny voltát, a ható tényezők egymáshoz való viszonyának fontossági sorrendjét, bizonyos tényezők együttjárását, stb. A felsoroltak akkor is hiányként jelentkeznek, ha a felmérés, sajnálatos módon, nem reprezentativ minta segitségével készült. A dolgozat néhány következtetése, véleményünk szerint, erőteljesebb bizonyitást igényelne. Például a szerző szerint: az "indirekt" kérdezésmód előnye, hogy elsősorban azok emlitettek müveket, akiknek valóban volt maradandó könyvélményük. Egyes megállapitások érvényességének határait is helyes lett volna jelezni. Az olvasóvá válás folyamatában minden bizonnyal megvan a középiskolának az a kitüntetett szerepe, melyet a szerző meggyőzően ismertet, de véleményünk szerint csak a vizsgált szükebb intervallumban. Hosszabb távlatban már a szociális környezet a meghatározóbb. /Pl. a munkás és parasztfiatalok továbbtanulásának kérdése./

A tanulmány a hiányosságok ellenére is jelentékeny segitséget nyujt a könyv- és könyvtárosszakma illetékes munkásainak.

NAGY Attila

Normák és tipustervek dán közművelődési könyvtárak számára*

Ismerteti SZABADOS László

Köztudomásu, hogy Dánia volt az egyik első európai ország, ahol már a harmincas években szabadpolcos közművelődési könyvtárakat épitettek. Ennek a könyvtárformának háboru utáni elterjedéséhez tekintélyes részben épp Dánia szolgált például, s közben maga is továbbfejlesztette közművelődési könyvtári hálózatát.

A modern dán épitészet igen magas szinvonalu. Elsősorban az enteriőrmüvészet, butormüvesség és ipar tette külföldön ismertté.

Nem csoda, hogy az országban kitünő könyvtárak épültek, a korszerü könyvtárpolitika, épitészet és belsőépitészet szerencsés egymásra találása folytán.

A dán népkönyvtárak épitési normáiról és tipusterveiről készülő könyv megjelentetését ezért érthetően nagy érdeklődéssel várták. W. Mevissen tervezési segédletként is használt Büchereibau c. könyve óta (1958) jó kézikönyv nem látott napvilágot. A.Thompson "Library buildings of Britain and Europe" c. könyve csupán kimeritő adathalmazt nyujt egy sereg megépült könyvtárról, de semmiféle értékelésbe vagy elemzésbe nem bocsátkozik.

A Plovgaard szerkesztésében megjelent könyv a hozzáfüzött reményeket teljes mértékben beváltotta. I. fejezetében beszámol az előkészitő munkáról, a szerkesztés szempontjairól. A II-IV. fejezet a mü elméleti, elemző része, az V-VI. fejezet pedig a könyvtártervezés gyakorlatát és módszereit ismerteti, és szemelvényeket közül a közművelődési könyvtárak tipustervsorozatából.

A II. f e j e z e t röviden áttekinti az USA, Anglia, Svédország, majd Dánia könyvtári normáit.

A III. f e j e z e t könyvtárépitési normákkal foglalkozik. Előzményeknek tekintik Wheeler és Githens 1945-ben publikált WSC formuláját, a korábbi dán és finn segédleteket, az ALA normativáit és az IFLA 1959-ben Varsóban kidolgozott ajánlásait.

A könyvtárépitési normák a könyvtári normákban előirt könyv- és egyéb könyvtári anyag, olvasói férőhely területszükségletét és a szolgálati feladatok ellátásához szükséges alapterületet, belső magasságokat, a butorszükségletet és a butorok egymástól való távolságát, továbbá fizikai jellemzőket és igényeket (hőmérséklet, megvilágitási erősség stb., amennyiben ezeket más szabályzatok nem

* Folkebiblioteksbygningen. Normer og typeplaner for bibliotekslokaler i områder med 5000 til 25 000 indbyggere. Under redaktion af Sven Plovgaard. Biblioteckscentralen, København, 1967. 134 p. - A könyv a Könyvtártudományi Szakkönyvtárban 4-3192 helyrendi számon található.

rögzitik) határozzák meg, az ellátott lakosság lélekszámával arányosan.

Az összes normát táblázatokba foglalták. A könyvszükségletet felbontották az olvasók kategóriái szerint felnőtt és gyerekkönyvekre, ezen belül iskolai és népkönyvtári, valamint szabadpolcos, olvasótermi és raktári állományrészre. Részletezték az olvasóhelyek számát és helyszükségletét a különböző könyvtárrészekben. A szükséges személyzeti létszám ugyancsak szerepel a táblázatban.

A butorok egymástól való távolságát, a helyszükségletet ábrákkal magyarázzák. (A könyvállványok tengelytávolságára pl. háromféle normát irnak elő: a kölcsönző térben 3,0, a "közönséghasználatu" raktárban 2,0, zárt raktárban 1,5 métert.) Ezekből a méretekből vezetik le az 1 m^2-en elhelyezhető kötetek számát. 1000 kötetre 4 katalógusfiókot számitanak, és egymás fölött legfeljebb 4 fiókot helyeznek el. Megvizsgálják a különféle butorkombinációk helyigényét (1. ábra); itt hazai ajánlásainknál kb 50 %-kal nagyobb adatokat állapitanak meg. Ezek összefoglalása az alapterületi normáknak a IV. fejezetben található táblázata.

Dániában különbséget tesznek a részidős és a főhivatásu könyvtárosok által vezetett könyvtárak között. Az előbbieket 1000-5000 lakos között 200 lakosonként növekvő csoportokba sorolják, igy pl. 1000 főre 60 m^2, 3000 főre 141 m^2, 4800 főre 219 m^2 nettó területet kivánnak meg.

Az 5000-nél több lakost ellátó közmüvelődési könyvtárakat (amelyeket már főhivatásu könyvtáros vezet) 5-10-15-20-25 ezer lakos szerint sorolják kategóriákba; ezek nettó területe 546, 763, 1085, 1341, illetve 1534 m^2. (A magyar ajánlások 5000 lakosra 202-410, 10 000 lakosra 366-410, 20 000 lakosra 535-720 m^2 alapterületet jelölnek meg; az alsó határ a minimális, a felső a kivánatos méret.)

A z V. f e j e z e t tárgya: a könyvtárépület tervezésének elvei és gyakorlata. Magyarul körülményes az angol planning és projecting szavak között különbséget tenni; mindkettőt tervezésnek forditjuk, az első az általános tervezést, előkészitést, a második a müszaki tervezést jelöli. Az elsőről Magyarországon nemegyszer megfeledkeznek, legtöbb esetben pedig a szükségesnél jóval kevesebb időt szentelnek rá. Fontosságát meggyőzően bizonyitja ez a könyv is, amely részletesen ismerteti a tervezés különböző fázisait, és az előkészités alaposságára különös figyelmet fordit.

A tervezés három részből áll:

1. a/ a szükségletek vizsgálata,
   b/ szükséglet-terv,
   c/ tervezési program;
2. a/ vázlatterv,
   b/ engedélyezési terv,
   c/ kiviteli terv;
3. különböző jóváhagyási eljárások és épitéselőkészitési munkák.

Az épület tervezése kapcsán a könyv a szerkezeti rendszer és a berendezés összefüggéseit, az állományfelállitás fontosságát, majd a könyvtár és kiszolgáló részei funkcionális kapcsolatait taglalja. Megköveteli a nyilvános és a szolgálati forgalom teljes elkülönitését. A 2. ábra a kiérlelt, leegyszerüsitett funkcionális séma kitünő példája.

A VI. f e j e z e t a tipusterveket mutatja be. Az öt kategóriára tiz vázlattervet közöl. Valamennyit C. Jørgensen és F. Lassen tervezte, P. Brodersen közremüködésével. A tervek 3 x 3 m-es alaprajzi hálóra szerkesztett, részben alápincézett földszintes épületek számára készültek.

A 3. ábra a legkisebb tipusu közmüvelődési könyvtárat (folkebibliotek) ábrázolja. Nettó alapterülete a normával megegyező, 546 m^2, beépitett alapterülete 747 m^2. Három fő részét - 1. előadó (kiállitási) helyiségek, ruhatár, mosdók, 2. szolgálati helyiségek, 3. a felnőtt-

és a gyermekkönyvtár kölcsönző- és olvasóterei - az előcsarnok kapcsolja össze.

A 4. ábra a legnagyobb tipusu un. központi (körzeti) könyvtárat ábrázolja. Annyiban különbözik a hasonló méretü közmüvelődési könyvtártól, hogy a hálózati központ céljaira 120 m^2 területtöbbletet biztositottak benne. 1654 m^2 a nettó és 2115 m^2 a beépitett alapterülete. A 2. ábránál jelzett három részt itt más sorrendben kapcsolódik egymáshoz: a nyilvános bejárat, előadóterem stb. és a szolgálati helyiségek közrefogják az olvasó- és kölcsönzőtereket. A két szélső helyiségcsoportot a közrefogott téren keresztirányu tengely kapcsolja össze, amely egyuttal szétválasztja a felnőtt- és a gyermekkönyvtár térrészét. Itt adódik a kölcsönzőasztal természetes helye is.

Valamennyi terv jellegzetessége a rendkivül egyszerü, kifogástalan alaprajz, valamint a közönség-, a könyv- és a szolgálati forgalom kitünő megoldása. Világosan láthatjuk ezt, ha összevetjük egymással az 1. és a 3. ábrát. A kölcsönző és könyvkiválasztó terek - 3 x 3 méteres raszterre szerkesztett - flexibilitása a két térrészen belül maximális, a területek csaknem négyzetes alakja és a felülvilágitás miatt.

Fel kell még hivnom a figyelmet arra, hogy az előadó-kiállitó termen kivül az épület nagyságától függően egy vagy több 24-30 m^2-es helyiséget terveztek, kisebb csoportok foglalkozásai számára.

Kiemelkedő értéküket a terveknek az is, hogy egyik nagyságról a másikra bővithetők. Változatlan formában természetesen az esetek jó részében nem épithetők meg, zártsoru utcabeépités, lejtős terep vagy (a felülvilágitás ellenére) bizonyos tájolási kötöttségek stb. miatt.

A könyv szükszavusága, szerény, füzött kivitele és kizárólag dán nyelvü tartalma sem fogja megakadályozni elterjedését. Magyarra forditását s még inkább egy hasonló magyar norma- és tervgyüjtemény kiadását feltétlenül fontolóra kell venni.

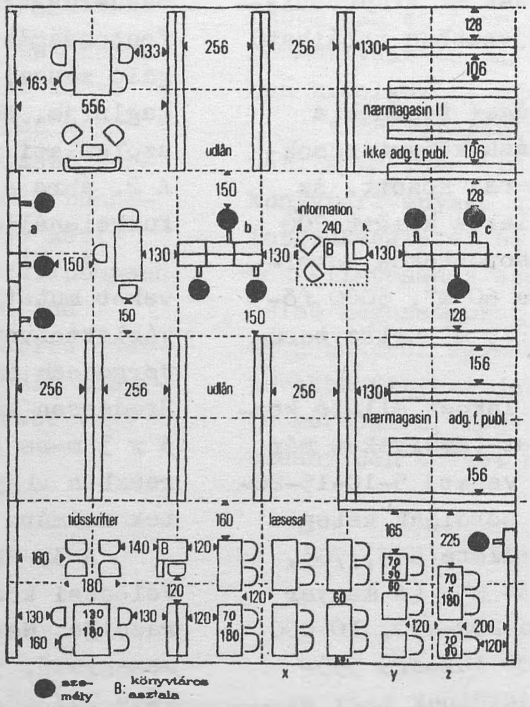

1. ábra

A butorok elhelyezése a könyvtárban

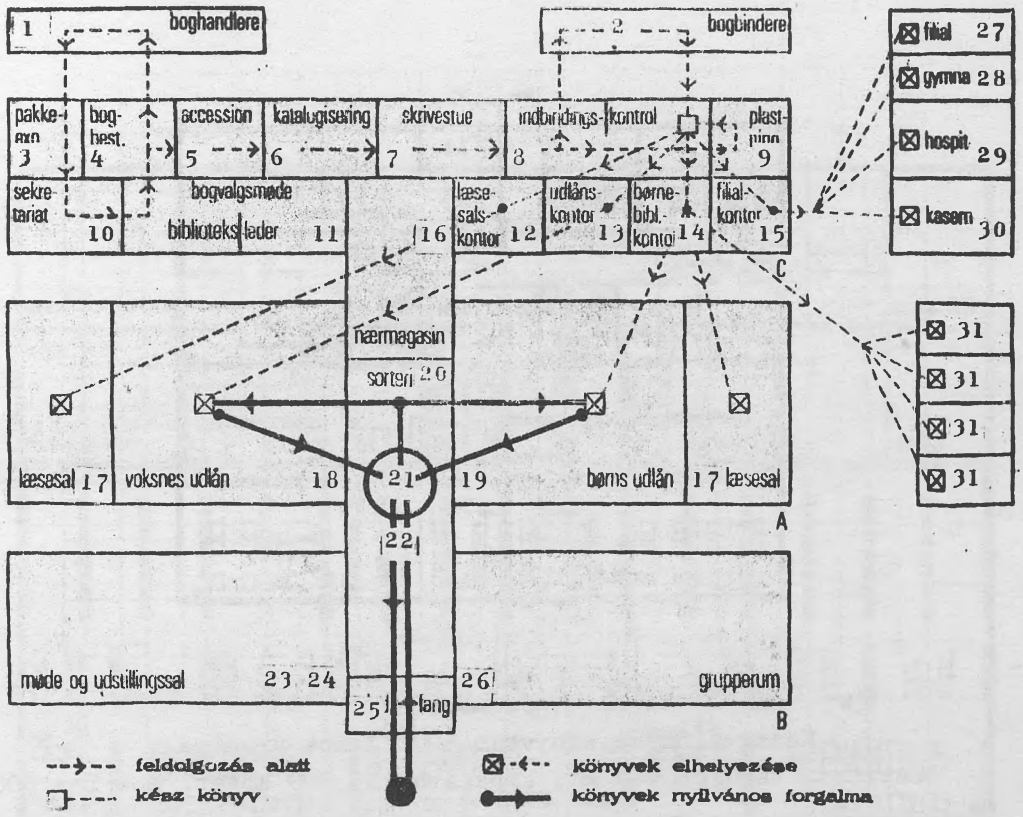

2. ábra
A könyv utja a könyvtárban

1. könyvkereskedés - 2. könyvkötészet - 3. csomagoló - 4. gyarapitás - 5. leltározás - 6. katalogizálás - 7. irószoba - 8. kötésellenőrzés - 9. műanyagbevonás - 10. titkárság - 11. könyvtárvezető, gyarapitási bizottság - 12. olvasótermi szolgálat irodája - 13. kölcsönzőszolgálat irodája - 14. gyermekkönyvtáros irodája - 15. fiókkönyvtárak irodája - 16. kézi könyvraktár - 17. olvasóterem - 18. felnőttek kölcsönzője - 19. gyermekek kölcsönzője - 20. rendező - 21. kölcsönzés - 22. előcsarnok - 23-24. tanácskozó, előadó és kiállitó terem - 25. szélfogó, bejárat - 26. szemináriumi szobák - 27. fiókkönyvtár - 28. gimnázium - 29. kórház - 30. kaszárnya - 31. iskolák.

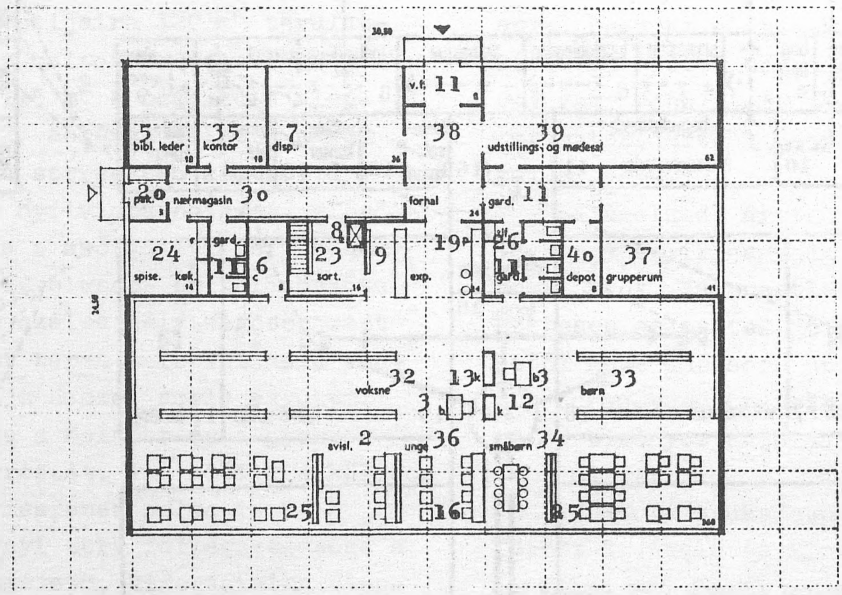

3. ábra

Közmüvelődési könyvtár 5000 lakos számára

Beépitett terület 747 m^2, kapacitás 13 000 kötet. M = 1 : 300.

Helyiségjegyzék a 3-4. ábrához:

1. audiovizuális tanulószoba - 2. hirlapolvasó - 3. a könyvtáros munkahelye - 4. a gyermekkönyvtáros irodája - 5. könyvtárvezető - 6. kutatófülke - 7. könyvfeldolgozó - 8. könyvfelvonó - 9. kölcsönző - 10. letéti raktár - 11. ruhatár - 12. katalógus - 13. teakonyha - 14. helytörténeti gyüjtemény - 15. olvasószolgálat irodája - 16. zenehallgató - 17. hálózati könyvtáros - 18. hálózati könyvtárosok irodája - 19. rakodóasztal - 20. csomagbontó - 22. titkárság - 23. rendező - 24. étkező - 25. folyóiratállvány - 26. nyilvános telefon - 27. kölcsönzők irodája - 28. könyvszállitó kocsi - 29. szélfogó - 30. kéziraktár - 31. tanulószoba - 32. felnőttek - 33. gyermekek - 34. kisgyermekek - 35. iroda - 36. ifjuság - 37. szemináriumi helyiség - 38. előter - 39. előadó (kiállitó) terem - 40. raktár - 41. konyha

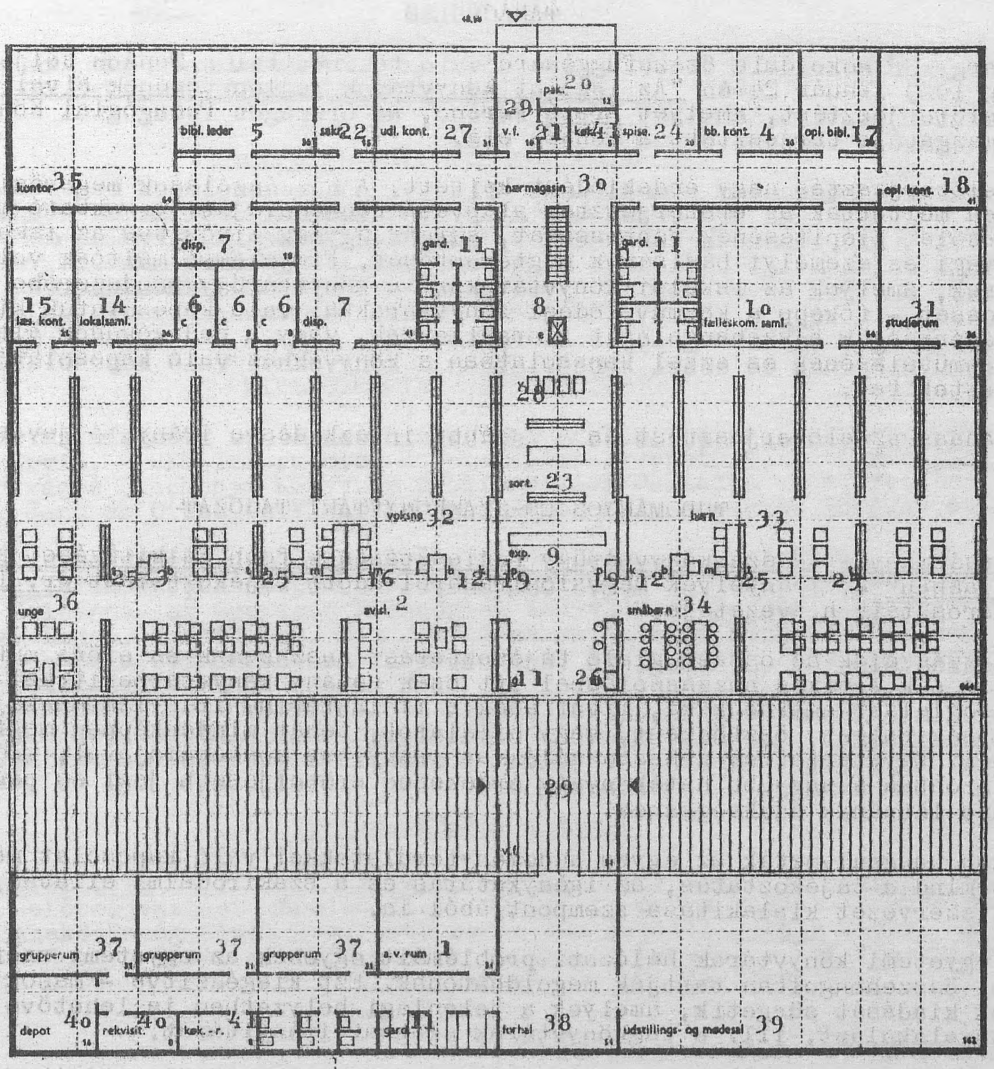

4. ábra

Körzeti könyvtár 25 000 lakos számára

Beépitett terület 2115 m^2, kapacitás 42 000 kötet. M = 1 : 300

TANÁCSÜLÉS

A tárgykör sokoldalu összefüggésére való tekintettel a Tanács teljes ülése vitatta meg 1969 január 24-én "Az iskolai könyvtárak fejlesztésének elvei és problémái" c. előterjesztést, amelyet Arató Ferenc, az Országos Pedagógiai Könyvtár és Muezum igazgatója terjesztett a Tanács elé.

Az előterjesztés nagy érdeklődést keltett. A hozzászólások megerősitették és helyeslően méltatták az előterjesztés alapvető tendenciáját: az oktató munkával való kapcsolat kiépitésének fontosságát, sürgős ügynek minősitve az iskolai könyvtárak anyagi és személyi bázisának megteremtését. Figyelemre méltóak voltak a kiegészitések, amelyek az iskolai könyvtáraknak a könyvtárügy rendszerébe való beilleszkedését - főképp a közmüvelődési könyvtárakkal való kapcsolatuk kiépitését, ill. tevékenységük összehangolását szorgalmazták, vagy a pedagógusok általános és szakmai önmüvelésének és ezzel kapcsolatban a könyvekhez való kapcsolatának kérdéseit vetették fel.

A tanács az előterjesztést és a további intézkedésre irányuló javaslatokat elfogadta.

TUDOMÁNYOS ÉS SZAKKÖNYVTÁRI TAGOZAT

"A tudományos és szakkönyvtárügy fejlesztésének főbb célkitüzései a 3. ötéves tervidőszakban" c. irányelvek megvalósitásáról adott tájékoztatást dr. Láng Imre a könyvtárosztály h. vezetője.

A hozzászólók az összefoglaló tájékoztatást hasznosnak és előre mutatónak itélték. A sok értékes hozzászólásból itt csak néhány könyvtárpolitikai jelentőségü állásfoglalást emelnénk ki, mivel ezek a minisztérium irányitó munkájához jelentenek segitséget, ösztönzést, vagy birálatot, tehát mindenképpen megfontolást érdemelnek. Egyetértettek a hozzászólók az irányitás koncepciójával, módszereivel, egyesek azonban a nagyobb hatékonyság érdekében erőteljesebb jogi és pénzügyi alátámasztást látnának szükségesnek.

Sokan hangsulyozták az egyes tudományterületekkel való kapcsolat meghatározó jellegét mind a tájékoztatás, az igénykutatás és a szakirodalmi ellátás, mind a hálózati szervezet kialakitása szempontjából is.

Az egyetemi könyvtárak hálózati problémáit egyesek az egyetemi szervezet reformjával összehangoltan tartják megoldhatónak. Ezt kiegészitve - mások olyan jogszabályok kiadását sürgetik, amelyek a jelenlegi helyzetben is lehetővé teszik a hálózattá alakulást, ill. a tagkönyvtárak szakmai irányitását.

Többen szorgalmazták a tudományos és szakkönyvtárak fejlesztéséhez szükséges anyagi alapok megteremtését és ennek érdekében a minisztérium hatékony közbenjárását.

Szó volt még a közmüvelődési könyvtárakkal való együttmüködésről a szakirodalom propagandája terén. Sürgették a gépesitési irányelvek, alkalmazható normák kidolgozását.

A tanács a tájékoztatást tudomásul véve elfogadta az előterjesztett javaslatokat, amelyek az "Irányelvek" további realizálását szolgálják.

KÖNYVTÁRTUDOMÁNYI ÉS KIADVÁNYI SZAKBIZOTTSÁG

Az elmult év végén, a felkért birálók véleményét figyelembe véve odaitélte a szakbizottság az 1968. évi könyvtártudományi pályázat dijait. A pályázatra 9 pályamü érkezett be, ebből 6 nyert dijat. A dijnyertes pályamüvek a következők:

I. dij (5.000 Ft.): Bényei Miklós: A megyei könyvtárak tájékoztató szolgálata;

II.dij (3.000 Ft.): Halász Béla-Katsányi Sándor: A nagyobb közművelődési könyvtárak tájékoztató szolgálatának fejlesztése;

III.dij (2.000 Ft.): Gallai Ervin: Szakirodalmi információ a mezőgazdaságban;
Bicskei Gábor - Bicskei Gáborné: Közművelődési könyvtáraink helye és szerepe művelődésügyünk rendszerében;
Mészáros Antal: A megyei könyvtár tájékoztató szolgálata;
Polónyi Péter: A fejlődés eredményei és korlátai egy közművelődési könyvtárhálózat müködési adatainak tükrében c. pályamüve.

A szakbizottság javaslatot tett uj pályázati témákra és ezek meghirdetését 1969-ben, 1970. évi határidővel javasolta.

KÖNYVTÁRIGAZGATÁSI SZAKBIZOTTSÁG

A tudományos és szakkönyvtárak tervezési és beszámolási rendszere átalakitásának néhány kérdésére tett néhány javaslatot Bereczky László, a KMK munkatársa, a szakbizottság titkára, amelyet a szakbizottság 1969. január 9-i ülése megvitatott. A tervezési és beszámolási rendszer reformjával kapcsolatos tervezetet a szakbizottság a Tanács illetékes szervei elé kivánja terjeszteni.

BIBLIOGRÁFIAI SZAKBIZOTTSÁG

Több évi szünet után ujjáalakult a Tanács Bibliográfiai szakbizottsága. Elnöke Gallai Ervin, a MÉM Információs Központ osztályvezetője, titkára: Fügedi Péterné, az Országos Széchenyi Könyvtár Bibliográfiai Osztálya vezetője, tagjai:
Benedek Jenő az Országos Müszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ osztályvezetője,
Berza László, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár osztályvezetője,
dr. Hajdu Elemérné, a Központi Statisztikai Hivatal osztályvezetője,
Kovács Zoltánné, az Országos Pedagógiai Könyvtár és Muzeum csoportvezetője,
dr. Nagy Lajos, kandidátus, MTA Jogtudományi Intézet Könyvtárának vezetője,
dr. Németh Béla, az Országos Orvostudományi Könyvtár és Dokumentációs Központ osztályvezetője,
Pálvölgyi Endre, a budapesti Egyetemi Könyvtár osztályvezetője,
Székely Dániel, a MTA Könyvtára osztályvezetője és
Szücs Jenőné, az Országos Széchényi Könyvtár Bibliográfiai Osztály munkatársa.

KÖZMÜVELŐDÉSI TAGOZAT

"A közművelődési könyvtárak helyzete és fejlődése közművelődésünk mai rendszerében" c. előterjesztést március 31-én tárgyalta meg a Tanács Közművelődési tagozata. A munkaközösség által készitett referátum előadói Futala Tibor, az MM főelőadója, dr. Kovács Máté, az OKDT elnöke és Sallai István, a KMK főosztályvezetője voltak. Az előterjesztést és a vitát lapunk más helyén közöljük.

Összeállitotta: N. RÁCZ Aranka

A gyüjtőköri kooperáció hírei

A magyar nyelv- és irodalomtudományi, valamint a magyar történettudományi gyüjtőköri kooperációs bizottságok február, ill. márciusban megtartották alakuló üléseiket.

A magyar nyelv- és irodalomtudományi kooperációs bizottság ülésén dr. Dezsényi Béla elnökletével az alábbi érdekelt könyvtárak képviselői vettek részt: Országos Széchenyi Könyvtár, a Budapesti, a Debreceni és a Szegedi Egyetemi Könyvtárak, a Magyar Irók Könyvtára, MTA Eötvös Könyvtára, MTA Nyelvtudományi Intézet Könyvtára.

A magyar történettudományi kooperációs bizottság ülésén V.dr.Windisch Éva elnökletével a következő könyvtárak képviselői jelentek meg: Országos Széchényi Könyvtár, a Budapesti és a Szegedi Egyetemi Könyvtárak, MTA Könyvtára, MTA Történettudományi Intézet Könyvtára, Országgyülési Könyvtár, Országos Levéltár Könyvtára, MNM Központi Régészeti Könyvtára. Távol voltak: a Debreceni Egyetemi Könyvtár, ELTE Történeti Tanszékek Könyvtára, MSzMP Párttörténeti Intézet Könyvtára.

Mind a nyelv- és irodalomtudományi, mind a történettudományi bizottság ülésén az OSzK Gyarapitási Osztálya vállalta, hogy valamennyi résztvevő tagkönyvtár számára lehetővé teszi hungarika-segédeszközeinek használatát, betekintést enged rendelési kartotékjaiba s a hozzá közvetitett szaktudományi igényeket, saját állományba való megszerzéssel, biztositja.

Ugyancsak az OSzK vállalta - a BEK közreműködésével - azon külföldi kiadásu szakfolyóiratok jegyzékének összeállitását, amelyek a két szaktudomány müvelői számára fontosak.

A magyar nyelv- és irodalomtudományi bizottság további munkatervében az alábbi témák szerepelnek: 1. a nemzetközi csere lehetőségei a külföldi magyar irodalmi könyvanyag nagyobb arányu beszerzésében, 2. a külföldi magyar irodalom termésének bibliográfiai feltárása, 3. a kialakitandó éves magyar irodalomtudományi bibliográfia kérdése.

A magyar történettudományi bizottság további munkatervének programja: 1. az 1970. évi külföldi szakfolyóirat-rendelés egyeztetése, 2. a történelmi hungarika fogalmának meghatározása, 3. a történettudomány által igényelt könyvtári dokumentáló, repertorizáló, szakbibliográfiai szolgáltatások kérdése, 4. a vidéki történettudományi kutatás érdekében a könyvtárközi kölcsönzés problémája.

A nyelv- és irodalomtudományi bizottság egyetértett a Petőfi Irodalmi Muzeum meghivásával, ill. az ELTE érdekelt tanszékei szükség szerinti meghivásával, a történettudományi bizottság a Hadtörténeti Intézet könyvtára meghivásával és az Országos Orvostörténeti Könyvtár szükség szerinti meghivásával a bizottságokba.

Tudományos fokozatot nyert könyvtárosok

A Magyar Tudományos Akadémia Tudományos Minősitő Bizottsága közleményei alapján ismertetjük az 1968. január 1. óta tudományos fokozatot nyert könyvtárosok neveit és disszertációjuk cimét.

(Összeállitásunk a Magyar Tudomány 1968. évi évfolyama és az 1969. évi 1-3. sz. alapján készült.)

ARATÓ Ferenc (Országos Pedagógiai Könyvtár és Muzeum) "A termelési ismeretek néhány általános iskolai tantervi problémája" c. disszertációja alapján a neveléstudományok kandidátusa lett.

HAVASI Zoltán (Egyetemi Könyvtár, Szeged) "A könyvtár és a tudomány szerepe a társadalmi tudat alakulásában. Tudománypolitikai és könyvtárpolitikai irányzatok Magyarországon a 20. században (1890-1962)" c. disszertációja alapján az irodalomtudományok kandidátusa lett.

KOVÁCS Máté (ELTE Könyvtártudományi Tanszék) "A magyar könyv és könyvtári kultura a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet időszakában" c. disszertációja alapján az irodalomtudományok kandidátusa lett.

LÁNG Imre (MM Könyvtárosztály) a "Nemzetközi gazdasági és pénzügyi szervezetek kialakulása és tevékenysége a második világháborut követő években" c. disszertációja alapján a történettudományok kandidátusa lett.

PÉTER László (Városi Somogyi Könyvtár, Szeged) "Juhász Gyula a forradalmakban" c. disszertációja alapján az irodalomtudományok kandidátusa lett.

SZÉKELY Sándor (Orsz. Orvostudományi Könyvtár és Dokumentációs Központ) "Ideológiai irányzatok a magyar egészségpolitikában (1920-1944)" c. disszertációja alapján az orvostudományok kandidátusa lett.

A tudományos és szakkönyvtárak módszertani munkabizottságának tapasztalatcsere-akciója

AZ 1968-BAN JUTALMAZOTTAK

D é r i Miklósné (Egyetemi Könyvtár): Katalógushasználati vizsgálat az Egyetemi könyvtárban.
A vizsgálat nemcsak arra terjedt ki, hogy az olvasók milyen igénnyel fordulnak a könyvtár katalógusaihoz, hanem felölelte az olvasók információs forrásai, a keresés célja, az igény és az állomány viszonyára vonatkozó kérdésköröket is.

dr. H o z n e k Jánosné (LAKÓTERV Müszaki Könyvtára): A szakemberek tájékoztatási módja a nem publikált irodalomról.
Az ismertetés bemutatta a könyvtár "Gyorstájékoztató"-ját, amely nemcsak a nem publikált irodalmat tárja fel és adja közre, de jelentős érdemei vannak a könyvek dokumentációs bemutatása terén is.

I s é p y Dezső (Orvosi Müszerügyi Intézet): A szakembereknek a szakkönyvtári tartalmi feltáró munkába történő bevonásáról.
A leirás beszámol arról a szervezési gyakorlatról, amellyel a könyvtár az intézet szakemberei közül a rendszeresen olvasókat a dokumentumok tartalmi feltárásának munkájába bevonta.

dr. J a n t s i t s Gabriella (OOKDK): Egyéni dokumentáció az orvostudományban.
A tanulmány a különféle beosztásokban dolgozó orvosok egyéni dokumentációs módszereit tárta fel és ismertette.

K e m é n y Miklósné (Általános Épülettervező Vállalat Könyvtára): Szakirodalmi tájékoztatás, bibliográfia.
A leirás bemutatta az ÁETV "Szakirodalmi Tájékoztató"-ját, mely szakok szerint tárja fel a könyvtár állományát, valamennyi dokumentumfajta tekintetében, elsősorban a felhasználó érdekeit és szempontjait figyelembevéve.

A tapasztalatcsere-leirások a KMK Szakkönyvtárában az érdeklődők rendelkezésére állnak.

FELHIVÁS AZ 1969. ÉVI TAPASZTALATCSERÉRE

A Tudományos és Szakkönyvtárak Módszertani Munkabizottsága ez évben is meghirdeti tapasztalatcsere-akcióját.

Az akció célja minden olyan bel- vagy külföldi eljárás, elemzés, vizsgálat, tapasztalati, tanulmányi eredmény összegyüjtése és közreadása, mely legalább még egy másik könyvtárban vagy tájékoztató intézményben alkalmazható. Ide tartozik az olyan vizsgálat, elemzés is, amely negativ eredményre jutott, tehát megismétlése más helyeken csak felesleges ráforditást jelentene.

A Munkabizottság ezuton kéri fel a könyvtárosokat, dokumentátorokat és tájékoztatókat, hogy a más intézményekben is hasznositható eljárásokat foglalják irásba és 2 példányban küldjék meg a Könyvtártudományi és Módszertani Központnak /Bp. VIII. Muzeum utca 3. sz./

A közlésre alkalmas tapasztalatokról az alábbiakat kérjük közölni: az ajánlott eljárás (vizsgálat, elemzés stb.) lényege, körülményei, eredménye (pozitiv vagy negativ adatok), részletesebb adatok honnan szerezhetők (személy, munkahely).

A tapasztalatcsere legkisebb terjedelme - egy-egy témára - 2, legnagyobb 10 gépelt oldal. Beküldési határidő: 1969. október 31.

A beérkezett leirások jutalmazása ügyében a Munkabizottság Szakmai lektorálás után dönt. A jutalmazott tapasztalatcsereanyagokat a Munkabizottság publikálja, vagy publikálásra ajánlja fel a szaksajtónak.

TAPASZTALATCSERE TÉMÁK AZ 1969-ES ÉVRE

Szervezési és ügyviteli kérdések

1. Kis szakkönyvtárak célszerü berendezése, felszerelése.
2. Szabadpolcos rendszer kialakitásának módjai a kis szakkönyvtárakban.
3. Üzemek, tervező ill. kutatóintézetek, operativ intézmények tájékoztató részlegének célszerü munkaszervezete, a szervezeten belüli gazdaságos munkamegosztás olyan formái, melyek differenciált szolgáltatásokat eredményezhetnek.
4. A könyvtári és dokumentációs munka eredményeinek nyilvántartására használt módszerek és eszközök.
5. Bibliográfiai és információs igények felvételére alkalmazott ürlapok vagy egyéb eszközök.
6. Letéti könyvtárak anyagának központi nyilvántartására és kezelésére alkalmazott módszerek.
7. Kézi cédulasokszorositási eljárások.
8. A reprográfiai eszközök hasznositásának módjai a könyvtári és tájékoztató intézményekben.

A dokumentum és adatfeltárás tartalmi kérdései

1. Gyorsan avuló kiadványfajták feldolgozási módszerei.
2. Speciális feltárási módszerek alkalmazása a könyvtár kiemelt gyüjtőterületén.
3. Adattárak kiépitésének módszere és a használattal kapcsolatos tapasztalatok.
4. A tájékoztató kézikönyvtár feltárásának korszerü módjai.
5. Nem ETO rendszerü osztályozási eljárások alkalmazása a szakirodalom feltárásában.
6. Az anyaintézmény tudományos vagy termelőmunkájának eredményeit feltáró könyvtári és dokumentációs módszerek.
7. Könyvek dokumentációs feltárásának módszerei.

A dokumentum és adatfeltárás korszerü eszközei

1. Kézi lyukkártyák alkalmazása a tájékoztatásban.
2. Gépi feltárási módszerek a könyvtári és tájékoztató munkában.

Tájékoztatás

1. A tájékoztató eszközök használatának ismertetésére alkalmazott módszerek.
2. A kutatók szakirodalmi tájékoztatásának különféle formái.
3. A gyakorlati szakemberek tájékoztatásának különféle formái.
4. Speciális tájékoztatószolgálat vezetők részére.

Tapasztalatcsere szabadon választható témából

„Szabaditsuk ki a könyveket!"

Különös választási kampány zárult le január végével Franciaországban. A hullámokat tulajdonképpen az egyetemi ifjuság tavaly lezajlott forrongása váltotta ki, de maga a kampány már magasabb szinvonalon folyt - azoknak a kiváltságos kutatóknak a körében, akiknek megadatott az a lehetőség, hogy a párizsi Bibliothèque Nationale olvasói közé tartozhassanak. Mert ehhez olyan különleges szerencse és kegy kell, ami egyáltalán nem áll arányban a könyvtár által nyujtott lehetőségekkel - és éppen az erre való rádöbbenés inditotta el a különös mozgalmat.

A Rue de Richelieu és a Rue Colbert sarkán elhelyezkedő Bibliothèque Nationale részben - de csak nagyon kis részben - Mansart által tervezett csunya épületének olvasótermébe csak olyan kutatók juthatnak be, akik két fényképen és 3 frankon kivül megfelelő tudományos bizonylatokat is be tudnak nyujtani. Illetőleg még ez sem elég, mert sokszor több mint egy óráig kell várakozniuk arra, hogy a rosszul világitott olvasóterem 358 helye közül valamelyik felszabaduljon. Akkor már van hol olvasni, de még nincs mit. Az olvasnivaló megszerzése külön nehéz feladat. Egyrészt ugyanis a kiszolgáló tisztviselők is elég nehézkes, ósdi gondolkodásu emberek - az olvasószolgálat vezetője, ugy hirlik, még a gallok idejéből maradt ott -, másrészt a Bibliothèque Nationale-nak tulajdonképpen nincs teljes katalógusa. Az 1896-ban elkezdett betürendes katalógust a mai napig nem fejezték be, s akit például Zwingli foglalkoztat, annak várnia kell 2000-ig. De komoly hibákkal küzd a már elkészült katalógus is, például az anonim müvek gyakorlatilag szinte hozzáférhetetlenek, mert igen gyakran a régi cimfelvételek önkényes, téves vagy elavult szerzőmeghatározásai mögött lappanganak. Számos kutató azt állitja, hogy könnyebben jut hozzá a szükséges könyvhöz a British Museum vagy akár a Library of Congress állományából könyvtárközi kölcsönzés révén. Nem csoda, ha akadt - az otthoni katalógusrendszerek által elkényeztetett - amerikai kutató, aki olyan pánikszerüen hagyta el a könyvtárat, hogy még a kabátját is ott felejtette. Nem ment vissza érte. A franciák a maguk részéről békésebben türték az egészet, egyesek szerint azért, mert a dolgok ilyen menete elégiti ki mazochista hajlamaikat. Mindezek tetejébe a könyvtár nem is nagyon foglalkozott a szolgáltatások javitásának gondolatával. A nyitvatartás idejének meghosszabbitása ügyében például ugy nyilatkoztak, hogy ez csak fokozná a könyvek használatát és megröviditené élettartamukat.

A tavaly májusban a Sorbonne-on és más egyetemeken kitört szélviharok azonban ide is eljutottak. Egy fiatal tudománytörténésznek, Jacques Guillerme-nek eszébe jutott, hogy jó lenne ezekkel a szelekkel a könyvtár gépezetébe telepedett port is egy kicsit kifuvatni. Egyszer csak a Sorbonne-ról ismert tipusu falragaszok jelentek meg a Bibliothèque Nationale falán: Szabaditsuk ki a könyveket! A Bastille lerombolásának hangulatát idéző plakátok követelései bámulatosan rövid idő alatt megtették hatásukat. A könyvtár vezetősége már a következő nap beleegyezett, hogy az olvasók válasszanak soraikból egy 12 tagu reform-előkészitő bizottságot - afféle alkotmányozó nemzetgyülést -, és ki is dolgozott egy eléggé bonyolult választási rendszert.

A január végén befejeződött választási kampány során három párt alakult ki, de párton kivül is mintegy 300 jelölt indult. Közöttük megtalálható a francia szellemi élet nem egy kiválósága, mint például a később visszalépett Simone de Beauvoir. A legerősebb párt az Association des Lecteurs de la Bibliothèque Nationale, amely teljes nagytakaritást tüzött programjára, az osztályok közötti olajozottabb kapcsolatok kiépitésétől kezdve az olcsóbb fotokópiáig. Más jelöltek bizonyos részletekre specializálták magukat, például azt akarják lehetővé tenni, hogy ebédidő alatt is zavartalanul menjen a kölcsönzés, vagy egyszerüen jobb levegőt igérnek az olvasóteremben.

Még nem mérhető fel, hogy mi lesz a mozgalom eredménye. Egyetlen dolog vehető már biztosra - jegyzi meg az International Herald Tribune beszámolója. A könyvtár igyekszik teljes gyüjteményt összeállitani a választási propaganda irataiból: szép katalogizálatlan gyüjtemény lesz majd belőle.

KELECSÉNYI Gábor

GYŐZÖTT AZ OLVASÓK SZTRÁJKJA Augsburgban. A városi könyvtár használata korábban ingyenes volt, a városi tanács azonban 1967-ben elrendelte, hogy dijat szedjenek az olvasóktól. Az eredmény lesujtó volt: a könyvtár forgalma egy év alatt 78 százalékkal csökkent; ennek következtében az uj bevétel a dijbeszedéssel kapcsolatos adminisztrativ kiadásokat sem fedezte. A tanács kénytelen volt visszavonni a rendelkezést. (Der Bibliothekar. 1969. 3. no. 275 p.)

A KÖLCSÖNZÉSI NYILVÁNTARTÁS GÉPESITÉSE már nem a nagy könyvtárak kiváltsága. 1969. január 13-án nyilt meg Oranienburgban az NDK első olyan városi és járási könyvtára, amelyben fotomechanikus eljárással tartják nyilván a kölcsönzéseket. A kikért könyvet az olvasójeggyel és egy lyukkártyával együtt filmre veszik; tüsválogatással állapitják meg, hogy mely könyvek kölcsönzésének járt le a (négyhetes) határideje, s a film segitségével azt, hogy kinél van a könyv. A nyilvántartó berendezéshez számlálókészülék kapcsolódik, igy az eddigi másfél nap helyett két óra alatt el tudják készíteni a havi statisztikát. - Az 53 000 kötetes állomány felét szabadpolcon helyezték el, a helybeli olvasók számára; a raktárban elhelyezett anyag lényegében a járás ellátását szolgálja. (Der Bibliothekar. 1969. 3. no. 268.p.)

KÖNYVTÁRÜGYI TANÁCS (Beirat für Bibliothekswesen) létesült az NDK-ban. Elnöke, Klaus Gysi müvelődésügyi miniszter, a január 21-i alakuló ülésen vázolta azokat a kérdéseket, amelyekkel a Tanácsnak elsősorban kell foglalkoznia: a könyvtári rendszer távlati tervezésének tudományos megalapozása; a könyvtártudományi kutatómunka; a kölcsönzés és a bibliográfiai munka fejlesztése; uj osztályozási rendszer; a könyvtárosok sokoldalu képzése. A Tanács tagjai: központi és helyi állami szervek munkatársai, könyvtárügyi tudományos intézmények képviselői, a Német Könyvtárosszövetség elnöke és alelnöke, fontosabb könyvtárak igazgatói és más gyakorló könyvtárosok. (Der Bibliothekar. 1969. 3. no. 225-226. p.)

ÁLTALÁNOS TUDOMÁNYOS KÖNYVTÁRAK létesitését irányozza elő a megyei (Bezirk) székhelyeken az NDK-ban 1968 májusában kiadott könyvtári rendelet egyik paragrafusa, hogy megszüntesse a tudományos könyvtárak és a közmüvelődési könyvtárak közötti szakadékot, amely az antidemokratikus mult örökségeként maradt a német könyvtárügyre. 1969 januárjában alakult meg az első ilyen könyvtár, Potsdamban, a potsdami városi és megyei könyvtárnak, illetve a brandenburgi tartományi és főiskolai könyvtárnak az egyesitéséből. 1971 végéig fokozatosan egységesitik a két könyvtár fontosabb funkcióit. 1973-ban kerül sor teljes egyesitésükre; akkor készül el az uj, félmillió kötetet befogadó könyvtárépület a most kialakitandó városközpontban - többek között egy 2000 személyre méretezett továbbképzési központ (ennek az intézménynek szintén első példánya) és a szinházépület társaságában. (Der Bibliothekar. 1969. 3. no. 248-250.p.)

A NAGY SZOVJET ENCIKLOPÉDIA uj kiadásának első kötete megjelent. A több mint 100 000 cikket tartalmazó, 30 kötetes enciklopédia kiadása 6 évig tart. (Der Bibliothekar, 1969. 1. no. 54. p.)

120 ÉVEN ÁT (1672-től 1791-ig) jelent meg a Mercure de France. A genfi Slatkine Reprints kiadó most ujra kinyomtatja ezt a páratlanul gazdag müvelődéstörténeti dokumentumot. 1968-ban megjelent a folyóirat 1721-1740 közötti anyaga; 1971-re készül el a teljes sorozat kiadása. (Bulletin de l'Unesco à l'intention des bibliothèques. 1969. 1. no. 56.p.)

KÖNYVTÁROSKÉPZŐ INTÉZET létesült nők számára a pamplonai egyetemen (Spanyolország). A teljes képzés 3 éves, de már az I., illetve a II. évfolyam után is kaphatnak alsó-, ill. középfoku diplomát a hallgatók. Mindhárom évfolyamon tanulnak katalogizálást és teológiát. Egyéb tantárgyaik: a tudományok módszertana; könyv- és könyvtártörténet; könyvtártechnika; könyvtechnika; könyvtári adminisztráció; osztályozás; dokumentáció; archivális osztályozás és paleográfia. Latint az I-II. évfolyamon, francia, angol és német nyelvet pedig 1-1 évig tanulnak. (B. Unesco Bibl. 1969. 1. no. 54-55.p.)

AZ ÁZSIAI ORSZÁGOK könyvkiadásának fejlesztéséről rendezett regionális értekezletet az Unesco Szingapurban, 1968 szeptemberében. Az értekezlet a könyvtárügy fejlesztéséről is tárgyalt. Megállapitotta, hogy az olvasási igény fejlesztését legeredményesebben az iskolai könyvtári hálózat fejlesztése szolgálja; javasolta, hogy minden iskolában létesitsenek könyvtárat, erre forditsák az elemi iskolai költségvetés 1 %-át, a középiskolai költségvetés 2,1 %-át. Az alfabeti-

zációs program sikere főként a közművelődési könyvtárak fejlesztésén mulik; ahol nincs ilyen könyvtár, ott az iskolai könyvtárat a nagyközönség számára is meg kell nyitni. Nagy segitséget jelentene a könyvkiadásnak, ha a nemzeti bibliográfiák csökkentenék átfutási idejüket, s nagyjából lépést tartanának a kurrens kiadványokkal. Amely országban még nem müködik a kötelespéldány-rendszer, ott sürgősen be kell vezetni. (B. Unesco Bibl. 1969. 2.no. 115-116.p.)

A STANDARD BOOK NUMBER (egységes könyvszámozás) rendszerét 1967-ben vezette be Angliában a Publishers Association. A könyveknek 9 jegyü számmal való jelölése lehetővé teszi, hogy szerzőjük, cimük és kiadójuk megjelölése nélkül azonositsák őket; igy számitógéppel lehet végezni a könyvrendelést, a raktárellenőrzést stb. Londonban, 1968 szeptemberében a vendéglátó angolokon kivül 7 ország (Dánia, Franciaország, Hollandia, az NSzK, Norvégia, Svájc, az USA) képviselői ültek össze az ISO uj bizottságaként, s megállapodásra jutottak a rendszer átvételének alapelveiben. (B. Unesco Bibl. 1969. 2.no. 117.p.)

A Könyvtártudományi Szakkönyvtár újabb fordításaiból*

F 3823 KAIM, Ariana: Identificarea, achiziţia şi prelucrarea materialelor documentare cu circulaţie restrînsă. = Probleme de Documentare şi Informare. 1967. 3.no. 180-189.p.

A szük publicitásu dokumentációs anyag azonositása, beszerzése és feldolgozása.

F 3868 Die Büchereitechnik der Büchereien der Betriebsform A 1. (Orte bis zu 1000 Einwohnern.) [Hrsg.] Büchereiwesen in Holstein, Büchereizentrale Rendsburg. 1962. 12 p. 4-2967

Könyvtártechnika az A 1. tipusba sorolt közmüvelődési könyvtárak számára (1000-en aluli lélekszámu helységekben).

F 3877 Die Büchereitechnik der Büchereien der Betriebsform A 2. (Orte von 1000 bis zu 2000 Einwohnern.) ....1962. 12 p. 4-2942

Könyvtártechnika az A 2. tipusu közmüvelődési könyvtárak számára (1000-2000 lélekszámu helységekben).

F 3878 Die Büchereitechnik der Büchereien der Betriebsform A 3. (Orte von 2000 bis zu 5000 Einwohnern.) ....1962. 12 p. 4-2943

Könyvtártechnika az A 3. tipusu közmüvelődési könyvtárak számára (2000-5000 lélekszámu helységekben).

F 3879 Die Büchereitechnik der Büchereien der Betriebsform B 1. (Büchereien mit einem Fassungsvermögen von etwa 5000 und mehr Bänden.) ...1962. 12 p. 4-2944

Könyvtártechnika a B 1. tipusu közmüvelődési könyvtárak számára (5000 vagy ennél több kötetes könyvtárak).

F 3880 Die Büchereitechnik der Büchereien der Betriebsform B 2. (Büchereien mit einem Fassungsvermögen von etwa 8000 und mehr Bänden.) ....1962. 23 p. 4-2945

Könyvtártechnika a B 2. tipusu közmüvelődési könyvtárak számára (8000 vagy ennél több kötetes könyvtárak).

F 3869 Goszudarsztvennaja bibliografija SzSzSzR. Szpravocsnik. 2. pererab. i dop. izd. Vszeszojuznaja knizsnaja palata. Moszkva, Kniga. 1967. 112 p. 3-3611

A Szovjetunió nemzeti bibliográfiájának rendszere.

F 3887 KURUC, Alojz: Prehl'ad ukazovatel'ov pre analýzu výkonov a služieb vedeckých a vysokoškolských knižnic. = Informácie a materiály. Matica slovenska, Martin. 1967. 18.no. 6-9.p.

Mutatók a tudományos és felsőoktatási könyvtárak tevékenységének és szolgáltatásainak elemzéséhez.

---

* A tételek előtt álló szám a fordítás helyrendi számát, az utánuk álló szám - amennyiben önálló kiadványról van szó - az eredeti kiadvány helyrendi számát jelöli a Könyvtártudományi Szakkönyvtárban (VIII. Muzeum u. 3.), ahonnan az anyag kikölcsönözhető.

F 3891 HAJDUŠEK, Jozef: Prehl'ad činnosti Slovenskej knižničnej rady od zasadnutia pléna v novembri 1964 do decembra 1966.= Informacie a materiály. Matica slovenska, Martin. 1967. 19.no. 14-19.p.

A Szlovák Könyvtárügyi Tanács tevékenységének áttekintése az 1964. novemberi plenáris üléstől 1966 decemberéig.

F 3900 BACSALDIN, B.N.: Rol' szvodnüh katalogov v naucsno-tehnicseszkoj informacii. = Tehn. Bibl. SzSzSzR. 1967. 5/6.no. 79-89.p.

A központi katalógusok szerepe a müszaki tudományos tájékoztatásban.

F 3913 POLUBOJARINOV, M.M.: Bibliotecsnoe delo SzSzSzR v cifrah. = Biblioteki SzSzSzR. 1967. Vüp. 36. 129-165.p.

A Szovjetunió könyvtárügye számokban.

F 3915 WOJCIECHOWSKI, Jacek: Badania czytelnictwa dojeżdżających do pracy. = Bibliotekarz. 1966. lo. no. 300-303. p.

Olvasási igénykutatás Lengyelországban, a munkahelyre bejáró dolgozók körében.

F 3918 STUMMVOLL, Josef - MAYERHÖFER, Josef: Elektronische Datenverarbeitungsanlagen in bibliothekarischer Verwendung. = Biblos. 1967. 2. no. 89-99.p.

Elektronikus adatfeldolgozó berendezések könyvtári alkalmazása.

F 3921 FRÖHNER, Rolf: Das Buch in der Gegenwart. Eine empirisch-sozialwissenschaftliche Untersuchung. (Gütersloh.) Bertelsmann, 1961. 198 p. (Leforditva: 64-74.p.) 2-786

A könyv napjainkban. Empirikus társadalomtudományi vizsgálat.

F 3922 OSZ'KINA, V.M.: Rol' i meszto naucsnoj biblioteki v szisztеme informacii. = Bibliotekovedenie i Bibliografija za Rubezsom. 1967. 22. vüp. 83-99.p.

A tudományos könyvtár szerepe és helye a tájékoztatási rendszerben.

F 3924 MÁLEK, Rudolf: Racionalizace práce v knihovnách. = Metod. Zpravodaj. Státní knihovna ČSSR. Praha, 1967. 3.no. 1-9.p.

A könyvtári munka racionalizálása.

F 3933 BREWER, J.G.: Libraries in China: a comparative view. = Lib. Ass. Rec. 1968. 5.no. 124-127.p.

A kinai könyvtárak; összehasonlitó vázlat.

F 3934 NORRIS, D.M.: Local collections: some problems of classification and cataloguing. = Libr. World. 1968. 812. no. 193-195. p.

Helytörténeti gyüjtemények; néhány osztályozási és katalogizálási probléma.

F 3937 Statewide long-range planning for libraries. Report of conference, 1965, Chicago... Ed. by H.A. Carl. (Washington, 1966.) VII, 59 p. 4-3136

Távlati könyvtári tervezés, országos méretekben.

F 3940 FÜGEN, Hans Norbert: Die Hauptrichtungen der Literatursoziologie und ihre Methoden. Ein Beitrag zur literatursoziologischen Theorie. Bonn, Bouvier, 1964. 215 p. (Leforditva: 13-20. és 105-187.p.) 3-3849

Az irodalomszociológia fő irányai és módszerei. Adalék az irodalomszociológia elméletéhez.

F 3962 BERNIER, Ch.L.: Subject-index production. = Library Trends. 16.vol. 3.no. (1968.) 388-397.p.

Tárgyi indexek előállitása.

F 3964 BARINOVA, Z.B. stb.: Izucsenie naucsnüh zsurnalov kak kanalov szvjazi. Ocenka vklada otdel'nüh sztran v mirovoj naucsnüj informacionnüj potok. = Naucs. Tehn. Inform. Szerija 2. Inform. Proceszszü i Szisztemü. 1967. 12. no. 3-11.p.

A tudományos folyóiratok mint hirközlő csatornák vizsgálata. Az egyes országok részesedése a világméretü tájékoztatási munkában.

Könyvtártudományi és dokumentációs szakirodalom. Referáló lap

A Könyvtártudományi és Módszertani Központ a magyar könyvtárostársadalom differenciált tájékoztatása érdekében 1969-től szelektiv és referativ formában fog hirt adni a külföldi és hazai szakirodalom ujdonságairól. A Könyvtártudományi és Dokumentációs Szakirodalom. Referáló Lap cimü kiadvány évente mintegy 800 tételt dolgoz fel; a Könyvtártudományi Szakkönyvtárba érkező fontosabb monográfiákról és a szakfolyóiratoknak a magyar könyvtárosokat legjobban érdeklő cikkeiről közöl hosszabbrövidebb ismertetéseket. Évente négyszer jelenik meg, a Népmüvelési Propaganda Iroda kiadásában. Első száma előreláthatólag juliusban kerül az olvasók kezébe.

A LISA és a többiek

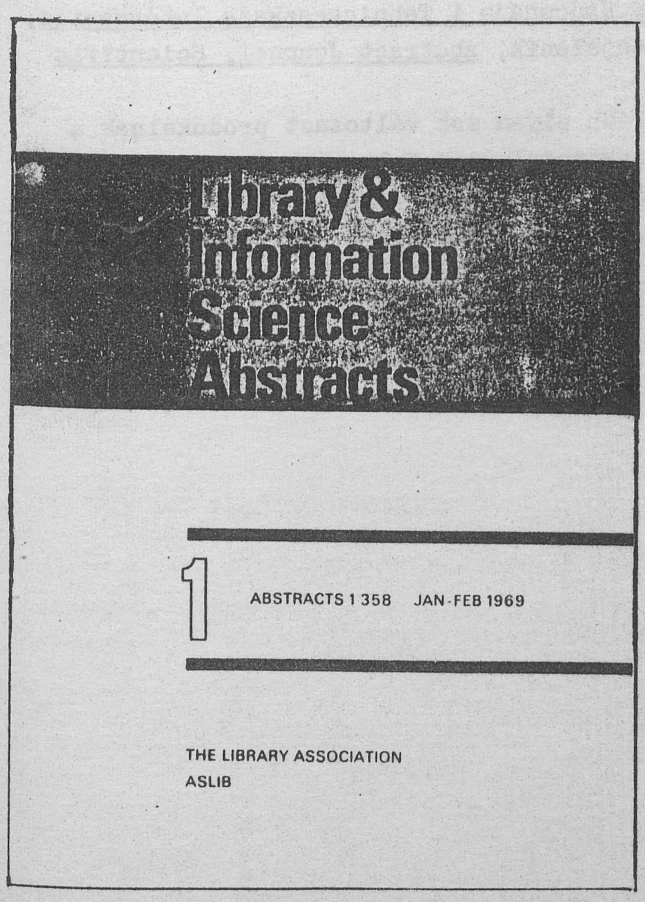

Az elmult 5-6 évet a könyvtártudomány és a tájékoztatástudomány dokumentációja terén a változás és az átmenet éveinek nevezhetjük. Addig joggal mondhatták el, hogy "a suszter lyukas cipőben jár"; a bibliográfiai, a dokumentációs munka müvelői, a könyvtárosok és dokumentálók, saját szakmájuk - vagy ha ugy tetszik, tudományterületük - dokumentációját hiányosan vagy gyengén végzik. Azóta viszont számos uj bibliográfia, referáló lap indult.

Fontos lépést jelentett ezen a téren a szocialista országok módszertani központjainak 1964 decemberében Budapesten tartott konferenciája. Az egyik referátum megkisérelte felvázolni a nemzetközi együttmüködés lehetőségeit, s a könyvtártudományi és tájékoztatástudományi szakirodalom dokumentációs rendszerére nézve is tett javaslatokat. Hangsulyozta a könyvtártudomány és tájékoztatástudomány egy orgánumba ötvözött dokumentációjának szükségességét - függetlenül attól, hogy szervezetileg vagy "elvileg" hogyan viszonyitják egymáshoz ezt a két diszciplinát vagy munkaterületet

a világ különböző részein. E konferencia ajánlásai alapján indult meg néhány szocialista országban a szakterület rendszeresebb és átfogóbb bibliográfiai ellenőrzése.

Az emlitett referátum egyik fő gondolatát, nevezetesen azt, hogy e szakterület dokumentációja terén is az együttmüködő rendszereké a jövő, igazolja a mult év tavaszán Albanyban (USA) rendezett angol-amerikai konferencia is. Itt olyan dokumentációs tervet dolgoztak ki, amely a szakirodalom teljességre törekvő bibliográfiai ellenőrzése alapján szelektiv orgánumokat hoz létre.

Mint ismeretes, az elmult években két angol nyelvü szelekciós orgánum jelent meg; az egyik a közismert, sokat dicsért és sokat támadott Library Science Abstracts az angol könyvtáregyesület kiadásában, a másik pedig az USA-ban megjelenő Documentation Abstracts. Az albanyi döntések értelmében ez a két orgánum 1969-től mint Library and Information Science Abstracts közös angol-amerikai kiadványként jelenik meg.

A LISA, mint ciméből is kitünik, a könyvtártudomány és a tájékoztatástudomány területét egyaránt felöleli. Az előzetes tervek szerint évente kb. 2500 dokumentumot referál. (Ez, igen hozzávetőleges becslésünk szerint, a teljes könyvtártudományi és tájékoztatástudományi szakirodalom 20-25 százaléka.) Most megérkezett első száma azt mutatja, hogy a szerkesztők igyekeznek kiküszöbölni az emlitett két angol nyelvü referáló lap többrendbeli egyoldaluságát; nagyobb teret adnak a nem angol nyelvü és különösen a szocialista országokból származó dokumentumoknak.

Szakterületünkön jelenleg világszerte közel 50 bibliográfiai és referáló szolgáltatás müködik. Közülük - az uj angol-amerikai referáló vállalkozás mellett - kiemelkedik a szovjet Referativnüj Zsurnal, Naucsnaja i Tehnicseszkaja Informacija, amely 1968-tól angol nyelvü kiadásban is megjelenik, Abstract Journal, Scientific and Technical Information cimen.

A következő évek előreláthatólag legalább olyan sok változást produkálnak a könyvtártudomány és tájékoztatástudomány szakirodalmának feltárása és közvetitése terén, mint az elmult néhány esztendő; majd kiderül, hogy mennyit javul a suszter cipőjének minősége. Még az is előfordulhat, hogy a lábbeli már jobb lesz a kelleténél...

BÓDAY Pál

Ára: 15.- Ft